

**MAHKÛMLARIN MANEVİYAT
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ
(KÜTAHYA DENETİMLİ SERBESTLİK ÖRNEĞİ)**

(Yüksek Lisans Tezi)

Fatih ACAR

Kütahya - 2024

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
Disiplinlerarası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**MAHKÛMLARIN MANEVİYAT DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ
(KÜTAHYA DENETİMLİ SERBESTLİK ÖRNEĞİ)**

Danışman:
Doç. Dr. Bünyamin HAN

Hazırlayan:
Fatih ACAR

Kütahya - 2024

Kabul ve Onay

KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Disiplinlerarası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Ana bilim dalında, 202285581017 öğrenci numaralı, Fatih ACAR'ın hazırlamış olduğu “*MAHKÛMLARIN MANEVİYAT DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ (KÜTAHYA DENETİMLİ SERBESTLİK ÖRNEĞİ)*” başlıklı yüksek lisans tez çalışması ile ilgili tez savunma sınavı jüri tarafından yapılmış ve adayın tezinin OY BİRLİĞİ ile kabul edilmesine karar verilmiştir.

11/06/2024

Jüri Üyesi	İmza	
	Onay	Ret
Doç. Dr. Bünyamin HAN (Danışman)		
Prof. Dr. Mustafa KOÇ		
Doç. Dr. Ömer Faruk SÖYLEV		

Onay

Doç. Dr. Eray ACAR

Enstitü Müdürü

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “*Mahkûmların Maneviyat Düzeylerinin İncelenmesi (Kütahya Denetimli Serbestlik Örneği)*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

11/06/2024

Fatih ACAR

Özgeçmiş

İlk ve ortaöğretimini Kütahya Merkez Barboros, Şeker, Atakent okullarında, Kütahya İmam Hatip Lisesi'nde, lisans eğitimini Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde okudu. Dumlupınar Üniversitesi Manevi Danışmanlık ve Rehberlik bölümünde tezsiz yüksek lisans eğitiminden mezun oldu. Halen Kütahya Adliyesi'nde mübaşir olarak görev yapmaktadır.

ÖZET

MAHKÛMLARIN MANEVİYAT DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ (KÜTAHYA DENETİMLİ SERBESTLİK ÖRNEĞİ)

ACAR, Fatih
Yüksek Lisans Tezi,
Disiplinlerarası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bünyamin HAN
Haziran, 2024, 126 sayfa

Suç davranışının kökenleri bireysel, toplumsal ve psikolojik birçok etmene dayanmaktadır ve bu alan, adli psikoloji disiplini içinde, önemli bir araştırma konusunu oluşturmaktadır. Modern ceza sistemlerinde hapis cezası, sadece cezalandırmak amacıyla değil, aynı zamanda mahkûmların yeniden suç işlemesini engellemek, toplumu suçlardan korumak, mahkûmların yeniden toplumla bütünleşmelerini sağlamak ve toplumsal normlara saygı duyan bir sorumluluk duygusu geliştirmelerine yardımcı olmak gibi genel ve özel önleyici amaçları da gütmektedir. Bu hedefler, ceza infaz kurumları ve denetimli serbestlik müdürlükleri aracılığıyla eğitim ve iyileştirme faaliyetleriyle gerçekleştirilmektedir.

Bu çalışma, mahkûmlar için manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetinin önemini ve sosyal fonksiyonunu belirleyerek doğru ve etkili bir yaklaşımın benimsenmesine ve bu alandaki ihtiyaçların ve beklentilerin karşılanmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Kütahya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde bulunan 311 sanık, şüpheli ve hükümlü üzerinde Mayıs-Eylül 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilen bu araştırma, mahkûmların maneviyat düzeylerinin incelenmesini hedeflemektedir.

Araştırmada, nicel araştırma desenlerinden biri olan genel tarama modeli kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde Şirin (2018) tarafından geliştirilen "Maneviyat Ölçeği" kullanılmış ve elde edilen veriler bilgisayar paket programları kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçları, mahkûmların maneviyat algılarının ölçek bağlamında yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, mahkûmlar için manevi destek hizmetlerinin önemini vurgulamakta ve bu alandaki uygulamaların geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ceza, Denetimli Serbestlik, Mahkûm, Maneviyat, Suç

ABSTRACT**EXAMINING THE SPIRITUALITY LEVELS OF PRISONERS
(THE CASE OF KÜTAHYA PROBATION DIRECTORATE)****ACAR, Fatih****Master Thesis,****Department of Spiritual Counseling and Guidance****Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Bünyamin HAN****June, 2024, 126 pages**

The roots of criminal behavior are based on many individual, social and psychological factors, and this field constitutes an important research topic within the discipline of forensic psychology. In modern penal systems, imprisonment serves not only for the purpose of punishment, but also for general and specific preventive purposes such as preventing prisoners from committing crimes again, protecting the society from crimes, ensuring the reintegration of prisoners into society and helping them develop a sense of responsibility that respects social norms. These goals are achieved through training and improvement activities through penal institutions and probation directorates.

This study aims to contribute to the adoption of a correct and effective approach and to meet the needs and expectations in this field by determining the importance and social function of spiritual counseling and guidance services for prisoners. In this context, this research, conducted between May and September 2024 on 311 defendants, suspects and convicts in the Kütahya Probation Directorate, aims to examine the spirituality levels of the prisoners.

In the research, general survey model, one of the quantitative research designs, was used. During the data collection process, the "Spirituality Scale" developed by Şirin (2018) was used and the obtained data was analyzed using computer package programs. The results of the research show that prisoners' perceptions of spirituality are at a high level in the context of the scale. These findings emphasize the importance of spiritual support services for prisoners and contribute to the development of practices in this field.

Keywords: Crime, Prisoner, Probation, Punishment, Spirituality

ÖNSÖZ

Tezimin başından sonuna kadar beni destekleyen, araştırmamın her aşamasında akademik rehberliğini esirgemeyen, gösterdiği ilgi ve sabır için değerli hocam ve tez danışmanım Sn. Doç. Dr. Bünyamin HAN'a saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans öğrenimim boyunca eğitim aldığım, fikirlerine başvurduğum Sn. Doç. Dr. Ömer Faruk SÖYLEV'e destekleri için ne kadar teşekkür etsem azdır. Tezin yazılma aşamasında her türlü destek ile yanımda olan değerli aile üyelerim, çalışma arkadaşlarım ve anket çalışması uyguladığım Kütahya Denetim Serbestlik Müdürlüğü'nde görev yapan tüm personele bütün kalbimle teşekkür ederim. Çocuklarım Gönül ve Ramazan Eren'e bu tezim onlar için umut kaynağı olması ümidiyle.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	<u>Sayfa</u>
ABSTRACT	v
TABLolar LİSTESİ	vi
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	xii
	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. SUÇ	8
1.1.1. Suç Eylemi	9
1.1.2. Suçu Açıklamaya Yönelik Teoriler	9
1.1.2.1. Klasik Ekol	10
1.1.2.2. Pozitif Ekol	10
1.1.2.3. Biyolojik Teoriler	11
1.1.2.4. Psikolojik Teoriler	11
1.1.2.4.1. Psikanalitik	12
1.1.2.4.2. Davranışsal Kuram	13
1.1.2.4.3. Bilişsel Yaklaşım	13
1.1.2.4.4. Kişilik Özellikleri	14
1.1.2.5. Sosyolojik Teoriler	14
1.1.2.5.1. Sosyal Öğrenme Kuramı	15
1.1.2.5.2. Sosyal Kontrol Kuramı	15
1.1.2.5.3. Damgalama Kuramı	16
1.1.2.5.4. Rasyonel Tercih Teorisi	16
1.1.2.5.5. Rutin Eylemler Teorisi	17
1.1.3. Suça İten Etkenler	17
1.1.3.1. Yaş	18
1.1.3.2. Cinsiyet	18
1.1.3.3. İşsizlik ve Ekonomik Düzey	19
1.1.3.4. Aile Yapısı ve Özellikleri	19
1.1.3.5. Kendini İspatlama, Arkadaş Grubu ve Zaman Yönetimi	20
1.1.3.6. Coğrafi Çevre ve Şehirleşme	21
1.1.3.7. Kültürel Örf ve Adetler	22
1.1.4. Suç Sınıflamaları	22
1.2. CEZA	23
1.2.1. Hapis	26
1.2.2. Cezaevlerinin Tarihsel Gelişimi	26
1.2.2.1. Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın ve Cezaevlerinin Gelişimi	27
1.2.2.2. Hürriyeti Bağlayıcı Ceza ve Cezaevlerine Karşı Eleştiriler	28
1.2.2.3. İslam Hukuku ve Osmanlı Hukukundaki Gelişmeler	30
1.2.2.4. Cumhuriyet Dönemindeki Ceza İnfaz Kurumlarında Gelişmeler	32

1.2.2.5. Türkiye'deki Ceza İnfaz Kurumları Türleri	32
1.2.2.5.1. Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	32
1.2.2.5.2. Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	33
1.2.2.5.3. Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	33
1.2.2.5.4. Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	34
1.2.2.5.5. Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları	34
1.2.2.5.6. Açık Ceza İnfaz Kurumları	34
1.2.2.5.7. Çocuk Eğitim Evleri	35
1.2.3. Denetimli Serbestlik Sistemi	35
1.2.3.1. Denetim Serbestliğinin Orta Çıkması	35
1.2.3.2. Denetimli Serbestliğinin Tarihsel Gelişimi	36
1.2.3.3. Denetimli Serbestlik Faaliyetleri	37
1.2.3.4. Adli Kontrol Tedbirleri	39
1.3. MANEVİYAT	39
1.3.1. Maneviyatın Tarihsel Gelişimi	41
1.3.2. Manevi Danışmanlığın Ortaya Çıkışı	42
1.3.3. Suç ve Maneviyat	44
1.3.4. Cezaevlerinde ve Denetim Serbestlik Müdürlüklerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik	47
1.3.4.1. Cezaevlerinde ve Denetim Serbestlik Müdürlüklerinde Manevi Rehberlik ve Danışmanlık Faaliyetlerinin Gelişimi	48
1.3.4.2. Denetim Serbestlik Müdürlüklerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Faaliyeti	53
1.3.5. Manevi Danışmanlık Unsuru ile İlgili Kavramlar	56
1.3.5.1. İbadet	56
1.3.5.2. Sabır	58
1.3.5.3. Sınama Olarak Anlamlandırma	59
1.3.5.4. Tövbe	60
1.3.5.5. Dua	61
1.3.5.6. Tevekkül	62
1.3.5.7. Kader	62

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEM

2.1. MODELİ	65
2.2. HİPOTEZLER	65
2.3. VERİ TOPLAMA ARACI	66
2.3.1. Maneviyat Ölçeği	66
2.4. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	66
2.5. VERİLERİN TOPLANMASI	67

2.6. VERİLERİN ANALİZİ	67
2.6.1. Verilerin Geçerlik ve Güvenirliği	68
2.6.2. Örneklemeye Ait Kişisel Bilgiler	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1. ÖRNEKLEMİN MANEVİYAT DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	71
3.2. BOYUTLAR VE MADDELER BAZINDA ÖRNEKLEMİN MANEVİYAT DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR	72
3.2.1. Manevi Başa Çıkma Boyutunda Örneklemın Maneviyat Düzeyleri	72
3.2.2. Aşkınlık Boyutunda Örneklemın Maneviyat Düzeyleri	74
3.2.3. Manevi Yaşantı Boyutunda Örneklemın Maneviyat Düzeyleri	75
3.2.4. Anlam Arayışı Boyutunda Örneklemın Maneviyat Düzeyleri	76
3.2.5. Manevi Hoşnutluk Boyutunda Örneklemın Maneviyat Düzeyleri	78
3.2.6. Bağlantı Boyutunda Örneklemın Maneviyat Düzeyleri	79
3.2.7. Tabiatla Uyum Boyutunda Örneklemın Maneviyat Düzeyleri	80

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. TARTIŞMA	83
4.2. SONUÇLAR	92
4.3. ÖNERİLER	94
EKLER	96
KAYNAKÇA	101
DİZİN	112

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1: Maneviyat Ölçeğinin Alt Boyut ve Maddeleri	66
Tablo 2.2: Ölçeğe İlişkin Cronbach's Alpha Katsayısı	68
Tablo 3.1: Mahkûmların Maneviyat Düzeylerine İlişkin Görüşlerinin Madde Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Düzeyleri	71
Tablo 3.2: Manevi Başa Çıkma Boyutunda Örneklemenin Maneviyat Düzeyleri	73
Tablo 3.3: Manevi Başa Çıkma Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları	73
Tablo 3.4: Aşkınlık Boyutunda Örneklemenin Maneviyat Düzeyleri	74
Tablo 3.5: Aşkınlık Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları	74
Tablo 3.6: Manevi Yaşantı Boyutunda Örneklemenin Maneviyat Düzeyleri	75
Tablo 3.7: Manevi Yaşantı Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları	75
Tablo 3.8: Anlam Arayışı Boyutunda Örneklemenin Maneviyat Düzeyleri	77
Tablo 3.9: Anlam Arayışı Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları	77
Tablo 3.10: Manevi Hoşnutluk Boyutunda Örneklemenin Maneviyat Düzeyleri	78
Tablo 3.11: Manevi Hoşnutluk Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları	78
Tablo 3.12: Bağlantı Boyutunda Örneklemenin Maneviyat Düzeyleri	79
Tablo 3.13: Bağlantı Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları	80
Tablo 3.14: Tabiatla Uyum Boyutunda Örneklemenin Maneviyat Düzeyleri	81
Tablo 3.15: Tabiatla Uyum Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları	81

KISALTMALAR

AB	Adalet Bakanlığı
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemi
CGTİHK	Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
Çev.	Çeviren
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
DSHK	Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu
m.	Madde
N	Katılımcı Sayısı
SPSS	İstatiksel Analiz Programı
Ss	Standart Sapma
TCK	Türk Ceza Kanunu
$\bar{x}$	Ortalama

TEZ METNİ

GİRİŞ

Suç, insanlık tarihi boyunca var olmuş ve varlığı devam eden bir olgudur. Emile Durkheim'e (1858-1917) göre suçluluğun bulunmadığı hiçbir topluluk yoktur. Suç, toplumun dinamikleri, değerleri ve normlarıyla ilişkilendirilmiş evrensel bir olgudur. Toplamların yaşam tarzları, yapıları ve değer sistemleri suçun doğasını etkiler ve insanların davranışlarını şekillendirir. İnsan doğasının içsel karmaşıklığı, farklı arzuları, çelişkileri ve uyumsuzlukları suçun varlığını tetikleyebilir (Dönmezer, 2020, s. 79). İnsan düşünen, seçme hürriyeti olan ve günah işleyebilen bir varlıktır. İslam dinine göre, insanın varoluş amacı esasen Allah'a kulluk etmektir ve bu doğrultuda kimlerin iyi ve kötü işler yapacağını imtihan etmektir. İnsan ne melekler gibi günahsız ne de kötülüğün sebebidir (Aydın, 2002, s. 379). Bir insan bu dünyada suç veya suç işleyecek iradeye ve güce sahip değilse, imtihan etmeye ve yaptıklarından sorumlu olmaya gerek yoktur. Bu yönden dinimiz insanları hiçbir zaman günah işlemeyen varlıklar olarak görmemiştir (Erturhan, 2009, s. 46). Aksine insanda olan olumsuz eğilim ve davranışlarını eğiterek veya düzelterek, kendisine ve topluma yararlı bir kişi olması için ve bu bakış açısıyla doktrin ve değerleri ortaya koymaktır.

Din hizmetlerinin temel amacı, bireyin manevi yapısını güçlendirmek, olumlu bir iç dünya oluşturmaya yardımcı olmak, iyimser ve sağlıklı olarak işlemesini sağlamaktır. Bunun neticesinde faydalı kültür oluşur ve ortaya çıkan durum insanların yaşamına olumlu olarak yansımaya neden olur. Dinin ortaya koyduğu ilkeler ve değerler, insanın hayatındaki anlam arayışına, kimlik ve kişilik sorunlarına cevap oluşturma konusunda önemli bir rol oynamaktadır (Hökelekli, 2005, s. 94). Maneviyat, insanların içsel dünyalarını besleyen, anlam ve amaç bulmalarına yardımcı olan, duygusal denge ve zihinsel huzur sağlayan bir kaynak teşkil eder. Dinî veya manevi uygulamalar, bireylere stresle başa çıkma yetenekleri kazandırabilir, duygusal dayanıklılığı artırabilir ve iç huzur sağlayabilir (Çoban, 2016, s. 127-129). Aynı zamanda maneviyat, insanlara umut ve iyimserlik duyguları verebilir ve yaşamın anlamını bulmalarına yardımcı olabilir. Birçok araştırma, manevi inançların ve uygulamaların, depresyon, anksiyete ve stres gibi ruh sağlığı sorunlarıyla baş etme becerilerini güçlendirdiğini ve psikolojik refahı artırdığını göstermektedir (Dein ve Kımter, 2014, s. 740-747; Kaya ve Küçük, 2017, s. 20). Maneviyat, bireylerin manevi inançlarına sahip olmalarına, yaşamın zorluklarıyla başa çıkmalarına yardımcı olabilir

ve genel olarak daha tatmin edici bir yaşam sürmelerine destek olabilir (Kaya ve Küçük, 2017, s. 19).

Psikolojik yardım ve meslekleşmiş uygulama alanlarına ilave olarak Hristiyan kültüründe dini danışma psikolojisi olarak pastörol psikoloji ve uygulaması yirminci yüzyılın ilk başlarında ortaya çıkmıştır (Söylev, 2015, s. 88-89). İslamiyet'te de bireylerin maneviyatlarına yardımcı olunması için Kuran ve hadislerde bu konuda öğüt ve tavsiyeler bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in yaşantısı, İslam toplumlarında manevi liderlik ve rehberlik konusunda en önemli örneklerden biridir. Hz. Peygamber, Müslümanlara hem sözleriyle hem de davranışlarıyla rehberlik etmiş, onlara manevi destek sağlamıştır. İslam toplumlarında manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri çeşitli biçimlerde ortaya çıkmış ve devam etmektedir. Bu hizmetler genellikle din alimleri, müşitler, manevi liderler ve toplumun saygın kişileri tarafından sunulmaktadır. İnsanların dini, manevi ve ahlaki konularda yardım almak için bu kişilere başvurduğu görülür (Baygeldi, 2018, s. 7-8). Manevi danışmanlık, dini ve manevi kaynaklardan faydalanarak gerçekleştirilen profesyonel bir rehberliktir. Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) kurumlarla yaptığı protokollerle, Başkanlık tarafından belirlenen personelle manevi danışmanlık hizmeti sunulmaktadır (Baygeldi, 2018, s. 9). Bu hizmetler, bireylerin dini ve manevi dünyalarıyla yakınlaşmalarına destek olmayı, moral vermeyi ve sorunlarının çözülmesini, doğru kararlar verebilmeyi, kendi yeteneklerini geliştirmeyi, iletişim kurduğu kişilerle dengeli ve uyumlu olması, takdir etmeyi ve insanın hayatına etki etmeyi amaçlayan bir rehberlik faaliyetidir (Bilgiç, 2019, s. 60; Kızılgeçit ve Akça, 2023, s. 90; Baygeldi, 2018, s. 9). Günümüzde psikolojik sorunların tedavisinde maneviyatın etkisinin ihmal edilmemesi gerektiği dile getirilmektedir (Söylev, 2020, s. 4). Tüm ülkelerde psikolojik danışmanlık alanında din ve maneviyat unsurlarının danışmanlık sürecine entegre edilmesine yönelik artan ilgi bireylerin bütünsel sağlığına odaklanma ve terapötik süreçlerin kişileştirilmesi açısından maneviyatı ilgi odağı haline getirmiştir (Söylev, 2020, s. 37). Bu bağlamda manevi danışmanlık ve rehberlik kişi için vazgeçilmez bir ihtiyaç haline gelmektedir.

Manevi danışmanlık suç eyleminin önlenmesinde de önemli bir rol üstlenmektedir. Suç eylemini gerçekleştiren kişinin rehabilitasyonunda suçun biyolojik, psikolojik, sosyal, ahlaki ve teolojik yönleri göz önüne alarak uygulama yapmak hedeflenen sonuca ulaşma olasılığını yükselecektir (Koç, 2019, s. 136). Suç eylemini insan gerçekleştirdiği için çözüm insanın duygu ve düşüncelerinin eğitilmesi ve insana

erdemli birey olmasını sağlayan değerlerin benimsetilmesidir. İnsanın suç işlemesini engelleyici rolü olan manevi değerler, insanın duygu ve düşüncesine, akıl ve vicdanına etki eden dini ve ahlaki değerlerdir. Suç eylemlerine bakıldığında manevi ve ahlaki değerlerin yoksunluğundan kaynaklı, hırsızlık, gasp, tecavüz, terör, cinayet, şiddet ve yolsuzluk suçları göze çarpmaktadır. Bu durumun ortadan kalkması için soruna kaynaklık eden sapmaları gidermek gerekmektedir. Bu da ahlaki ve manevi eğitimle çözülecektir (Bayraktutar, 2011, s. 7-9).

Bu araştırma suç, ceza, maneviyat kavramlarını detaylı olarak ele almaktadır. Suç olgusunun kaynağı, suç kuramları, suça etki eden nedenler, sosyolojik suç teorileri, suç ve ceza ilişkisi, hürriyeti bağlayıcı cezaların gelişimi, suçlunun topluma kazandırılması, adaptasyonu ve iyileştirilmesi bununla beraber suç önleme ya da suç eyleminin mükerrerliğini azaltmak için denetimli serbestlik sistemi, maneviyat kavramı ve manevi danışmanlığın gelişimi gibi kavramlar incelenmiştir. Ayrıca suç ve maneviyat ilişkisi de detaylı olarak incelenmiştir. Teorik tartışmalardan bahsedilerek denetimli serbestlikte hükümlü ve yükümlülere uygulanan anket çalışmasının bulguları ortaya konulmaktadır.

1. Problem Durumu

Suç kavramı, araştırmacıların toplumsal durumlara ilişkin çalışmalarında önde gelen konulardandır. Bu nedenle suç eylemlerinin artması suça ve suçla ilgili unsurlara eğilim gösterilmesine neden olmuştur. Suçun sebepleri, suçu işleyen kişileri ve mağdurları, suça sürüklenmeden önceki ve suç eyleminde bulunduktan sonraki sosyal durumu gibi olgular araştırmalarla anlamlandırılmaya ve değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Suç kavramı farklı bilim dallarında farklı boyutlardan ele alınmaktadır (Koç, 2020, s. 1). Manevi danışmanlık ve rehberlik biliminde ise mahkûmların tekrar suç işlemelerini engellemek ve bu doğrultuda ahlâkî özellikler edinmelerini sağlamaya yönelik faaliyetlere odaklanılmaktadır. Ayrıca tahliye olduktan sonra mahkûmların topluma entegre olmalarında maneviyat çalışmaları önemli görülmektedir. Bu durumda bireyin manevi yönünün artırılması ve manevi rehberlik faaliyetlerinin suç önlemede olumlu yönde etkisinin olduğunu göstermektedir.

2. Amaç

İnsanı suç eylemine götüren etkenlerin varlığı, her insanı suç eyleminde bulunma ihtimali ile karşı karşıya gelme olasılığını ortaya koymaktadır. Suç önleme teorileri suça sürüklenme durumunda veya suç eylemini gerçekleştirdikten sonraki aşamada yeterlilikleri tartışmaktadır. Suç eylemlerine bakıldığında birçok suçun ahlaki ve manevi düzeyin eksikliği sebebiyle gerçekleştiği ifade edilmektedir (Bayraktutar, 2011, s. 9). Dini ve ahlaki eğilimlerin oluşturduğu maneviyatın, insanların suç işlemesinde engelleyici yeri vardır (Güllü ve Can, 2014, s. 212). Hükümlü, tutuklu, şüpheli ve yükümlülerin iyileştirilmesinde biyolojik, psikolojik, sosyal, ahlaki ve dini boyutlarının gözetilerek faaliyette bulunulması daha verimli olacaktır. Genellikle gelişmiş ülkelerde uygulandığı gibi ülkemizde de multidisipliner bir yaklaşımla ele alınarak hükümlü, tutuklu, şüpheli ve yükümlülerin iyileştirilmesi hedeflenmektedir (Çınar, 2016, s. 132). Manevi olarak desteklenen mahkûmun hem beden hem ruhen daha sağlıklı olacağı için dış dünya ile adaptasyonu daha hızlı ve daha sağlıklı olacağı için suç eylemini bulunma durumundan uzaklaşacaktır. Bu yaklaşımlardan biri de manevi rehberlik faaliyetleridir. Suçluların rehabilitasyonu ve topluma kazandırma yöntemlerinden birisi olarak da manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri kabul edilmektedir. 2011 yılında Adalet Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında imzalanan protokol revize edilerek 2019 yılında son şeklini almış ve cezaevlerinde ve denetimli serbestlik müdürlüklerinde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri uygulanmaya konulmuştur. Bu nedenle bu araştırma denetimli serbestlik müdürlüklerinde hükümlü ve yükümlülerin maneviyat düzeylerini belirlemek ve elde edilen sonuçları değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

3. Önem

İnsanları birbirine bağlayan, suçları önleyen temel değerlerden olan hukuki, dini ve manevi, ahlaki ve estetik değerler önemsenmez ve unutulursa toplumda suç, kaos ve bozulma meydana gelecektir (Fındıklı, 2011, s. 1-6). Bu çalışmada denetimli serbestlikte bulunan hükümlü ve yükümlüler üzerinde maneviyat düzeyleri tespit edilip, suçu önlemede maneviyat önemi noktasında destek çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca yapılacak araştırmalara destek olacağı, sunulacak faaliyetlerin şekli ve alınacak önlemlerin belirlenmesine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Suçla mücadele, bireyin eğitilmesiyle ve erdemli insan olarak eylemde bulunmasını sağlayacak maneviyatının geliştirilmesiyle mümkün olacaktır. Birey, suç eylemini gerçekleştirmesine engel olan olgulardan kaçarsa doğal olarak bunun neticesinde daha fazla suça itilecektir. Manevî değerlerin suç eyleminin gerçekleştirmesini engelleyici katkısı vardır. Bu çalışmada, yargı tarafından suç eylemine karşılık ceza verilen hükümlülerin, soruşturma ve kovuşturma esnasında yargı tarafından tutuklanan şüpheli veya sanıkların ve savcılık ya da mahkeme tarafından tedbir uygulanan yükümlülerin maneviyat düzeylerinin ölçülmesi ve manevi rehberlik faaliyetlerinin suçu önlemedeki önemini açıklanmaktadır.

4. Sınırlılıklar

Araştırma Kütahya Denetim Serbestlik Müdürlüğü'ndeki hükümlü ve yükümlülerle sınırlıdır. Ayrıca araştırma sonuçları, ölçme aracındaki sorularla sınırlıdır. Diğer bir sınırlılık ise araştırma süresince elde edilen verilerin geçerliliği, araştırmanın yapıldığı zaman aralığı ile sınırlıdır.

Bu araştırma, suç eyleminde bulunan kişilerin manevi düzeylerinin irdelenmesi konu edildiğinden ve ilgili mercilerden yalnızca konu ve amaca yönelik temel sorular için araştırma izni alındığından suç teşkil eden diğer olaylar, araştırma konusuyla ilişkili olan psikolojik temelli konular ile bazı sosyokültürel ve ekonomik faktörler araştırma sınırlarına dâhil edilmemiştir.

5. Temel Kavramlar

Suç: “Törelere ve ahlak kurallarına aykırı davranış ya da yasalara aykırı davranış, cürüm” (Türk Dil Kurumu, 2023). Kanunlar tarafından yanlış veya zararlı olduğu için ceza tehdidiyle yasaklanan ve bazı durumlarda cezalandırılabilen davranıştır (Hukuk Sözlüğü, 2015).

Suçlu: Suç eylemini gerçekleştiren kişidir. Her bir yargı alanında farklılıklar gösteren kanun koyucular tarafından belirlenen ve zaman içinde değişiklikler ile revize edilen çok çeşitli eylemleri içerir (Söylev, 2022, s. 9).

Şüpheli: Soruşturma evresinde, suç şüphesi altında bulunan kişiyi ifade eder (CMK: 2004: 2/a).

Sanık: Kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar, suç şüphesi altında bulunan kişi (CMK, 2004: 2/a).

Tutuklama: Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir (CMK, 2004: 100/1). Soruşturma evresinde, şüphelinin tutuklanmasına, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından, kovuşturmada Cumhuriyet savcısının istemi veya mahkemece re'sen tutuklama kararı verilir (CMK, 2004: 100/3).

Hüküm / Mahkûmiyet: Yüklenen suç işlediğinin sabit olması halinde, sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilir (CMK, 2004: 223/5). Yüklenen suç işlediğinin sabit olması halinde, belli bir cezaya mahkûmiyet yerine veya mahkûmiyetin yanı sıra güvenlik tedbirine hükmolunur (CMK, 2004: 223/6).

Denetimli serbestlik: Şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı bir infaz sistemi (DSHY, 2021: 4/f).

BİRİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. SUÇ

Suç kelimesi Türk Dil Kurumu'na göre "törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış"; hukuk terimi olarak ise " yasalara aykırı davranış: cürüm" olarak tanımlanmaktadır (TDK).

Suç, genellikle yasalar tarafından belirlenmiş kurallara karşı işlenen bir eylemi veya ihlali ifade eder. Bir başka deyişle suç, devletin cezai yaptırım uyguladığı ve cezalandırdığı eylemdir. Suç topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylemdir (Dönmezer, 2020, s. 78). Hukuksal olarak suç, hukuka aykırı eylemde bulunma ve bu eylem ile hukuki yaptırımı gerekli kılan durum olarak tanımlamak mümkündür (Kızmaz, 2020, s. 14). Dönmezer (1918-2004) suç kavramının hukuki olarak net tanımlandığı ama kriminolojideki tanımlamada kesinlik olmadığını belirtmiş bazı düşünürlerin suç kavramıyla ilgili tanımlamalarını belirtmiştir. Jhering'e (1818-1892) göre suç " toplum halinde yaşama şartlarına yöneltmiş her türlü saldırıdır". Durkheim'e (1858-1917) göre suç " kolektif bilincin kuvvetli ve belirmiş tutumlarını ihlal eden fiillerdir" (Dönmezer, 2020, s. 75-78).

Suç, kanun koyucu ya da ahlak kurallarınca yasaklanmış olması yeterli olmayıp topluma ya da fertlerin hukukuna saldırı ya da zarar verici nitelikte olmalıdır. Bir fiil, cezalandırılması için her halde bir hakka saldırı, ihlal ya da saldırıda bulunmuş olmalıdır. Yanyalı ve Orfanidis'e (1885) göre suç, "ceza adaletini gerçekleştirme kapsamında değerlendirilebilecek olan ve devlet ile toplumu oluşturan fertlerin menfaatleri için ceza kanunuyla yayımlanan hükümlere oranla toplumun menfaati kadar adalete de aykırı olan her fiil ve harekettir" (Yanyalı ve Orfanidis, 2021, s. 24).

Suçun toplum içinde yarattığı güvensizlik duygusu toplumda suç korkusunu oluşturmaktadır. Suç eylemleri halkta huzursuzluğa sebebiyet vermekte ve her bireyi dolaylı olarak mağdur durumuna düşürmektedir (Dönmezer, 2020, s. 51-52). Suç ve sapma kavramları da literatürde çoğu zaman birlikte anılmasına rağmen, tüm suçlar sapma sayılamayacağı gibi, tüm suçlar da sapmadan kaynaklı değildir; ortada bir zarar söz konusuysa suç kavramı gündeme gelir. Ortak bir suç tanımı olmamasına rağmen, sosyolojinin temel yaklaşımı suçun nedenlerini bulmak üzerine odaklanmıştır (Düzgün, 2007, s. 4).

1.1.1. Suç Eylemi

Suç, insan dünyada olduğu sürece var olmaya devam edecek bir kavramdır. İlk bakışta emniyet güçleri ve adaletle ilgili bir durum olarak düşünülse de mikro düzeyde kişileri ilgilendiren, makro düzeyde ve daha geniş ölçekte toplumun ve geniş sosyal yapılarını ilgilendirmektedir. Bu nedenle, suçun sebepleri, ortaya çıkardığı sonuçlar ve bileşenler gibi durumlar olduğu için farklı perspektiflerden anlaşılmasına ve açıklanmasına olanak sağlar (Dolu, 2013, s. 3).

Her insan suç işleyebilir. Suçluluk ile suçlu olmama arasında siyah ile beyaz ayrımı gibi ayrılık söz konusu değildir. Suç aslında toplumsal normlardan sapmadır. Bir eylemin sonucunda suç niteliğinin vasıflandırılması, toplumun ya da yöneticilerin o sapmayı zarar verici saymaları ve bu suç eylemini ceza verici bir sebep görmeleridir (Dönmezer, 2020, s. 38-39). Suç kavramını açıklarken çok boyutlu bir kavram olduğunu belirtmek gerekir. Suç olgusu yapısı gereği oldukça karmaşık olduğundan açıklanması ve tahmini için pek çok faktörün göz önüne alınması gerekmektedir. Suç olgusunun açıklanması her ne kadar literatürde kriminoloji bilim dalı altında incelse de bu bilim dalına hukuk, sosyoloji, psikoloji, şehir planlama ve son zamanlarda da Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve mekânsal analizlere dayalı çevresel kriminoloji katkı vermektedir. Doğası gereği her disiplinin suç olgusuna yaklaşımı da farklıdır (Düzgün, 2007, s. 4). Suçun ahlaki, dini, sosyolojik, psikolojik, kriminolojik, hukuki boyutları bulunmaktadır (Kaya, 2015, s. 26).

Dolu'ya (2013) göre suç davranışı iki unsurdan oluşur. Birincisi motivasyon ikincisi fırsattır. Motivasyon olsa bile suç işlemek için fırsat yoksa eylem gerçekleşmez. Fırsat olsa da motivasyon yoksa suç yine gerçekleşmez. Kamu otoritesi nezdinde suça yönelik tedbirler genellikle suç fırsatlarına yönelik tedbirler olarak alınmaktadır. Suç motivasyonu oluşmasında birçok etken ve faktörler vardır. Bu nedenle suç olgusunun tam olarak açıklanabilmesi için suçun sebeplerine ilişkin suç teorilerinin incelenmesi gerekmektedir (Dolu, 2013, s. 4).

1.1.2. Suçu Açıklamaya Yönelik Teoriler

Suçu tanımlayan teoriler kişinin iç dünyasını ve etrafında gelişen durumları anlama ve açıklamaya çalışmaktadır. Platon, suçun haz arama alışkanlığı, tutkular ve bilgisizlikten kaynaklandığını belirtmiştir. Aristoteles ise suç davranışının nedenini toplumsal şartlarda aramış ve cezalandırılmaları gerektiğini söylemiştir. 18. yüzyıla

kadar olan süreçte suç eylemini insanüstü şeytani bir güç olarak görülmekteydi. Zamanla bu düşünceler yerini rasyonel düşünme biçimine ve bilime bırakmıştır (Söylev, 2022, s. 10-12).

1.1.2.1. Klasik Ekol

Avrupa’da Rönesans ve Reform hareketleri neticesinde Aydınlanma Çağı yaşanmıştır. Bu dönemde sosyal olayların ve hayatın sorgulandığı bir süreç başlamıştır. Bu değişim kendisini Avrupa’nın bütün çoğunluğunda ceza ve adalet anlayışında köklü bir değişime sebebiyet vermiştir (Değerli, 2023, s. 14).

18.yy’da ortaya çıkan klasik ekol suça, ilk defa bilimsel bir yaklaşım sergilemiştir diyebiliriz. Başta Beccaria (1738-1794) ve Bentham (1748-1832) olmak üzere bu ekolde yer alan birçok düşünür ceza sistemine daha rasyonel bir bakış açısı getirerek, tüm dünyayı etkilemiştir (Çelik, 2008, s. 11). Klasik kriminoloji, 1789 Fransız ihtilalinden önce var olan hukuk sistemine, ceza adaletine tepki olarak ortaya çıkmıştır (Değerli, 2023, s. 16). Ortaçağ dönemimde keyfi ve barbar uygulamalara karşı çözüm olarak meydana çıkan Klasik akım, suç eylemin sebebini, kişinin kararlarında ve kişisel tercihlerinde bulmuşlardır (Dolu, 2009, s. 96).

1.1.2.2. Pozitif Ekol

Klasik okula tepki olarak doğmuştur. Pozitivist Okul, suçu açıklarken bireyin özgür iradesi dışında kalan faktörleri vurgulayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, suçun sadece bireyin rasyonel bir şekilde karar vermesi ve isteyerek işlemesi sonucu gerçekleşen bir eylem olmadığına inanır. Bunun yerine, suçu etkileyen faktörlerin biyolojik, psikolojik ve sosyolojik kökenleri olduğunu öne sürer (Dolu, 2013, s. 5). Bu ekole göre insan davranışını belirleyen, iç ve dış etkilerdir. Biyolojik, psikolojik ya da çevresel ve toplumsal etmenler insanın davranışına etki etmektedir (Elibal, 2009, s. 27). Klasik ekol suçu hukuksal bir varlık olarak görürken, pozitif ekol suçu, bilimsel ve deneysel araştırmaya dayandırmaya çalışarak, suçun biyolojik, psikolojik ve sosyolojik nedenlere bağlı olarak açıklanabileceğini ileri sürmüşlerdir (Çelik, 2008, s. 12). Pozitif ekol, klasik ekolün özgür iradesi yerine, suçun neden ve sonuç ilişkisini ele alır. Klasik ekolün cezanın önleyici etkisi yerine, pozitif ekol toplumu korumak için cezanın ve suçluların bilimsel rolünü dikkate alır (Değerli, 2023, s. 16-17). Bilim adamları bu dönemde bilimsel metot ve deneysel araştırmaya yöntemine dayalı çalışmalar yaptılar.

Kriminolojinin pozitif ekolü insan davranışının bireylerin kontrolleri dışındaki güçler tarafından belirlendiğini ve bu güçlerin ölçülebileceğini kabul eder. Bilimsel olarak test etmeden, bireylerin suç işlemeyi rasyonel olarak seçtiklerini iddia eden klasik ekolün aksine, pozitivistler suçlu davranışın biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığını söylerler (Söylev, 2022, s. 16-17).

1.1.2.3. Biyolojik Teoriler

Biyolojik teoriler suçlu davranışı açıklamada biyolojik ve fiziksel faktörleri dikkate almaktadırlar. Biyolojik teorilerin öncüsü, aynı zamanda ilk pozitivistlerden olan, Cesare Lombroso'dur (1835-1909). Lombroso'ya göre suç, organizma şartlarının ürünüdür. İnsanın doğuştan gelen bazı özelliklerinin suç ile ilişkisi kurulmuştur. Lombroso insandaki gayri tabilik tiplerini üçe ayırır: fiziki, biyolojik ve psikolojik. (Dönmezer, 2020, s. 123).

Lombroso gözlem ve deneyle bireydeki fiziksel özellikler ile bazı suçlar arasında bağ kurmuştur. Mesela, göğüs kafesi geniş olan insanları kavgacı karakter olabileceği, küçük gözlü kimseleri hırsızlığa eğilimi olabileceği, ince dudaklı ve iri elli insanların adam öldürme eğilimi olabileceğini değerlendirmiştir. Günümüzde mevcut çalışmalar neticesinde bu fiziksel özelliklere sahip insanlar suç eğilimi göstermeyebilmektedirler. Bu fiziksel özelliklere sahip bireylerde suç işlemeyenler bulunmaktadır (Değerli, 2023, s. 19-20).

Henry E. Kelly (1995) insan bedenindeki kimyasal bozulmanın suç davranışına itebileceğini dile getirmiştir. Kandaki şeker düzeyinin yükselmesi durumunda ve vitamin eksiklikleri neticesinde suç davranışında bulunulabileceğini iddia etmiştir (Sungur Taşdemir, 2018, s. 204).

1.1.2.4. Psikolojik Teoriler

Psikoloji biliminin suça ve suçluya yaklaşımında odak noktaları bireyin davranışlarının kaynağına ilişkindir. Psikolojik teoriler zekâ, öğrenme ve kişilik ile suç ve suçluluk arasında önemli bir bağ olduğunu iddia ederler (Ceylan, 2015, s. 33). Suç, uygun olmayan bir biçimde koşullandırılmış davranışların veya zihinsel sapmaların neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bireyin kriminal kişilik haline gelmesi erken dönem çocuklukta uygunsuz öğrenme ve koşullanmayla açıklanır (Değerli, 2023, s. 18).

Psikolojik yaklaşımı kısaca özetlersek, bireyin içine attığı ve bilinç altında olan kompleks onu etrafından gelen tahrik ve uyaranlara karşı görünen bir şekilde tepki vermeye iter. İçinde bulunduğu problemi suç eylemiyle cevaplar. Bu kompleksli kişi için suç, güvende olmayı temsil eder (Dönmezer, 2020, s. 188).

Psikoloji karmaşık ve çeşitlendirilmiş bir disiplin olduğundan, suça ilişkin birden fazla psikolojik bakış açısı mevcuttur. Siegel'in (1994) tasnifi etrafında üç psikolojik bakış açısı ön plandadır. Bu üç tasnif şunlardır; psikanalitik/psikodinamik, davranışsal ve bilişsel yaklaşımlardır (Söylev, 2022, s. 25). Suç kavramını psikolojik yönüyle ele alan teoriler, bireylerin zeka, kişilik özellikleri, bilişsel yapıları ve davranışsal özellikleri gibi kişisel bir biçimdeki unsurlarla açıklamaya çalışmışlardır (Gökulu, 2019, s. 1481).

1.1.2.4.1. Psikanalitik

Psikanalitik kuram, psikanalizin kurucusu Sigmund Freud (1856-1939) tarafından ortaya çıkarılmıştır. Psikanalitik kuramın savunucuları, bireyin kişiliği erken çocukluk döneminde oluşan bilinçsiz zihinsel süreçler tarafından kontrol edildiğini savunurlar. Psikanalitik kuram, suç işleyen bireylerin çocukluk çağlarında kötü bir dönem geçirdiklerini ve sürekli olarak erken çocukluklarında meydana gelmiş olan geçmiş olaylara çekildiklerini savunurlar (Söylev, 2022, s. 28).

Bu yaklaşıma göre suçluluğu id, ego ve süper ego gelişiminde oluşan patolojik durumlarla açıklanmaktadır. Dürtülerin ya da idin kontrol edilmesinde problem yaşayan birey sonuçta suçlu olacaktır. Ego gelişimindeki bozukluk ise antisosyal kişiliğe sebebiyet verecektir. Süper ego aşırı gelişirse nevrotik suçlara sebebiyet verecektir (Kaner, 1992, s. 478). Freud, suçluluğun gelişimsel dönemlerden faillik dönemde oluştuğunu ve üstbenlik (süperego) ile alt benlik (id) arasındaki çatışmayı simgelediğini belirtir. Üst benlik bireyin hayatında suçluluk ve utanç duygusunu ortaya çıkarabilmektedir. Üst benlik insan hayatının ilk yıllarında, benliğin bir parçası olarak giderek daha çok anne, baba ve toplumsal değer yargılarını birlikte iç benliğinde benimser. Suçluluk ve utanç duygusunun yoğunluğu üst benliğin gücünü yansıtır. Üst benliğin gelişmesinin tamamlanması suç işleme davranışlarındaki eğilimi de değiştirmektedir. Üst benliğin gelişim seviyesi olumlu olması insanlara karşı uyumlu olmasını sağlar. Üst benliğin gelişim seviyesinin düşük olması insanlara karşı uyumsuz davranışlara yol açar (Öztürk, 2005, s. 18-19).

1.1.2.4.2. Davranışsal Kuram

Davranışsal kuramın temel yaklaşımı tüm davranışların yaşam boyunca öğrenildiğidir. Bu kuruma göre suç klasik ve edimsel koşullanmayla veya gözlemle öğrenilir. Edimsel koşullanmayla ideal davranışlar ödüllendir ve pekiştirilir. Kötü davranışların ise olumsuz tepki ve cezalarla azaltacağı savunulur. Davranışçı kuram bireylerin suçlu davranışların doğuştan değil etkileşim halinde oldukları kişilerin kendilerine yönelik tepkilerinin suçlu olmalarına ya da olmamalarını belirlediklerini iddia ederler (Gökulu, 2019, s. 1483). G. Patterson (1960) merkez noktaya aileyi koyar ve suçun aileden öğrenildiğini iddia eder. Davranışsal kuramda öğrenmenin aileden, çevreden ve medyadan kaynaklandığı iddia edenler de vardır (Ceylan, 2015, s. 34).

1.1.2.4.3. Bilişsel Yaklaşım

Bilişsel gelişim kuramına göre gelişimsel gereksinimlere bağlı olarak birtakım gelişimsel görevlerin olduğu dile getirilmiştir. Çocuğun gelişimsel ihtiyaçları giderilmediğinde bu görev tamamlanmamış olur ve gencin sorunları ortaya çıkar. Bu sorun neticesinde çevresinden uzaklaşarak çatışma yaşayacaktır. Akran ve yetişkin bireylerden öğreneceği bilgileri öğrenemez ve kabul edilebilir davranışlar göstermekten uzaklaşıp suç işleme eğilimine itileceklerdir (Kaner, 1992, s. 482). Bilişsel kurama göre, davranışın suç olarak nitelendirilmesi kişinin ahlaki muhakemesi sonucunda oluşur. Buna göre kişinin bilişsel gelişim sürecinde suç davranışına karşı düşünce ve ahlaki muhakemeleri bireylerin suç davranışına meyillerini belirlemektedir (Gökulu, 2019, s. 1484).

İnsan zekâsının temelinde yatan zihinsel işlemlerin yaşa bağlı devreler boyunca geliştiğini belirten Piaget (1896–1980), ahlak gelişiminde bu gelişime benzer aşamalar geçirildiğini belirtmiştir (Kaner, 1992, s. 482). Bir başka ahlaki gelişim teorisiyle ilgili çalışmalar yapan öncü kişi Lawrence Kohlberg'dir (1927–1987). Kohlberg'e göre bireyler karar verirken, bir dizi bilişsel düşünce sürecinden geçer. İlk başta bilgiyi yorumlamak için kodlar. Sonraki aşamada uygun bir cevap ararlar ve en uygun davranışa karar verirler. Bu kurama göre, bilgiyi doğru işleyen, akılcı karar vermeye daha iyi koşullanmış olan ve duygu yüklü durumlarla yüz yüze geldiğinde seri ve akılcı karar verebilen bireyler, suçlu veya suç teşkil eden davranış eylemlerinden en iyi kaçınabilen bireylerdir. Bu görüşün tersine, bilişsel eksikliklere sahip olan bireyler

bilgiyi yanlış kullanacakları için suç eğiliminde bulunabilme ihtimalleri yüksek olacaktır (Söylev, 2022, s. 31).

1.1.2.4.4. Kişilik Özellikleri

Kişilik özellikleri ve suç kavramı ilişkisini araştıran Miller ve Lynam (2001) suç davranışı gerçekleştirenlerin kişilik özelliklerini şu şekilde özetlemektedir: suçlu olanların eğilimlerinde kindar, kıskanç, düşmanca, bencil ve başka bireylere ilgisizlik vardır. Suçlu olanlarda hırs, sabır ve motivasyon yoktur. Suçlu bireyler dürtülerini dizginlemede zorlanırlar, geleneksel olmayan ve sıra dışı değerlere ve inançlara ilgi duyma eğilimindedirler (Gökulu, 2019, s. 1485).

Psikolojik kuramlarındaki suç açıklamalarından biri de kişilik özellikleridir. Psikanalitik yaklaşıma benzerlikleri vardır. Bu kurama göre suçluluk, bireyin çatışmalı, karmaşık psikolojik özelliklerinin meydana çıkmasıdır. Fakat Psikanalitik kuramdaki gibi kişinin genel kişiliğinin bir parçası değil, küçük yaşlarda gelişen kişilik özellikleriyle beraber yaşam tecrübesiyle birlikte karakterinin oluşumunda etkilidir. Olumsuz ve normal olmayan kişilik özellikleri genellikle suçluluğu ortaya çıkarır (Ceylan, 2015, s. 35).

1.1.2.5. Sosyolojik Teoriler

Psikolojik ve biyolojik kurumlar tek başlarına yetersiz kaldıkları görüldüğünde, sosyolojik açıklamalara gerek duyulmuştur (Elibal, 2009, s. 38). Suç kavramını, insanın içinde yaşadığı sosyal çevreye bağlı olarak sosyal yapılar, süreçler ve tepkiler açısından açıklayan pek çok kuramlar bulunmaktadır (Kaner, 1992, s. 485). Sosyolojik teoriler temelde sosyal süreç teorileri ve sosyal yapı teorileri olmak üzere iki gruba ayrılır. Sosyal yapı teorileri, bir bireyin toplumsal yapıdaki rolünün davranışını kontrol ettiği düşünülerek, sosyoekonomik olarak alt düzeydekilerin suç eylemine yenik düşmelerinin ihtimalini yüksek görmektedir. Sosyoekonomik olarak üst kademedeki bireyler suç oluşturan etmenlerden daha az etkileneceği öne sürülmüştür. Sosyal süreç teorileri toplum içinde vaktini geçirdiği kurumlarla etkileşim neticesinde davranışların şekillendiğini savunmaktadırlar. Bu sosyal süreç teorileri; sosyal öğrenme, sosyal kontrol ve sosyal tepki kuramlarıdır (Söylev, 2022, s. 34-35).

1.1.2.5.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı G. Tarde'nin (1903) ortaya koyduğu "taklit yasalarına" kadar uzanmaktadır. Tarde, suç eylemini gerçekleştiren bireylerin normal olarak doğduklarını, suç davranışının sonradan öğrenilen bir davranış olduğunu söylemektedir. Taklit yasasına göre, insanlar iletişim halinde oldukları, vakitlerinin çoğunu beraber geçirdikleri kişileri taklit ederler (Değerli, 2023, s. 9).

Tarde'nin (1903) görüşlerini ile Herbert Mead'in (1934) "sembolik etkileşim" tezini birleştiren Edwin Sutherland "Ayrımcı Birliktelikler Teorisini" oluşturmuştur. Sutherland bu ismi vermesinin iki sebebi vardır. İlki, öğrenmede birlikteliklerin önemli olduğunu, ikincisi ise kimle birlikte zaman geçirildiğine bağlı olarak insanın hayatında kırılma noktası olduğudur. Suçlu davranışları diğer suçlularla iletişim ve etkileşim haline geçerek öğrenilir. Öğrenilme derecesi görüşme sıklığı, değerli bulma, önem verme gibi durumlar etkilemektedir. Suç davranışın öğrenilmesi suç işleme taktikleri ile suç işlemede haklı gerekçeler oluşmasıyla öğrenilmektedir. Kişi suç işlemede haklı gerekçeler üreterek suç eyleminden sonra kişide oluşan vicdan azabından kurtulacağını öğrenir (Dolu, 2013, s. 10-11).

Albert Bandura (1977), bireylerin şiddet davranışını yaşamları süresince öğrenme durumlarını incelemiştir. Bu şiddet davranışı, şiddet davranışında bulunan kişileri gözleme, televizyon ve sinema ekranlarında şiddet davranışlarında bulunanların ödüllendirilmesini izlemesi gibi doğrudan gözlem şekliyle de öğrenilir. Çocukların yetişkinlerin şiddet davranış eylemlerini model alarak öğrendiklerini iddia eder. Bu öğrenmelere bireyin davranışlarında ileriki süreçlerde davranışlarında kalıcı hale dönüşür (Sungur Taşdemir, 2018, s. 211).

Sosyal öğrenme kuramı savunucuları, günümüzdeki suç eyleminin aile, kitle iletişim araçları ve çevresel unsurlardan meydana geldiğini savunmaktadırlar (Gökulu, 2019, s. 1483). Şöyle ki insan davranışlarında etken olan unsurlar, ailenin ve çevrenin geçmişte çocuğa dönük sergiledikleri davranışlar ile televizyon, radyo, sosyal medya gibi kitle iletişim araçlarından ileri gelmektedir (Değerli, 2023, s. 10).

1.1.2.5.2. Sosyal Kontrol Kuramı

Sutherland (1960), suçlu olarak adlandırılan kişinin davranış biçimine odaklanmıştır. Ona göre, suçlu davranışlarını çevresinden öğrenir. Suçlu çevresinden

yasalara uymamayı, yasalara aykırı biçimde davranmayı öğrenir. Sutherland, “beyaz-yaka suçluluğu” ve “profesyonel hırsız” başlıklı araştırmaları yapmıştır ve ona göre suç kişilik özellikleriyle ilgili değildir; sadece bireyin öğrendiği bir davranış biçimidir (Düzgün, 2007, s. 3).

Hirschi (1969) suçlu davranışını, kişinin toplumla kurduğu bağlara dayanarak açıklamıştır. Bu bağlar zayıflarsa ya da koparsa bireyin üzerindeki toplumsal sınırlamalar kalkar ve birey yasayı ihlal eder. Sosyal kontroller olmadığında ve diğer insanlara karşı ilgi ve duyarlılık olmadığında, insanda suç eylemini gerçekleştirme potansiyeli ortaya çıkar (Kaner, 1992, s. 90; Syrquin, 2021, s. 1-2).

Sosyal kontrol kuramı, içsel ve dışsal kontrol sitemlerini bireyin davranışlarını pekiştiren güçler olarak değerlendirerek bu yöndeki eksikliğini tamamlamaktadır. Recklees, toplum içinde insanı suçluluğa iten ya da suç işlemesini engelleyecek güçler olduğunu, bunların içsel ve dışsal kapsayıcılar yoluyla bireyi suçtan uzaklaştırdığını öne sürer (Kaner, 1992, s. 91-92).

1.1.2.5.3. Damgalama Kuramı

Becker (1963), toplum tarafından yapılandırılan etiketin bireyi gelecekte suçlu olarak kariyer yapmaya zorladığını, başka bir deyişle bireyi suç işlemeye teşvik ettiğini ileri sürer (Düzgün, 2007, s. 4). Bu kurama göre bireyler, insanların ya da toplumun önemli üyeleri tarafından etiketlendiklerinde ve bu etiketleri kişisel bir kimlik olarak kabul ettiklerinde suçlu olduklarını dile getirmişlerdir (Söylev, 2022, s. 42). Damgalama kuramına göre bireyin, toplum içerisinde aykırı bir karakter olarak benimsenmesi, suçlu olarak görülmesi bireyde suç işlemeye sebebiyet veren bir etki oluşturur. Bu şekilde dışlanan kişilerin suç gruplarına dâhil olması kolaylaşacaktır (Değerli, 2023, s. 12).

1.1.2.5.4. Rasyonel Tercih Teorisi

Rasyonel tercih teorisi, suçun kişinin rasyonel tercihinin neticesinde ortaya çıktığını iddia etmişlerdir. Rasyonel tercih kavramı bireyin özgür bir seçiminden kaynaklandığını dile getirmektedirler. Rasyonel tercih teorisine göre suç eylemi suçluya bir kazanç ve fayda sağlayan amaçlı bir eylemdir (Kızmaz, 2020, s. 68-70).

Rasyonel teori savunucularına göre suç eylemi iki aşamanın gerçekleşmesi ile meydana gelmektedir. Birincisi, bireyin suç davranışında bulunma iradesi, örneğin

ekonomi gücünün olmaması, ikincisi ise koşul ve şartların elverişli olması, örneğin suçu gerçekleştireceği olay yerinin buna uygun olması (Değerli, 2023, s. 13).

1.1.2.5.5. Rutin Eylemler Teorisi

Rutin eylemler teorisine göre suç olgusu, suçlunun motive durumu, örneğin ergenlik, parasızlık gibi durumlar, sonrasında uygun hedeflerin ve yeterli düzeyde koruma önlemlerin bulunmamış olmasıyla gerçekleşecektir (Değerli, 2023, s. 14). Kızmaz (2020) rutin eylemler teorisinde suçun oluşmasını suç üçgeni olarak belirlediği değişkenlerle açıklamaktadır. 1- suç işlemeye motive olmuş suçlu veya muhtemel bir suçlunun varlığı, 2- uygun hedefin varlığı (hedefin değerli olması, taşınabilir olması, görünür olması, erişilir olması) 3- suçtan koruyacak güvenliğin olmaması (Kızmaz, 2020, s. 75-85).

1.1.3. Suça İten Etkenler

Her bir suç türüne özgü ayrı ayrı ilintilenebilecek durumlar ve etmenler vardır. Bu etkenler: yoksulluk, işsizlik, eşitsizlik, akran grubu, aile yapısı, bağımlılık, göç, fiziki çevre, kültür, kontrol denetiminin zayıflığı, damgalanma gibi çok değişkenli etmenlerdir. Bunlardan ayrı suç eyleminde bulunanlarının yaş, cinsiyet, medeni durum, meslek durumu gibi kişisel özelliklerin olması suç olgusunun birçok açıdan incelenmesine sebebiyet vermektedir (Aytaç ve Aksoy, 2011, s. 112-113).

Suç, toplumun kurumsal düzenine zarar veren, insanların güven duygusunu sarsabilen ve sosyal bağları zayıflatabilen bir sorun olarak bilim insanlarının ilgi odağındadır. Suçun oluşturduğu etkileri tamir edilmez hale gelmiştir. Bu sorunun çözülmesi ilk etapta suç olgusunun anlamlandırılması ve suçu oluşturan etkenlerin tespit edilmesine bağlıdır. Yapılan birçok farklı bilimsel çalışmalar, birçok etkenin bireyleri suç eylemine sebebiyet verdiğini saptamıştır (Öcal ve Yıldırım, 2011, s. 120).

Suç eyleminin tek bir duruma bağlanması pek çok durumu gözden kaçmasına ve doğru bir analize neden olmayacaktır. Suç ve işsizlik arasında bir bağ vardır, ama suçu tamamen işsizlikle açıklamak doğru anlamlandırma olmayacaktır. Yani her işsiz birey suç işleyebilir kanısında bulunulamaz. Buna durumdaki benzerlik suç ile aile özelliklerinin arasında da vardır. Ailenin suçu engelleme niteliği olduğu gibi çocukta suç eğilimine dönüşme ihtimali de olabilmektedir (Uçar Altınışık, 2023, s. 40).

1.1.3.1. Yaş

Suç istatistikleri incelendiğinde, yaş dönemlerindeki suç işleme oranlarında farklılıklar olduğu anlaşılmıştır. Suç eylemini genelde genç yaştaki insanların gerçekleştirdiği görülmektedir (TUİK, 2020). Gençlik döneminde suç eyleminin artması bazı nedenlere bağlanmaktadır. Bunlar; ailede denetimin azalması, çatışma, akran grubun etkisi gibi nedenlerdir. Yaşlı olan bireylerin daha az suç eğiliminde bulunması ise sosyal çatışmalardan uzaklaşması, fiziksel yetersizlik ve ceza almaktan çekinmek gibi nedenlerdir (Soytürk, 2013, s. 17-18).

Genellikle, hareket ve şiddet içeren suçlar daha aktif olmayı gerektirdiği için bu suçu işleyen yaş grubu daha genç olacaktır. Hile ile ilgili işlenen suçlarda yaş olarak olgun kişilerin işleyebileceği suçlardır. Yapılan incelemelerde, suçluluğun dağıldığı yaş grubuna bakıldığında küçük yaşlardan yavaş yavaş arttığı, orta yaşa gelindiğinde suçun yoğunlaştığı, yaş ilerledikçe yavaşladığı ve daha ileri yaşlarda ortadan kalktığı anlaşılmaktadır. Yaşlıların din ile ilgileri bu dönemlerinde daha yüksek olması ve daha ahlakileşmesi sonucunda suç eylemini terk ettikleri söylenebilir (Dönmezer, 2020, s. 161-164). İçli'nin (1993) 2934 mahkûmla yaptığı çalışmasında suç eyleminin en yoğun olduğu yaş gruplarının bütün suç türleri içinde 15-24 ve 25-34 olarak tespit edilmiştir (İçli, 1993, s.146). Yapılan araştırmaların hepsinde genç yaşlarda suç eyleminin işlendiği ve yaş ilerledikçe de suç eyleminin azaldığı anlaşılmaktadır (Ataseven, 2006, s. 33).

1.1.3.2. Cinsiyet

Suç eylemini gerçekleştiren bireyler istatistiklerine bakıldığında suç işleyen erkekler, kadınlardan oldukça yüksek oranlara sahiptir (TUİK, 2020). Erkeklerin dış hayattaki sorumluluğun kadınlara göre fazla olması ve aile içindeki ekonomik kazancın erkek bireyler tarafından gerçekleşmesi gibi durumlar suç işleme oranının erkeklerde daha fazla olmasına neden olmaktadır. Kadınların tehlikeli yerlerde ve suç eylemi gerçekleştiren ya da gerçekleştirme arzusu olan kişilerle karşılaşma olasılığı erkeklere kıyasla daha düşük bir ihtimal olması, suç işleme ve maruz kalma riskleri azalmaktadır (Kızmaz, 2020, s. 87).

Kadınların daha az suç işlemesindeki nedenler, kadınların zayıf olması, dini ve manevi yönlerinin daha yüksek olması gibi durumlardır (Dönmezer, 2020, s. 165). Kadın ve erkeklerin işledikleri suçlar arasında farklılıklar vardır. Örnek olarak yeni

doğan bebeği öldürme suçunu genellikle kadınlar tarafından işlenirken, şiddet içeren suçlar kadınlarda erkeklere göre daha az işlenmektedir (Ataseven, 2006, s. 35).

1.1.3.3. İşsizlik ve Ekonomik Düzey

İş sahibi olmayan birey, ekonomik olarak sıkıntıya düşmektedir. Bu durumda birey, suça meyletmektedir. Mala karşı suçlar, yoksul bireyler tarafından gereksinimlerini gidermek için gerçekleştirmektedirler. Kapitalist ekonomik sistem bazen insanı büyük bir bunalıma sokmaktadır. Kapitalist sistemin getirdiği eşitsizlikle kin, nefret ve kıskançlık duygularını artırmaktadır. Yine bu sistemin getirdiği işsizlik ile suç arasında bir ilişki vardır. Ayrıca ekonomik büyüme ile ekonomik suçlar ortaya çıkmıştır. Ailede anne ve babanın ikisi birden çalışması ve aile içinde geçirdiği vakitlerinin az olması çocuğun hem duygusal olarak açlığa hem de çocuğu kendi haline bırakarak denetlemenin azalmasına sebep vererek suç işleme ihtimalini doğurmaktadır (Dönmezer, 2020, s. 343-345; Ataseven, 2006, 57-58). Yoksulluk veya işsizlik durumlarına suçluluğu indirmek doğru değildir ama sosyal ekonomik durum, bireyi suç eğilimine iten dolaylı bir etkiye neden olmaktadır (Soytürk, 2013, s. 20). İşsizlik ve suç arasın önemli bir bağ vardır. İşsizlik bir kere huzur bozucu etkileriyle kişinin kötülöklere göğüs germek kabiliyetini zayıflatmaktadır. Bunun dışında işsizlik, hastalık, psikolojik bunalımlar, yoksulluk ve zaruret meydana getirmektedir. Yapılan araştırmalara göre, işsizliğin sebep olduğu suçlar, genel olarak, serserilik ve mülkiyete tecavüz şeklinde görölmektedir (Ataseven, 2006, 63).

1.1.3.4. Aile Yapısı ve Özellikleri

Aile toplum içinde en önemli kuruluştur. Medeniyetlerin devamı ya da yok oluşu aile hayatının kuvvetli veya zayıf olmasına bağlıdır. Birey hayatında iki aileye mensup olur. Birincisi; doğduğu ve büyüldüğü aile. İkincisi; evlenip yuva kurduğu aile. Aile yapısında problem yaşayan ve aile bağlarında zayıf olan kişiler suç eyleminde bulunmaktadırlar. Yetişkin dönemde gerçekleşen suç eylemlerinin, genellikle çocukluk dönemlerinde olumsuz yaşantı durumları ile ilişkilidir (Kızmaz, 2020, s. 156). İçinde büyüldüğü ailenin sosyal yapısı ve biçimi ergenin gelişimini ve toplumsallaşmasını etkiler. Ailenin herhangi bir nedenle bütünlüğünün bozulması, aile içi etkileşim yetersizliği, ergenin toplumsallaşma sürecini olumsuz bir şekilde etkiler ve ergende yanlış ya da yetersiz toplumsallaşmaya neden olur (Ataseven, 2006, s. 40-41).

Ailelerin ergenler üzerinde düzensiz, tutarsız, korkutucu, sert ve cezalandırıcı disiplin uygulamaları ergenleri suça iten nedenlerden birisidir. Ayrıca ailelerin gösterdikleri, aşırı düşkünlük ve koruma, çocuk ayırt etme davranışları da ergenleri olumsuz etkilemektedir (Dönmezer, 2020, s. 297). Asli ihtiyaçları karşılanan çocukta güven ve yaşamını idame edebilme duygusu yerleşir. Asli ruhi ihtiyaçları aile içinde tatmin edilmeyen çocukların baskı, kaygı ve sıkıntı duymaları sonucunda suç işleme eyleminde bulunmaları muhtemeldir. Aile bireyleri tam ve aralarında anlaşmazlık bulunmazsa çocukta suç eğilimi ihtimali az olacaktır. Ebeveynlerin çocuklara karşı dengeli disiplin şartlarına göre yetiştirilmesi olumlu kişilik özelliklerini etkileyeceği için suç eğilimini de azaltacaktır (Aytaç ve Aksoy, 2011).

Aile içinde birinin ya da birden fazla bireylerin suç işlemesi özellikle rol model aldığı bir kişi ise çocukta suç eğilimi artma ihtimali vardır (Dönmezer, 2020, s. 307). Suça iten etkenlerden bir diğeri de ergenin ailesinde ya da yakın çevresinde suç işlemiş bireylerin bulunmasıdır. Suç öğrenilmiş bir davranış olarak kabul edilmektedir. Aile içindeki ya da yakın çevredeki bir yetişkin ile kendini özdeşleştiren ergen, özdeşleştirdiği bireyin bozuk kişilik yapısına sahip olması durumunda, ergenin de suç işleme riski artmaktadır (Ataseven, 2006, s. 56).

1.1.3.5. Kendini İspatlama, Arkadaş Grubu ve Zaman Yönetimi

Akran gruplarından özellikle genç bireyler etkilenirler. Bu akran baskısı şekline dönüşebilir. Akranlarının isteklerine uyma konusunda, onların aralarına girmek veya onlara kendini kabul ettirmek için baskı içine girebilir. Bu durumda akran baskısı bireyi suç davranışına itebilir. Bu suç eylemi neticesinde statü ya da ilgi kazanmanın yolunu açacağı düşünülür (Ataç, 2023, s. 55).

Toplumsal kimlik kazanma sürecinde olan ve henüz toplumsal rolünü belirleme aşamasında olan kişiler kendilerini ispatlamak için abartı davranışlarda bulunarak sonucunu düşünmeden eylemde bulunabilirler. Bu eylem çoğu zaman suç eylemidir. Suç işleme oranı yüksek olan bölge ve okullarda, çok muhtemeldir ki suçlu kişilerle tanışacaklardır. Suç eylemine karışmış kişilerle aynı ortamda bulunan ve akran grubuna ait olmaya çalışan kişilerin suç eğiliminde bulunma ihtimali artacaktır. Suç eylemine karışan bireylerin zamanını nasıl değerlendirdiğine bakıldığında suç olayına genellikle boş zamanlarda karıştıkları gözlemlenmiştir. Zamanın nasıl geçirilmesi ve yönetilmesi konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Sosyal hayatındaki serbest zamanı

doldurulabileceği alanlar genişletilmelidir (Soytürk, 2013, s. 22-23). Boş zaman aktivelerini, suçların yoğun işlendiği yerlerde vakit geçirilmesi ve gece vakitlerinde aktiviteler suç işleme ve suça maruz kalma riskini yükseltecektir (Kızmaz, 2020, s. 88).

1.1.3.6. Coğrafi Çevre ve Şehirleşme

İnsan etrafındaki fizik ve coğrafi şartlar içerisinde hayatını sürdürmekte ve hayatını daim etmek için de bünyesi bu fiziki ortama uyumlu olmak zorunda, bu duruma tabi olarak yaşamaktadır. Suçu direk coğrafi etmenlere indirgemek yanlış bir anlayıştır. Coğrafi unsurlar ile suç arasındaki etkileşimi sosyalleşme ile izah edilmelidir. Aynı coğrafi şartlar içinde farklı kültürler oluşturulabilmektedir. Coğrafi unsurlar insan fizyolojisinde, mizacında ve karakterinde etkisi olduğu, bu açıdan suçluluk ile az da olsa, doğrudan doğruya bir ilgi kurulabilmektedir (Dönmezer, 2020, s. 213). Sıcaklığın fazla olduğu bölgelerde ve mevsimlerde insani ilişkiler çok yoğun ve gece dışarıda zaman geçirme olanağını oluşturduğu için bu ilişki ve temasların süresi de artmaktadır. Kış mevsiminde insanlar erkenden evlerine çekildikleri için insan ilişkilerinin ve temaslarının yoğunluğu azalmaktadır. Bu nedenle bu temas ve ilişki durumu suç işlemeye imkân ve fırsat tanımaktadır. Kış aylarında ve yaz aylarındaki suç tiplerinde farklılıklar vardır. Kış aylarında ekonomik zorluklar ve ihtiyaçlar bakımından mülkiyet suçlarında artış vardır. Yaz aylarında ise cinsel suçlar bakımından daha yatkın bir ortam vardır (Dönmezer, 2020, s. 214).

1890 yılında araştırma yapılması için açılan Şikago Üniversitesi, zamanla kriminoloji ve sosyoloji bilimlerinde Şikago Okulu olarak adlandırılan bir ekol olmuştur. Şikago Okuluna göre “insan yaşadığı çevrenin çocuğudur”. Bu nedenle suçun sebeplerini bireyin yaşadığı sosyal ve fiziksel çevresinin incelenerek bulunacağını iddia ederler (Dolu, 2013, s. 6).

Şehirleşme farklı din, ırk, dil ve kültürlerle sahip bireyleri bir arada yaşamasını sağlayan heterojen yapısıyla, şehirleşme ve suç ilişkisi bakımından araştırılmasını zorunlu kılmıştır. Başka bir sebep ise, şehirlerde nüfusun artmasıyla bireyin üzerinde toplumun sosyal kontrol düzeyinde azalma olmuştur. Bu durum suç olaylarının kırsal alana göre şehirlerde da fazla olmasının ana nedenini oluşturmaktadır (Uçar Altınışik, 2023, s. 40).

Statik bir toplumda dinamik bir topluma göre suç işleme eğilimi daha azdır. Genel olarak köy hayatında, sakin ve statik ölçüler çerçevesinde sıradan, yarında aynı

olağan akış içinde geçeceği belli olan ve kültürel yapılara daha bağlı bir hayat yaşanır. Bu durumlar köyde yaşayan bireyler, şehirde yaşayan bireylere göre suç eylemi işleme durumunu azaltmaktadır (Dönmezer, 2020, s. 82-83).

Şehirlerdeki kötü konut şartları, aşırı kalabalıklar, yoksulluğun ve suçun yüksek derecede bulunduğu kent bölgelerinde, geniş bir fiziki hareketlilik, değişme, sosyal yapının dağılması, çözülmesi ve istikrarsızlığa rastlanılmaktadır. Bu bölgelerde ahlak anlayışı ve sosyal dayanışma kaybolmaktadır. Kentin bu bölgelerinde her şey erime, çözülme ve kokuşma halinde bulunan bir sosyal hayatın izlerini göstermektedir (Aksoy, 2007, s. 13).

1.1.3.7. Kültürel Örf ve Adetler

Araştırmacılar suç eylemine etki eden etkenlerden birinin de örf ve adetler olduğunu dile getirmişleridir. Örf ve adetler toplumun düzenini sağladığı gibi zarar verebilecek bazı şekilleri de olabilmektedir. Şiddet olayları bazı toplumlarda örf ve adet normlarıyla bu durumu normalleştirmektedirler. Kan gütme, Türk hukukunda belirli kanun hükümlerinde ve ceza uygulamalarında yer alan hukuki bir kavramdır. Kan gütme ve kan davası iki grup arasında belirli bir sebeplerle, karşılıklı olarak kişiler üzerinde sürekli, teselsül ederek şiddet ve cebire başvurulmasıdır. Kan güden grup mensuplarının amacı, öç almak, misli ile karşılık vermek, grubun üstünlük kurmasını sağlamaktır (Ataseven, 2006, 75-77). Kan gütme, iki tarafta karşı grubun bireylerine karşı düşmanca bir tavır sergilemektir. Bu tavır grup bireyleri birbirlerine müessir suçlardan adam öldürmeye giden şiddet ve cebir içeren fiiller işlemesine sebebiyet verir. Grup içinde güdeleme ile telkin mekanizması devreye girer. Telkin mekanizması küçük yaşlarda başlanır. Kan güden kişi savaşta olduğu gibi öldürdüğü kişiyi tanımayan bir askerin duyguları birbirlerine yakındır. Her ikisi de görev duygusunun etkisindedir (Dönmezer, 2020, s. 260-264).

1.1.4. Suç Sınıflamaları

Ellis ve Walsh (1997) suçları, şiddet suçları, mala yönelik suçlar, uyuşturucu madde suçları, cinsel suçlar, çocuk suçluluğu ve tüm diğer suçlar (mağduru olan suçlar mağduru olmayan suçlar) olmak üzere altı gruba ayırmışlardır. Bu sınıflamaya ilaveten bazı suç türleri ise profesyonel suç türleri hukuki olmayan eylemlerin bir meslek hâline dönüşmesini belirtmektedir. Bunlar, hırsızlık, kaçırma, yankesicilik ve dükkân soyma

gibi yasal olmayan durumlarda uzmanlaşırlar. Organize suç türü kapsamında kaçakçılık, kumar oynatmak, uyuşturucu ticareti, fuhuş, büyük çaplı hırsızlık ve haraca bağlamak gibi suç türleri gösterilebilir. Beyaz yakalı suçlar orta veya orta üstü tabakaların gerçekleştirdiği suçlardır. Siber suçlar ve mağduru bulunmayan suçlar da bulunmaktadır (Sungur Taşdemir, 2018, s. 216-217-28).

Suçlar, *faillerinin maksatları, saikleri, toplum tarafından suça gösterilen tepkinin niteliği ve şiddeti* bakımından tasniflere tabi tutulmuştur. Faillerinin maksatları bakımından Bonger suçları dörde ayırır; sair suçlar, siyasi suçlar, ekonomik suçlar, cinsel suçlar. Gillin ise; ekonomik suçlar, cinsel suçlar, cebir ve şiddet suçları, siyasi suçlar olarak tasnif etmiştir. Bu tasnifler suçların işlenmesindeki nedensellik bağlamında yapılırsa suçların önlenmesinde katkı yapacaktır. Suçları çeşitli açılardan değişik tasniflere tabii tutmak mümkündür. Ancak bütün bu ayrımların başında suçları ağırlıklarına göre ayırmak zorunludur. Hemen bütün ülkelerin mevzuatı böyle bir ayırım yapmıştır. Bu bakımdan mukayeseli hukukta iki büyük akım vardır: Bazı ceza kanunları en ağır suçlarla meşgul olmuş; kabahatler adını alan hafif suçları ceza kanunlarının dışında kalan mevzuata bırakmışlardır. Bazı kanunlar ise ağır-hafif ayrımı yapmaksızın suç kavramına giren bütün fiilleri ihtiva etmektedir (Dönmezer, 2020, s. 84-85-86).

1.2. CEZA

Kanun tarafından suç olarak belirtilen eylemler ve hukuka aykırı bir şekilde kusurlu davranışlara karşı uygulanan yaptırımlara ceza denir. Ceza, hürriyeti bağlayıcı olarak ya da para cezası şeklinde olabilir. Hürriyeti bağlayıcı olarak verilen cezalar aynı olmayıp işlenen her bir suç için farklı sürelerdir (Özbek, 2019, s. 37). Suç, bir neden ceza ise sonuç olarak düşünülür. Bireylerin nezdinde adil ve kalıcı iz bırakması için suça verilen ceza işlendiği eyleme ne kadar yakın olursa ceza da adil ve yararlı olacaktır (Beccaria, 2004, s. 102).

Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) belirtildiği üzere Ceza Kanunun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir (TCK, 1).

İnsan toplumlarının var olmasından bu güne kadar ortak yaşamın neticesinde belirli hareketlerin yasak fiillerden sayılması ve bu yasağı çiğnemenin yaptırımı olarak ceza müeyyidesi oluşturulmuştur (Dönmezer, 2020, s. 87). Geçmiş toplumlarda cezalandırma, suç eylemini gerçekleştirenleri suçtan uzaklaştırmak, suç işleyenden öç

almak, suç eyleminde kullanılan eşyaları cezalandırmak gibi özellikleri vardı (Adalı, 2010, s. 48).

İnsanın yeryüzünde bulunduğu tarihten bugüne kadar öldürme, yaralama, zina, örf ve otoriteye karşı koyma, gasp, hırsızlık, gibi büyük suçlar toplumun iç dinamiklerini bozduğu gerekçesiyle farklı biçimlerde cezalandırılmıştır (Bardakoğlu, 1993a, s. 470). Eski toplumlarda bedeni ve mali cezalar yaygın olarak uygulanmaktaydı. Yaygın olmamakla beraber hapis cezaları eski toplumlarda görülmektedir. Hapis cezası öç alma, sürgün, kısas, tecrit, kolektif sorumluluk, bedeni ve mali ceza ve uzlaşma safhalarından uygulandıktan sonra yaygınlaşmıştır (Avcı, 2014, s. 21). İlk dönemlerde bütüncül ceza anlayışı uygulanırken zamanla suç işleyen kişinin cezalandırılması görüşü ortaya çıkmıştır. Daha önceleri öç alma gibi duygularla ceza kişiden kişiye değişkenlik göstererek sübjektif ilkeler söz konusuyken zamanla objektif, genel, gayri şahsi ve mücerret ilkeler göz önünde tutularak cezalandırma verilmektedir (Bardakoğlu, 1993a, s. 470).

Yanyalı ve Orfanidis (1885) cezalandırma ile ilgili görüşleri belirterek kendi düşüncelerini dile getirmişlerdir. Cezalandırma ile ilgili görüşler: ceza kanunları, genel faydayı gözeterek konulmalıdır, devletin müdafaası için konulmalıdır, fertler ile devlet arasında yapıldığı kabul edilen zımni sözleşmelerdir, zararlı olanlardan intikam almak maksadıyla Tanrı tarafından yetki verilen devletçe kullanılan bir hakka dayanır, aslında bir hastalık olan suçun tedavisine yöneliktir, kötülüğe karşı kötülük yapmak amaçlanır, manevi kefaretle adalet yerini bulacaktır. Yanyalı ve Orfanidis'e göre ceza kanunlarının temeli muhafaza hakkıdır. Koruma hakkı hem kişiler hem de devlet içindir. Koruma hakkından korkutma hakkı doğmaktadır. Cezalandırma hakkı koruma ve korkutmanın neticesidir. Hukuk, halkın genelini kapsar ve düzeni temin eder. Bunun ihlal edilmesi toplumu da tehdit eder. Suça verilen ceza acı verici olmak yerine terbiye edici olmalıdır. Bu sayede suçu bir daha işlememesi ve başkaları da buna istinaden suç eyleminde bulunmayacaklardır. Ceza, devlet ve halkı tehlikeden korursa, suç işleyen kişiye verilen ceza uygun olmuş olacaktır. Bu temellere uygun ve zamanın değişen şartları göz önünde bulunularak ceza konulursa ve ihtimamlı bir şekilde uygulanırsa suç eyleminde bulunanların ıslah olacakları, ahlaki bir düzenin oluşacağı ve cezaevlerinin birer eğitim yerlerine döneceği umulur. Yanyalı ve Orfanidis'e göre suçluların ıslahı, şiddetli cezalarla değil suçluların şahsiyetlerinin güzel ahlak ile donatılmalıdır. Bu durumu

merhametle ilişkilendirerek merhameti vicdanların aydınlatılması için kullanılması olarak belirtirler (Yanyalı ve Orfanidis, 2021, s. 19-23).

Cezanın uygulanması tek başına amaç olabilir mi, ya da hukuka uygun yaşam sağlama aracı mıdır? sorusuna farklı cevaplar verilmiştir. Cezanın amaç olduğunu söyleyenler mutlak teoriler; cezanın bir yararın aracı olduğu düşüncesinde olanlar ise nispi teoriler başlığı altında birleşmişlerdir. Mutlak teoriler cezayı suçlunun kusurunun kefareti olarak belirtmektedirler. Cezanın verilmesi topluma ve suçluya bir faydası yoktur. Ceza geçmişe dönük ve suç eyleminin yarattığı izlerin silinmesi için verilir. Mutlak teori görüşünde olanlar suç işleyenin günahının silinmesi için, mantıki diyalektik, ahlaki ve estetik olarak kendi içlerinde ayrılmaktadır. Nispi teoriler ise ceza geleceğe yönelik ve kendisinden beklenen faydayı elde etmek için verilir. Suçlunun bir daha aynı eyleminde bulunmasını engellemek için korkutmak ya da uslandırmak hedeflenmektedir. Toplumdaki diğer bireylerde verilen cezadan ibret alarak suç işlemekten uzaklaşır (Avcı, 2014, s. 231).

Günümüz çağında cezalandırmanın amacı, toplumun intikam hissini gidermek değil suç işleyenlerin ıslahı, iyileştirilmesi, rehabilite edilmesi, topluma kazandırılması, iyileştirme ve eğitim çalışması olarak nitelendirilen tretman uygulaması olduğu dile getirilmektedir (Saldırım, 2010, s. 323). Ceza, insanların hayatlarındaki huzuru ve düzeni, olağan yaşam standartlarını, bozmak ya da ortadan kaldırmaya yönelik eylemlere uyarıcı ve korkutucu özellikte verilen bir cezalandırmadır. Kural dışı eylemlerin cezalandırılması insanların bir arada yaşamasından bugüne kadar gelen bir olgudur (Adalı, 2010, s. 46-50).

Genel olarak toplumu suç ve suçlulardan koruyarak genel önleme tedbiri amaçlanır. Günümüz suç ve ceza uygulamaları, İslam hukukunun da benimsediği uygulama karma teoridir. Yani cezanın kefaret niteliğini kaybetmediği, genel ve özel önleme etkilerinden yararlanır (Avcı, 2014, s.232). Günümüzde ise cezalandırma, suçluyu suçu işlemekten uzak tutmayı amaçlamaktadır. Ceza kanunla belirlenen, suç eylemini gerçekleştirdiği yargı tarafından karar verilen bireyin yine yargı tarafından suç eylemine karşı haklarından mahrum edilmesi rahabilite ve genel önlemeyi temin etmek olan korkutucu müeyyidedir (Kurt, 2007, s. 21). Suç işleyenlerin ceza ile hapsedilmeleri suç önleme tedbirlerindendir. Suçlulara uygulanan bu yaptırım tekrar suç işlemelerine engel olmalarını da kapsamaktadır (Kızmaz, 2020, s. 22).

Cezalandırmanın asıl amaçları ıslah, engellemek, adaletin sağlanması, caydırmak ve onarmaktır. Cezalandırmada davranışsal yaklaşım, kişilerin eylemlerinin farkında olması ve eylemlerinden sorumlu olmasıdır. Islah yaklaşımı kişiye bilişsel, davranışsal programlarla beceri eğitimi verilmesini, ailesiyle ilgili durumlara çözüm bulunularak ıslah edilmesi ve yaşamında tekrar suç işleminin önlenmesini amaçlamaktadır. Islah yaklaşımında kişinin bazı durum ve olaylara karşısında başa çıkamadığını ve uzman eşliğinde çözüm alması gerektiğini kabul etmektedir. Cezaları engellemede sanıkların hapsedilerek suç eyleminin gerçekleşmesini önlenmesi amaçlanmaktadır. Onarıcı adalet, suçun mağdurunu, suç eylemini gerçekleştiren kişiyi ve suç eyleminden dolayı toplumun olumsuz yönde etkilenmesinin önüne geçmeyi hedefleyen bir yaklaşımdır. Bu olumsuz etkilenmenin önüne geçilmesi, durumun eski haline getirilmesidir. Bu durumu sağlamak çalınan eşyanın iade edilmesi gibi olabilir ama ilk öncelik güvenlik duygusunu oluşturmaktır (Bahar, 2010, s. 48).

1.2.1. Hapis

Hapis, Arapça “habs” kökünden türemiştir. Habs, “alıkoymak, engellemek” anlamını taşır (TDK, 2023). Hapis, tahliye olmanın yani hareket serbestliğinin zıddıdır (Avcı, 2014, s. 8). Örfî olarak “bir şahsı, bir canlıyı veya eşyayı bir yere kapatmak, bir süre alıkoymak”; hukuksal olarak “sanık veya suçluyu belli bir mekânda cebren alıkoyarak şahsî hürriyetini kısıtlamak” manasını taşımaktadır (Bardakoğlu, 1993b, s. 54). İslam hukukunda hapis yerine kullanılan kavramlar şunlardır: sicn, hacr, hasr, itikal, vakf, imsak, nefy, isbat, esr, sabr, hacz, cebri ikamet, ukubatu’s-salibetü li’l-hürriyeti (Avcı, 2014, s. 11-17).

1.2.2. Cezaevlerinin Tarihsel Gelişimi

16. yüzyıla kadar verilen cezanın infazı suçluyu ortandan kaldırma, uzaklaştırma gibi intikam hırsıyla verilen cezalardan oluşmaktaydı. Roma, Germen, Frank gibi geçmişteki birçok ceza hukukunda bu düşünce hakim olmuştur. Ceza infaz tarihi olarak üç dönem ele alınmaktadır. Birinci dönem, Orta Çağ da verilen ceza kefarete ve para cezaları idi. İkinci dönem ise Orta Çağın sonlarına doğru verilen cezalar işkence ve vahşice idamlar idi. Üçüncü dönem ise 17. yüzyıldan sonra hürriyeti bağlayıcı cezalar uygulanmaya başlanmıştır (Demirbaş, 2010, s. 3).

Günümüz insanı modernleştikçe devletler daha demokratik hale bürünmektedir. Bunun neticesinde verilen cezalarda da hafiflemiştir. Bu durum hapishanelerin amacına yönelik iki durumu oluşturmaktadır. İlk olarak ölüm ve işkence cezasının yerine hapishaneler daha hafif bir cezalandırma biçimidir. İkincisi suçlulara verilen cezalar gün geçtikçe daha insani hale getirilerek ve rehabilite programlarıyla tekrar topluma kazandırma amaçlanmaktadır (Bahar, 2010, s. 43).

Ceza hukukun yaygınlaşması ve gelişmesi, cezaevi uygulamasıyla aynı düzeyde gelişmiş ve yaygın hale gelmiştir. Eski ceza hukukunda tanrıların ve insanların intikamı manasına gelen cezalar uygulanırdı. Bu cezalar genelde suçlunun yok edilmesi ve zararın tanziminden oluşuyordu. Suç eyleminde bulunan kişinin durumu göz ardı edilirdi. İlk çağlarda ölüm, sakat bırakmak, kırbaç gibi işkence uygulamaları, sürgün, para cezası, kölelik cezaları uygulanmaktaydı. Hapis cezası uygulanması ilk çağlarda uygulanan bu cezalardan çok daha sonraki dönemlerde uygulanmıştır (Demirbaş, 2010, s. 5).

Roma hukukunda hapis cezası, kölelere verilirdi. Bu ceza bir işte çalıştırmak şeklinde oluyordu. Müebbet hapis cezasına döndürüldüğü de oluyordu. Eski Türklerde ceza sisteminde genel olarak bedeni cezalar verilirdi. Bunun yanında ağır hapis için zindan cezası, hafif suçlar için kısa süreli, sürgün ve zorunlu ikamet cezaları verilmiştir (Bardakoğlu, 1993b, s. 50).

1.2.2.1. Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın ve Cezaevlerinin Gelişimi

Babil, Mısır, Yunan ve Romalılar da hürriyeti bağlayıcı cezalar uygulandığı görülmektedir. Bu uygulama, sanığın yargılanmasına veya cezanın infaz edilmesine kadar tutsak edildiği yerlerdir. Hürriyeti bağlayıcı cezanın uygulanması Orta Çağ'da Avrupa'da bir Germen kavmi olan Langobarden'larda görülmektedir. Büyük Karl, 813 yılında idam cezası verilmesini kaldırarak sanıkların yüksek bir yerde tutsak edilerek uygulanmasını istemiştir (Demirbaş, 2010, s. 7).

16. yüzyılın sonuna kadarki dönemde öç alma hırsıyla ölüm ve bedeni cezalar verilmekte olduğu için hürriyeti bağlayıcı cezalar bilinmemekteydi. Amsterdam hapishaneleriyle modern anlamda hürriyeti bağlayıcı cezalar uygulanmaya başlanmıştır. Bu cezalandırmadaki hedef suçlunun iyileştirilmesi ve topluma kazandırılmasıydı. Bu düşüncenin gelişmesi hümanist düşüncelerin ve reform hareketlerinin Hristiyanlık üzerinde tesir etmesi söylenebilir. Genç bir kişinin hırsızlık eylemini gerçekleştirmesi

neticesinde ölüm cezası yerine eğitilip ıslah edilmesine karar verilmesi 1588 yılında Amsterdam cezaevlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İlk ceza evlerinde Amsterdam sistemi olarak da adlandırılan infaz biçimi örnek alınmıştır (Alaşahin ve Artuk, 2016, s. 157-159). Bu cezaevlerindeki suçlu kişiler ilk başta toplu halde tutulurken daha sonraki yıllarda sadece hücre şeklinde geceleri ayrı olarak tutulmuştur. Gündüzleri çalıştırmak için bir araya toplanmıştır. Bu uygulama ile suçluların çalışma ve din eğitimiyle iyileştirilmeleri hedeflenmiştir (Avcı, 2014, s. 48-49).

Savaşlar 16. ve 17. yy da çoğalmış ve uzun sürmüştür. Bu durum suçların çoğalmasına toplumda huzurun ve güvenliğin bozulmasına neden olmuştur. Bu neden ile cezaevleri yaptırılmış akıl hastaları ve topluma zarar veren kişiler hapsedilmiştir. İsviçre de gelişen süreçte benzer şekilde mahkûmların ıslahına yönelik kurumlarda ve belli yerlerde mahkûmlar çalıştırılmıştır. Çalıştırılma cezası olarak sandal ya da gemilerde kürek çekme cezasıdır. Bunun amacı suçluları toplumun güvenliğini ve huzurunu bozdukları için bu kişileri ülke yararına çalıştırarak ve yaşamlarını kısıtlayarak suçluluk eğilimlerini bitirmek amaçlanıyordu. 18 yy da suç oranlarının artması neticesinde cezaevlerinde suçlular çoğalmış ve cezaevleri yaşam koşulların açısından çok kötü binalar haline gelmiştir. Çözüm olarak özelleştirme yoluna giden devletler olmuştur. Özelleştirmeler sayesinde ceza infaz kurumlarında rehabilitasyon kavramı önemini yitirmiştir. Cezaevlerinde savaşlarla ortaya çıkan kötü durum 20. yy'e kadar süre gelmiştir (Gürtuna, 2009, s. 34-35). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uygulanan infaz kanunlarındaki değişimle birlikte hükümlülerin tedavi ve yeniden topluma kazandırılması için kanunlar çıkarılmış ve bilimsel kongreler düzenlenmiştir (Özbek, 2019).

1.2.2.2. Hürriyeti Bağlayıcı Ceza ve Cezaevlerine Karşı Eleştiriler

Verilen cezalar ticaretle uğraşan için işlerinin bozulmasına, yaşı ilerlemiş biri için hapisanede ölümü beklemesine, kadınlar için ar ve leke, yurtsuz biri için sığınak olabilmektedir. Hürriyeti bağlayıcı cezalara karşı eleştiriler genellikle cezanın özüne değil şekline yönelik eleştirilerdir (Avcı, 2014, s. 238-239).

İslam hukukunda ihtiyati tedbir olarak hapis cezasını uygun bulsalar da, hapis cezasına yani kişinin uzun yıllar hürriyetinden yoksun bırakılmasına olumlu bakılmamıştır (Bardakoğlu, 1993b, s. 56). Hapis suç ve cezanın şahsilik ilkesine aykırı görülmüştür: ibadet ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin geçimini sağlamak için

serbest olması gerekmektedir. Sonuç olarak suçluya hapis daha çok aile bireylerini etkilemekte ve suçluda ruh sağlığını bozucu etkileri olmakta ve dolayısıyla yeni suçlar işlemesine sebebiyet vermektedir (Ekinci, 2021, s. 340). Genellikle cezalar suçu önleme ve usandırma amaçlı bedeni cezalar tercih edildiği beyan edilmektedir. En son çare olarak hapis cezası verilebileceği, en ayrıntıya girerek hangi suçlardan dolayı hapsedileceği belirtilmiştir (Bardakoğlu, 1993b, s. 56).

Avcı (2014) yaptığı çalışma da hürriyeti bağlayıcı cezaya karşı eleştirileri şöyle belirtmektedir:

Birinci eleştiri cezanın önleme gücünün olmadığı, cezaevinden çıkan kişinin tekrar suç işleyip cezaevine girdiği söylenmektedir.

İkinci eleştiri cezaevlerinin bir suç okuluna döndüğüdür. Bu görüşe göre cezaevleri suçluyu toplumdan ayırarak suçlu bireylerle bağ kurmasına neden olmaktadır.

Üçüncü eleştiri sorumluluk duygusunun öldürülmesidir. Suçlu cezaevinde hiçbir iş yapmadığı için tembelleştiği uzun süre içeride olanların tahliye sonrasında dışarıdaki hayatlarında adaptasyon sağlayamadığı ve tekrar suç eyleminde bulunduğunu ileri sürmektedirler.

Dördüncü eleştiri ise suçluların toplum üzerindeki baskılarının artmasıdır. Suçlu ve ailelerin toplum ve hükümet üzerindeki baskı yaparak af istekleri suç eylemlerinin normalleşmesine sebebiyet vereceği görüşündedirler.

Beşinci eleştiri ise sağlık ve ahlak düzeyinin çöküşüdür. Cezaevinden kişi uzun süre içeride durduğu için ruhen çöküntü içinde dışarı çıkacaktır. Cezaevlerinde toplu alanda durma neticesinde bulaşıcı hastalıklar, temizlik ve rutubete bağlı olarak ortaya çıkan hastalıklar nedeniyle bedeni cezalara dönüşmektedir. Ahlaki olarak ise, mahkûmların aynı ortamda durması neticesinde sapkınlık olayların olması, argo dilinin oluşması ve mahkûm olanların aniden cezaevine girmesiyle dışarıdaki aile bireylerinin sosyoekonomik durumlarında bozulmalar neticesinde geçimlerini idame etmek için ahlaki olmayan yollara başvurulma olacağı dile getirilmektedirler.

Altıncı eleştiri ise üretimin aksamasıdır. Yedinci eleştiri ise devlet bütçesine yük olmasıdır. Bu eleştiriler de hapis cezasının zararlı olduğu söylene de, cezaların ortadan kaldırılamayacağı herkes tarafından kabul edilmektedir (Avcı, 2014, s. 239-244).

1.2.2.3. İslam Hukuku ve Osmanlı Hukukundaki Gelişmeler

İslam hukukunda ceza, nassa dayandırılarak verilmektedir. Şari tarafından açıkça belirtildiği için hâkimin nasta belirtilenin dışında ceza verememesi kanunîliği ve hukukun üstünlüğünü sağlamaktadır. Kur'an'da, her bireyin yaptığı davranış kendisini etkileyeceği ve bu davranıştan dolayı kendisinin sorumlu olacağı bu dünyada da ahirette de bu şahsi sorumluluk ilkesi birçok ayette belirtilmektedir. İslam hukukunda suçun karşılığı verilen cezada makul bir denge vardır. Cezalandırma amaç değil zaruriyettir. Kur'an-ı Kerîm'de, "Bir kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülüktür" (eş-Şûrâ 42/40) suç ve cezada makul bir dengeyi göstermektedir (Bardakoğlu, 1993a, s. 475).

İslam hukukunda suçlar had, kısas ve tazir olarak üçe ayrılır. Had ve kısas suçların cezaları sabittir. Tazir suçların alt ve üst sınırları belli olmakla beraber seçenek yaptırımları içeren esnek cezalar uygulanmaktadır (Akbulut, 2003, 178-179). Tazir suçların hakim in takdirine bırakılması cezanın ferdileşmesine, topluma ve insana zarar veren eylemlere boşluk bırakmadan cezalandırılmaya tabi tutulması önemlidir. Had ve kısas suçları dışında kalan ve insanların huzur ve güvenini sarsan eylemleri suç sayarak cezalandırma yetkisini yöneticilere bırakılmıştır (Bardakoğlu, 1993b, s. 55-57).

Tazir cezanın verilmesi suç işleyen in rehabilite olmasının ana sebeplerindendir. Suçlunun işlediği suçun farkında olması ıslah edilerek mümkündür. Hürriyeti bağlayıcı cezalarda ıslahı, suç işleyen kişiye verilebilecek en isabetli bir cezadır. Verilen bu ceza ile suçlu kişi gerçekleştirdiği eylem ile hakka ve erdeme dönüşü arasında bir bağ kurulması düşünülür (Avcı, 2014, s. 233-234). Karar veren merci, suçlunun ıslah olacağını düşünürse hapis cezası verir. Eğer ıslah olmayacağına kanaat getirirse diğer cezalardan birine hükmeder. İslah olma taktaki asıl maksat suçlunun tövbe etmesidir. Tövbe etmesi ise eylem ve düşüncelerle pişmanlığını dışa yansıtmasıdır (Akbulut, 2003, 178-179).

Özet olarak İslamiyet'te ceza verilmesinin nedeni suçlulardan öç almak ve acı çektirmek değildir. İslam'a göre Allah, Peygamberlerini insanlara zulmetmek içi değil, alemlere rahmet olarak göndermiştir. Cezaları da insanlara iyilik murat etmek ve halka acıması sebebiyle rahmet olarak koymuştur. Toplum ve bireylerin için verilen cezalarda faydalar vardır (Avcı, 2014, s. 234; Karaman, 1996, s. 94-98). İslâm hukuku prensipleriyle cezaların etkili ve yerinde uygulamasıyla, suçu önleme maksadıyla tedbirler almıştır. Böylelikle mağdur, suçlu ve toplum adına adalet ve hakkaniyeti

gerçekleştirilmek hedefindedir. Ve toplumda güvenli ve huzurlu bir ortam oluşmaktadır (Özay, 2019, s. 12). Cezalandırmanın maksatı; sanığı uslandırma, ıslah edip hatalarından döndürme, suçlunun tevbe etmesine imkân tanıma, aynı suçu irtikâp etmesinin önüne geçme, yaptığıнын bedelini ödettirerek rahatlatma ve en önemlisi de topluma kazandırılmadır. Böylelikle mağdurun zararını giderme, kinini söndürme, yatıştırma amaçları arasındadır (Özay, 2019, s. 55).

Bu cezanın infaz edildiği yere habs, mahbes, hapsedilen kişiye de mahbûs denilir. Ayrıca “hapsetmek” anlamındaki secn kökünden sicc kelimesi hapishane, secîn veya mescûn da mahpus karşılığında kullanılmaktadır. Bunun yanında esîr kelimesinin İslâm’ın ilk devirlerinde mahpus anlamını da içerdiği, Abbâsî döneminden itibaren sadece savaş tutsaklarını ifade etmeye başladığı görülür (Bardakoğlu, 1993b, s. 54).

İslamiyet’in ilk yıllarında sanıkların geçici tutulduğu yer olarak hapishanelerin olduğuna dair bazı kaynaklarda bilgiler mevcuttur. Hz Peygamber borçlarını vermeyenleri, harp esirlerini ve katil zanlılarını hapsediyordu. Mescitler ve dehlizler hapishane olarak kullanılıyordu. Hz Ömer Mekke’de bir evi satın alarak hapishane olarak kullandırmıştır. Yine Hz Ömer döneminde Basra’da Daru’l-imare adlandırılan yerde de hapishane mevcuttu. Hz. Ali suçluların cezalarını çekmeleri için ilk defa cezaevi yaptırmıştır. Nafi olarak isimlendirilen bu yerlerde suçluların kaçmalarından dolayı, daha sıkı olan mehis ismi ile adlandırılan hapishaneler inşa ettirmiştir (Demirbaş, 2010, s. 28). Bu hapishanede suçlunun iyileştirilmesi için ibadet, eğitim ve Kur’an talimi gibi uygulamalar yapılmaktaydı. Cuma ve bayram namazlarında ve cenazeye katılma gibi nedenlerle geçici olarak hapishaneden izinle çıkılmasına izin veriliyordu (Avcı, 2014, s. 83).

Osmanlı Devletinde hukuk uygulaması olarak İslam hukuku uygulanmaktaydı. İslam hukukunda da hapis cezası bulunmadığı için hürriyeti bağlayıcı cezaların infaz edildiği yer manasında hapishanelerden kural olarak bahsetmek mümkün değildir. Fakat ta’ziren verilen cezalarda, hükümdar ve onun yerine bu yetkiye sahibi olanlar, suç eylemine göre hapis cezası verebilmekteydi. Bu kapsamda hapis cezalarının dayanağı ta’zir ve kanunnamelerdir (Demirbaş, 2010, s. 28).

Osmanlı’da uygulanan cezalar: kısas, el kesme, dayak, recm, salb gibi cezalara ek olarak ölüm, hapis, çeşitli para cezaları, küreğe mahkûm etme, yüzü karalama, sakalı

kesme, dağlama, belli organları kesme, sürgün gibi ta'zîr cezaları da görülmektedir (Aydın, 1993, s. 480).

Osmanlı imparatorluğunda cezaevi yerine burçlar kullanılmıştır. Bu yerlere zamanla zindan ismi verilmiştir. Siyasi ve asker suçları işleyenler güvenli yerler olan kalelerde tutulurdu. Diğer suçları işleyenler ise zindan denen yerlerde alıkonulurdu. Tanzimat ile beraber ceza infaz kurumları ve verilen cezalar değişmiştir (Demirbaş, 2010, s. 28).

Osmanlı devletindeki kanunnamelerdeki hapis cezaları suç işleyen kişinin uslanması şartına bağlı olduğu için hapsin süresi belirtilmemiştir. Süreli olarak ceza verilmesi 1838 yılında Askeri Ceza kanunun çıkmasıyla oluşmuştur. 1840 ve 1851 arasındaki Tanzimat Döneminde çıkan Ceza Kanunlarında hapis cezası etkin bir şekilde uygulanmıştır. 1858 yılında çıkan Ceza Kanunu ile hapis ceza sisteminde yerleşik hale gelmiştir (Avcı, 2014, s. 327).

1.2.2.4. Cumhuriyet Dönemindeki Ceza İnfaz Kurumlarında Gelişmeler

Cumhuriyet Dönemi'nde 1 Mart 1926 yılında 765 sayılı TCK'nın (Türk Ceza Kanunu) yürürlüğe girmesiyle cezaevleri ve infaz sistemi revize edilmiştir. Ceza İnfaz Kurumları 1929'da bakanlık olarak İçişleri'nden alınarak Adalet Bakanlığı'nın sorumluluğuna verilmiştir. Mahkûmların topluma yeninden kazandırılması için ilk önce çalıştırılmaları amaçlanmıştır. Türk Ceza Kanunu 13. maddesinde cezasının yarısını çekmiş olan mahkûmlar içerisinden bazıları Bakanlığın yol, inşaat ve maden ekiplerinde kullanılmıştır (Alaşahin ve Artuk, 2016, s. 175-183). 14. Maddede ise hükmü kesinleşen kişilerin cezaevlerine bağlı tarım ve endüstri kurumlarında istihdam edilmesi amaçlanmıştır (Gürtuna, 2009, s. 47). Adalet Bakanlığı hükümlü olanların çalıştırılması ve uslandırılması için çaba arayışına girmiştir. İş ve çalışmaya dayalı cezaevleri inşa edilmiştir. 1930 yılında çıkarılan kanunla cezaevlerinde iş yurtları kurulmuştur (Özbek, 2019, s. 8-9)

1.2.2.5. Türkiye'deki Ceza İnfaz Kurumları Türleri

1.2.2.5.1. Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Türkiye'de ceza infaz kurumları arasında yer alan kapalı ceza infaz kurumları, mahkûmun kaçma ihtimali göz önüne alınarak jandarma ve infaz koruma memurları

tarafından muhafaza edilmektedir. Aynı ihtimale karşı firarı önlemek için teknik, mekanik, elektronik ve fiziki engellerle donatılmış yerlerdir. Kapalı ceza infaz kurumlarında odaların kapıları gün içerisinde mahkûm istemediği müddetçe açık tutulurken, koğuş kapısı gün içinde kapalı tutulmaktadır. Mahkûmlar yalnız aynı koğuştaki diğer mahkûmlarla konuşabilirler. Kapalı ceza infaz kurumları güvenliğin sağlanarak ve mahkûmların ihtiyaçları göz önüne alınarak kişisel ve toplu halde ıslah çalışmaları yapılan yapılardır (CGTİHK, 2004:8).

Kapalı cezaevlerinin kapasite ve mimarisine göre tip adıyla sınıflandırılırlar. Yine suçlunun özelliklerine göre kapalı cezaevleri, yüksek güvenlikli, kadın, çocuk ve gençlik ceza infaz kurumları isimleri verilmiştir (Özbek, 2019, s. 160).

1.2.2.5.2. Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Terör örgütünü kurmak gibi suç işleyenler ve ağırlaştırılmış müebbet cezası alanlar yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumlarında kalmaktadırlar. Yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumlarının kurulma amacı; TCK'nın madde 77-78 kişiye karşı işlenen, madde 81-82 kasten öldürme, madde 188 uyuşturucu madde satma, madde 302, 303, 304, 307 ve 308 devletin güvenliğine karşı suçlardan, madde 309, 311, 310, 313, 312, 315 ve 314 anayasal düzene ve bu düzenin uygulanmasına karşı işlenen suçlardan hüküm edilenlerin cezalarının infazı gerçekleştirecekleri yapılardır (CGTİHK, 2004: 9).

Bu kurumlarda 1 ya da 3 kişilik odalarda mahkûmlar yaşamaktadır. Bu kurumlarda bazı suçlardan hüküm giyenlerin olması toplum içinde suç eğiliminde bulunmak isteyenler için tedbir niteliğindedir. Mahkûmun bu ağır hapsi suçun mağduru için de bir teselli olmaktadır. Yalnızlık nedeniyle ruhsal ve psikolojik bunalıma giren mahkûm için uzman desteğiyle yardım edilmektedir (Özbek, 2019, s. 161)

1.2.2.5.3. Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Türkiye'de kadın kapalı ceza infaz kurumları; taksirli ya da kasten suç işleyen kadınların soruşturma ya da kovuşturma sırasında tutuklu kaldıkları veya cezası kesinleşip cezalarını infaz etmek için tutuldukları yerlerdir. Ceza İnfaz Kanun'un 8. ve 9. Maddelerince yapılmış yerler kadın kapalı ceza infaz kurumlarıdır. Kadın kapalı ceza infaz kurumları kapasite dolmuş ise kadın mahkûm infazını erkek mahkûmların

bulunduğu koşullara bağlantısı bulunmayan bölümlerde gerçekleştirilir (CGTİHK, 2004: 10).

1.2.2.5.4. Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Türkiye’de ceza infaz kurumları arasında yer alan çocuk kapalı ceza infaz kurumları, mahkûmun firara karşı güvenlik açısından donatılmış yerlerdir. Çocuk kapalı ceza infaz kurumları; çocuk eğitim evlerinden disiplin suçları ya da farklı nedenler yüzünden kapalı ceza infaz kurumlarına nakillerine karar verilen tutuklu ya da hükümlü kaldıkları yerlerdir. Burada tutulan çocuklar 12-18 yaş aralığındadır. 12 yaşından küçükler herhangi bir ceza evinde tutulamazlar. Tutuklu ya da hükümlü olan çocuklar cinsiyetleri, yaşı ve fiziki gelişim durumlarına göre farklı farklı bölümlerinde barındırılırlar. Çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında yeterli imkân bulunmazsa ilk önce kadın kapalı ceza infaz kurumlarında farklı bir bölümde tutulurlar. Kadın kapalı ceza infaz kurumlarında da yeterli imkân bulunmaz ise diğer kapalı ceza infaz kurumlarında aynı şekilde farklı bir bölümde tutulurlar (CGTİHK, 2004: 11)

12-18 yaş grubunda olan çocukların cinsiyet ve fiziki gelişim halleri gözetilerek farklı farklı bölümlere yerleştirilirler. Bu ayırım sayesinde istismar ve kötü muameleye maruz kalmaları önlenmek istenmektedir. Çocukların eğitim ve öğretim görmelerine imkan ve olanaklar eksiksiz bir şekilde sunulur (Özbek, 2019, s. 162).

1.2.2.5.5. Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Gençlik kapalı ceza infaz kurumları: 18 ile 21 yaş aralığında bulunan tutuklu ya da hükümlülerin tutulduğu yerdir. Gençlik kapalı ceza infaz kurumlarında eğitim ve öğretim esasına dayalı her türlü teknik, mekanik, elektronik ve fiziki engellerle donatılmış yerlerdir (CGTİHK, 2004: 12).

1.2.2.5.6. Açık Ceza İnfaz Kurumları

Açık ceza infaz kurumları, infaz kanununa göre cezasının belir bir kısmını kapalı cezaevinde infaz ettikten sonra disiplin cezası almayan mahkûmların kalan infazını ve iki yıl altı ceza alan hükümlülerin infazını geçirdikleri yerlerdir. Görevliler mahkûmları gözetim ve denetimini sağlarlar ama firara yönelik tedbirler yoktur. Açık ceza infaz kurumlarında rehabilitasyon konusunda mesleki eğitim ve çalışma olanakları verilir (CGTİHK, 2004: 14)

1.2.2.5.7. Çocuk Eğitim Evleri

Çocuk eğitim evleri; 12-18 yaşlar aralığında bulunan çocukların savcılık ve mahkeme tarafından verilen kararlar doğrultusunda hükümlünün eğitimi, meslek edinmesi ve rehabilitasyon amaçlarıyla kaldıkları binalardır. Çocuk eğitim evleri firara yönelik tedbirler güvenlik görevlileri bulunmaz. Çocuk eğitim evlerindeki hükümlüler eğitim ve öğretim bitirmemiş ise 21 yaşına kadar bu eğitim evlerinde durmalarına onay verilir (CGTİHK, 2004: 15).

1.2.3. Denetimli Serbestlik Sistemi

Denetimli serbestlik sistemi hem suçu işleyen kişiyi ya da suçu işlediği iddia edilen kişiyi hem de suçtan zarar gören mağduru da kapsayıcı hizmetler bulunmaktadır. Böylelikle mağdurun suçtan dolayı zararının giderilmesi ve mağdurun tatmin olması ceza sistemine güveni sağlamaktadır. Soruşturmanın bütün aşamalarında mağdur olanın isteği halinde denetimli serbestliğe başvurusuyla mağdura psiko-sosyal yardım verilmesi bu kurumun temel hedefidir (Apaydın ve Kaplan, 2019, s. 205).

1.2.3.1. Denetim Serbestliğinin Orta Çıkması

Günümüz ceza infaz uygulamasının hedefi, hükümlülerin topluma yeniden kazandırılması, suç eylemini tekrarlamaması için güçlü tedbirler almak, norm ve yasalara saygılı, sorumluluklarının farkında olarak toplum içine dâhil olmalarını sağlamak, böylelikle özel ve genel önleyici işlevini görececek biçimde toplumu suç eyleminden korumaktır. Bu yaklaşımla hükümlünün topluma kazandırılmasını sağlamak amacıyla farklı yaptırım seçenekleri için arayış içine girilmiştir. Bu seçenek arayışıyla denetimli serbestlik sistemi ortaya çıkmıştır. Hapis cezası yerine suç işleyen kişiyi toplumla beraber sınırlı bir serbestlik uygulamasıyla, rehber ve danışman gözetiminde denemek ve bu süreç başarıya ulaştığında toplum için de uyumlu bir birey olması denetimli serbestliğin hedefini oluşturmaktadır. Denetimli serbestlik, cezalandırmanın yerine insanileştirme biçimidir. Resmi kurum olarak 1900'lü yılların başlarında kurulmuştur (Yavuz, 2015, s. 16).

Suç eylemini gerçekleştiren kişilere hürriyeti bağlayıcı bir ceza verilmesinin caydırıcılığı vardır. Bu düşünce cezaevlerinin çoğalmasına ve bu ceza evlerinde çalışacak personellerin görevlendirmeleri gerekmektedir. Böylelikle devletlere mali yönden yük getirecektir. Daha önemlisi suçluların özgürlüklerinden mahrum edilmesi

onların topluma yeniden kazandırılmalarına fayda getirmemektedir. Mahkûmların cezaevlerinde fizyolojik ve psikolojik olarak yıprandıkları için tahliye olduktan sonra dışarıdaki hayata adapte olamamaktadırlar. Suçlulara yönelik iyileştirme faaliyetlerinin olmaması tekrar suç işleme eğilimde bulunmaları bireylere ve topluma zarar verici olmaktadır (Apaydın ve Kaplan, 2019, s. 188).

1.2.3.2. Denetimli Serbestliğin Tarihsel Gelişimi

Ceza sisteminde alternatif uygulama olan denetim serbestlik Orta Çağ'da ceza verildikten sonra fail denetim ve gözetim altında cezanın ertelenmesi deneyimleri olmuştur. Denetimli serbestliğin ilk uygulamaları İngiltere ve Amerika olarak gösterilse de Hz. Peygamber (sav) zamanının da ki şu örnek günümüzde denetimli serbestlik sistemine benzer amacı vardır. 624 yılında Bedir savaşından sonra esir düşen müşriklere uygulanacak olan muamelede, henüz esirlerle ilgili Ayet nazil olmadığı için, Hz. Peygamber (sav) esirlerle ilgili ashabı ile istişare etmiştir. İstişare sonrası esirlerin durumlarına göre fidye alındı. Fidye ödeyemeyenler ise okuma ve yazma öğretmeleri karşısında serbest bırakıldılar. Bu uygulama günümüz çağdaş denetimli serbestlik ile amaçların daha ötesinde insancıl bir uygulamadır (Bilgiç, 2019, s. 58-60). İslam hukukunda denetim serbestlik sistemine benzer başka örneklerde mevcuttur. Bunlar: sürgün edilme, kefalet ve tazir gibi uygulamalardır (Kızılgeçit ve Akça, 2023, s. 87).

İslam hukukunda bazı cezalarda şahsa kefalet sistemi uygulanırdı. Osmanlı devletinin ceza sistemi, İslam hukukuna dayandığı için Osmanlı Devleti'nde de şahsa kefalet uygulanmaktaydı. Yavuz'a (2012) göre şahsa kefalet sistemin de bir kimseye, suç eylemini gerçekleştirildiği iddia edilen kişinin yargılanma zamanında mahkeme huzuruna getirileceğine karşılık yükümlü olması ve bu yükümlülüğün zorunlu şekilde denetim ve gözetimi kapsadığı göz önüne alınırsa denetim serbestlik sistemiyle benzer olduğu söylenebilir (Yavuz, 2012, s. 319).

Tanzimat dönemi ceza kanunnamelerinde denetimli serbestlik uygulamaları görülmektedir. Kanunnamelerde nefy, zaptiye nezareti altında bulundurulma ve kalebentlik ceza yaptırımları günümüz denetimli serbestlik sistemine benzeyen yaptırımlardır (Yavuz, 2012, s. 319-320; Apaydın ve Kaplan, 2019, s. 194-196)

Osmanlı devleti ve 2005 yılına kadar denetim serbestlik faaliyetleri görülmekteyse de modern anlamda 2005 yılının 5237 sayılı TCK ve ilgili kanunların yürürlüğe girmesiyle gerçekleşmiştir. TCK, CMK ve CGİK'da adli kontrol, kısa süreli

hapis cezasına seçenek yaptırımlar, kamuya yararlı bir işte çalıştırma, cezanın koşullara bağlı ve denetimli olarak ertelenmesi, büyüklere, çocuklara, alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlılarına özgü güvenlik tedbirleri, koşullu salıverilme, koşullu salıverilenler ile mükerrirler ve özel tehlikeli hükümlüler hakkında denetimli serbestlik tedbiri, cezanın konutta infazına ilişkin düzenlemeler, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile birlikte öngörülen yükümlülükler sebebiyle bunların uygulanması için denetim serbestlik hizmetlerinin kurumsallaşmasına mevzuat çalışmaları kanunlaşarak 2005 yılında 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu çıkarılmıştır. Yönetmelik olarak 2005 yılında Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği çıkarılmış 2007 yılında revize edilmiştir (Yavuz, 2012, s. 338-340).

Türk Ceza Kanununda erteleme deneme süresini bir denetime tabi tutulmuştur. Bu kuruma denetimli serbestlik denilmektedir. Yargı tarafından cezası ertelenmiş hükümlüye bir denetim süresi belirlenerek ve denetim süresince birtakım yükümlülükler tabi tutulur. Bu yükümlülükler yerine getirilirken rehberlik yapacak bir uzman görevlendirilir. Böylelikle erteleme cezası af olmak yerine, hükümlünün sosyalleşmesine katkı sağlanmış olur (Özbek, 2019, s. 141).

1.2.3.3. Denetimli Serbestlik Faaliyetleri

Denetimli serbestlik, şüpheli, sanık ve hükümlülerin toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmeleri için ihtiyaç duyulan hizmet, program ve kaynakların sağlandığı, yeniden suç işlenmesini önlemeyi ve toplumun korunmasını amaçlayan bir ceza infaz sistemidir (DSHY, 2021: 4/f).

Suç eylemini gerçekleştiren kişiye mahkemece verilen cezanın ertelenmesi, salıverilen ya da hükümlüye mahkemece hapis cezasından farklı tedbir verilerek toplum içinde takibine, iyileştirilmesi, psiko-sosyal sorunlarına yardım edilmesi, salıvermelerinden sonra korunması ve mahkeme tarafından yargılananların sosyal araştırma raporlarının hazırlanması ve suçtan zarar gören mağdurların korunması gibi görevleri yerine getirilmesi için denetimli serbestlik ve yardım merkezleri kurulur. Hükümlünün salıvermelerinden sonra iş sağlanması için koruma kurulları kurulur (CGTİHK, 2004: 104). Mahkeme kısa süreli cezayı yaptırım seçeneği olarak kamu için yararlı bir işte çalışmasına hükmedebilir. Bu çalışma süreleri denetimli serbestlik müdürlüklerince belirlenir (CGTİHK, 2004: 105).

Hükümlünün dışarıdaki yaşama adapte olması için, ailevi bağının devamı ve güçlenmesi amacıyla, açık cezaevinde veya çocuk eğitim evindeki hükümlünün isteği doğrultusunda, hakkında verilen cezanın koşullu salıverilme tarihine kadar olan kesiminin denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak infazına, cezaevi yöneticileri tarafından oluşturulan değerlendirme raporu göz önünde tutularak, infaz hakimi, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak infaz edilmesine hükmedebilir (CGTİHK, 2004: 105/A).

Denetim serbestlik müdürlüklerince, TCK 191 inci maddesinde bulunan uyuşturucu ile ilgili suçlardan hükümlü olanlar ayrı olarak tedavi ve rehabilitasyon programları uygulanır (CGTİHK, 2004: 105/A).

Denetimli serbestlik kapsamında, tedavi ve muayene tedbiri olarak denetimli serbestlik, adli para cezası karşılığında denetimli serbestlik, konut hapsi hükmedilenler için denetimli serbestlik, etkin pişmanlıktan yararlananlara denetimli serbestlik, koşullu salıverilme kapsamında denetimli serbestlik, adli kontrol kapsamında denetimli serbestlik, mükerrerlere özgü denetimli serbestlik, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar için denetimli serbestlik bunlardan başka bazı suç faillerine özgü denetimli serbestlik tedbiri, çocukların ve aile bireylerin korunması için denetimli serbestlik hizmeti, elektronik cihazların kullanılması suretiyle takip hizmetleri, mağdurlara yönelik denetim serbestlik hizmeti vardır.

Denetimli serbestlik hizmetleri kapsamında denetimli serbestlik müdürlüklerince,

- Şüpheli, sanık ve hükümlülerin sosyal hayatta denetim ve takibi ile iyileştirme uygulamaları,
- Salıverilmeden sonrasındaki süreçte destek hizmetleri,
- Sosyal araştırma raporu düzenlenerek adli mercilere yardımcı olma, hizmetleri kapsamında görev yapar (T.C. Adalet Bakanlığı 2022 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu, 2023, s. 86).

Haklarında denetimli serbestlik kararı bulunan yükümlülerin toplum içinde izlenmesi, denetimi ve takibi, denetimli serbestlik müdürlükleri denetim bürosunda görevli memurlar tarafından yerine getirilmektedir. Yükümlülerin denetim ve takip işlemi çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Tehlikeli veya mükerrir suçlular ile uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti, uyuşturucu veya uyarıcı madde

kullanılmasını kolaylaştırma, cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı ve cinsel taciz gibi suçlardan hüküm giyenlerin denetim ve takibinde kollukla iş birliği yapılmaktadır. Haklarında adli kontrol tedbirleri, bir bölgede denetim ve gözetim altında bulunma vb. yükümlülüğü belirlenen yükümlülerin denetim ve takibinde kolluk kuvvetlerinden destek alınmaktadır. Şüpheli, sanık veya hükümlü hakkında belirlenen tedbirin türüne, denetimin yoğunluğuna, suçun özelliğine ve yükümlünün durumuna göre, geceleri ve hafta sonlarını da kapsayacak şekilde denetim yapılmaktadır. Yükümlülerin topluma veya mağdura zarar verme durumu ile tekrar suç işleme riski açısından yoğun denetim altında tutulması söz konusu ise yükümlünün denetim ve takibinde elektronik cihazlar kullanılabilir. Bu kapsamda yükümlü hakkındaki; konutun terk edilmesinin yasaklandığı ya da kısıtlandığı, belirli bir bölgeden çıkışın yasaklandığı, belirli bir bölgeye girişin yasaklandığı, yükümlünün bir kişiye yaklaşmasının yasaklandığı vb. kararların denetim ve takiplerinde elektronik izleme yöntemlerinden yararlanılabilmektedir (DSHY, 2021).

1.2.3.4. Adli Kontrol Tedbirleri

- Mahkeme tarafından tespit edilen yerlere, tespit edilen saatlerde başvurmak,
- Mesleklerine ilişkin ya da eğitim almakla ilgili kontrol tedbirlerine uymak,
- Bağımlılık gibi tedavi ihtiyacı bulunan kişilerin hâkim tarafından verilen tedavi veya muayene tedbirine uymak,
- Yargı mercii şüpheli ya da sanık için belirtilen meskeni terk etmemeye hükmetmesi,
- Belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek,
- Belirtilen yer ya da bölgeye gitmemek,
- Belirtilen kişi ve kuruluşlarla irtibat kurmamak (DSHY, 2021: 56).

1.3. MANEVİYAT

Maneviyat, Arapçadan dilimize geçmiştir. Mana kelimesi olan “a-n-y” kökünden türemiş ve nispet “y” si eklenerek oluşturulmuştur. Bu bağlam içerisinde maneviyat, cismin ve maddinin zıddı olarak açıklanmaktadır (Meydan, 2015, s. 31). İngilizcede “spirituality” kelimesinin kökü olan “spirit” ruh anlamına gelmektedir. Maneviyat kelimesinin Türkçe karşılığı olan “spiritual” ruhsal ve ruhi anlamlarında kullanılmaktadır (Kılınçer, 2017, s. 22).

İnsan, biyolojik, psikolojik, manevi, sosyal ve kültürel gibi alanlarla çok yönlü bir varlıktır. Bu alanlar birbirinden ayrı olamaz, birbirleriyle etkileşim halindedir. Bu alanların her hangi birinde oluşacak sorun diğer alanlara da sorun olarak yansiyacaktır. Bu alanlar içinde maneviyat kavramı tanımlanması en zor olan kavramdır. Bu nedenle maneviyatla ilgili birçok tanımlamalar belirtilmiş fakat tam bir görüş birliği sağlanamamıştır (Kılıç, 2019, s. 54). Psikoloji alanında yapılan çalışmalarda maneviyat birçok araştırmada konu olmuştur. Maneviyat, gelişen ve değişen dünya da sekülerleşme ile eğitim, sağlık, iş vb. gibi insanın bulunduğu her yerde yayılmıştır (Acar ve Han, s. 9).

Hökelekli'ye (2010, s. 47) göre manevi yaşam, “kişisel üstünlük”, “bilinç üstü duyarlılık ve anlamlılık” gibi ifadelerle bireysel tecrübeyle tanımlandırıldığını, insan hayatının daha yüce/fonksiyonel yönüne değinildiğini ve manevi yaşamın geniş, kapsamlı ve sonsuz olduğunu ifade etmektedir. Hökelekli (2010, s. 45) manevi yaşamı şöyle tanımlamaktadır: “Aşkın’ı eksiksiz bir farkında oluş tecrübesi veya bireyin olgun bir var olma tarzı”. Yine Hökelekli'ye (2010, s. 46) manevi yaşam ile alakalı tanımları ruhi tecrübe ile ilişkilendirilmiş ve bu tanımları altı madde olarak toplamıştır: “yaşamda bir anlam arama, Aşknlıkla (Yücelikle) bir karşılaşma, bir bağlanma hissi, nihayi bir gerçek ya da en yüksek bir değer arama, gizemli bir varlığa saygı ve minnettarlık, kişisel bir değişim”.

İlk zamanki araştırmacıların bazıları tarafından inanç kavramının dini ve manevi boyutlarının birbirinden ayrı kavramlar olduğu dile getirilmişse de araştırmalar neticesinde iki kavramında birbiriyle ilişik kavramlar oldukları tespit edilmiştir (Söylev, 2022, s. 80). Yapıcı ve Koçak (2017, s. 69-70) maneviyat ile dindarlık kavramları tanımlanırken bazı yazar ve düşünürlerin maneviyat ve dindarlığı yakın kavram olarak değerlendirdikleri, diğer düşünür ve yazarların ise maneviyat ve dindarlığın farklı iki kavram olduğunu belirttiklerini söylemektedirler. Bu bağlama göre dindarlık; ibadetler, dua ve dine önem atfetme gibi ritüellerle yaşantısında kutsalın dışta yansması ve gözlemlenmesi olarak adlandırılır. Maneviyatın ise daha çok içsel veya ruhsal yönünün olduğu, kutsala duygusal ve kişisel bağlılık olarak beyan edilen duygu ve düşüncelerdir.

Meydan (2015) bilimsel çalışmalar neticesinde maneviyatın insanın fitri bir özelliği olduğunu söyler. İnsanın anlamlandırma çabaları ve eylemi neticesinde inanma ve inanılanla iletişime geçme potansiyeli biçiminde insanoğlunun fitratında var olduğunun anlaşıldığını ifade eder. Fitri nitelik ilk önce manevi, sezgisel tecrübe

biçiminde kişinin içinde doğduğunu, kişi bunu takip etikçe elverişli bir çevresel faktörlerle bütünleşerek dini yaşam içinde mevcudiyetinin oluştuğunu söylemektedir. Bu durum olumlu gelişimde seyretmişse dönüş yine manevi tecrübeye derinleşme, vahiy kaynaklı rehberlik ile nefis mertebelerinde yükselmek ve daha fazla manevileşme ve insanileşmeye çabalamadır (Meydan, 2015, s. 88-89).

Yine Meydan'a (2015) göre transpersonel kavramı insan ötesi ve üstünde manasına gelir. Transpersonel psikoloji insanın ruhunu, aşkın tarafını da kapsayacak bir psikolojik yaklaşımı amaçlamaktadır. Transpersonel psikolojinin bireyin aşkın yönünü de ele alarak bütüncül bir psikoloji anlayışı benimsemesi maneviyat kavramının araştırılmasının ana sebebi haline getirmektedir. Transpersonel psikolojiye göre bireyin bilinç dışının alt, orta ve üst bilinç dışı olarak kademeleri vardır. Alt bilinç dışı bireyin dünyeviyle ilgili durumu iken üst bilinç dışı bireyin manevi gelişimiyle ilgili durumdur. Buna göre aşkın manevi tecrübelerimiz üst bilinç dışında oluşur (Meydan, 2015, s. 149)

Apak (2017) maneviyat kavramına ilişkin yaptığı çalışmada bazı tanımlamaları bir araya toplamıştır. Bu tanımlar: a) Sır, büyük güç veya Tanrı ile bağlantı-aşkınlık b) Yaşama verilen anlam ve amaç c) Bireyin kendisine veya başkalarına bağlılık ve ilişki d) Koşulsuz sevgiyle bağlanma e) Bireyin dünya ile ilişkili inançları (Apak, 2017, s. 15).

1.3.1. Maneviyatın Tarihsel Gelişimi

Stern (2009) Antik Yunan felsefesinde yaşayan Aristoteles'in görüşlerinden maneviyat kavramını değerlendirerek dört dönem geçirdiğini belirtmektedir. Düalizm öncesi, düalizm, pozitivizm ile birleşen materyalizm ve ilişkisellik ile bütünleşen maneviyatın incelendiği post pozitivizm dönemleridir. Stern, 17 yüzyılda Descartes ile maddi ve manevi alem ayrımının ortaya çıktığını dile getirmiştir. Meydan (2015) bu tespitsin yüzeysel olduğunu söyleyerek maneviyatın anlaşılmasında orta çağ döneminde Hristiyanlık ve İslam gibi monoteist dinlerin insanın fikirlerine tesir ettiği zaman diliminde oluştuğunu belirtmiştir (Meydan, 2015, s. 153).

İngilizce' de maneviyat kelimesi olarak kullanılan spirituality'in Latince kökeni spiritus, nefes, soluk manasına gelmektedir. 5. yüzyılında spiritualitas kelimesi Hristiyanlıkta dini bir kavram olarak atfedilmiştir. Tanrı, Kutsal, Ruh'un, kişinin yaşamına tesirini belirtmek amacıyla kullanılmıştır. 12. yüzyılda ise insanın psikolojik yönünü dile getirmek için atfedilmiştir. 15. ve 16. yüzyılda dini kurumlarla veya teoloji,

doktrin ve dini yönetimle ilgili konuları tanımlamak için kullanılmıştır. Modern anlamda ilk defa 17 yüzyılda kullanılmıştır. Fransa’da 17. yüzyılında felsefi akım olarak çıkmıştır. Dingincilik denilen bu felsefi grubun, sükûnetçilik olarak atfedilen dünyevi durumlardan uzaklaşmak gibi özellikleri vardır. Bu felsefi gruba atıfta bulunularak maneviyat kavramı mistisizm ve dua manalarında kullanılmıştır. Bu gelişmeler neticesinde maneviyat kelimesinin şuan ki anlamıyla ilk defa Madam Guyon la Nouvelle Spiritualité adlı kitabında, dua ile Tanrı’ya yaklaşarak içsel ruha erişileceğini belirtmiştir. 18. ve 19. yüzyılında ise maneviyat kelimesi asketizm ve piety teorileri manasında atfedilmiştir. Maneviyat, 19. yüzyılın son yıllarında bilimsel olarak daha güçlü dile getirilmeye başlanmıştır (Düzgüner, 2013, s. 20-22). 20. yüzyıl dini kavramı içine alan ve dini kavramdan ayrı bir anlamda kullanılmıştır. Günümüzde maneviyat kavramı geleneksel inançla beraber bunun ötesinde bir anlama gelecek şekilde ifade edilmektedir (Yılmaz, 2011, s. 61).

1.3.2. Manevi Danışmanlığın Ortaya Çıkışı

Geçmiş zamanlardan bugüne kadar insan, alışık olmadığı bir durum ile deneyimleme veya sorunla karşılaşınca başka birinden yardım ve destek arama hissi aramaktadır. Eski dönemlerde insanlar yaşadıkları sorunları güvenilir ve kendilerini rahatlatan ve güç veren insanlarla bu sorunla başa çıkabilmekteydi. Günümüzde endüstriyel, kentleşme, eğitim ve bilim, bireysellik ve bireysel haklar, sosyal, teknolojik ve iletişim araçlarının gelişmesi yaşamımız da hızlı bir dönüşüm olmasına sebebiyet vermektedir. Bu hızlı dönüşüm insanı daha da bireyselleştirmiştir. Ahlaki olarak ise narsist, bencil ve hazzcı bir anlayışı öne çıkarmıştır (Söylev, 2020, s. 32). Modern yaşam, insanların hayatını kolaylaştırır da insanın ruhundaki duygu durumlarını, sorunlarını ve bunalımlarını çözmemektedir. Bu durumun neticesinde, sekülerleşen insan kapitalist sistemlerin etkisine girerek psikolojik ve patolojik hastalıklara sahip olmaktan kurtulamamıştır (Söylev, 2020, s. 90).

Dini danışma ve manevi rehberlik tanımları bir araya getirildiğinde dini danışma ve manevi rehberliği Ok (2007), kapsamlı olarak şu şekilde tarif etmektedir: *“Dini danışma ve manevi rehberlik: donanımlı ve yetişkin bir din adamının veya inanç konularına önem veren bir kişinin hem kendinin hem danışanlarının inanç ve kültürel kaynaklarını kullanarak danışanlarla birlikte onların temel inanç etkinliğini doğrudan veya dolaylı olarak engelleyen ya da ilgilendiren sorunlara yönelik belirli kurallar*

çerçevesinde yürütülen yapılandırılmış sözel veya eylemsel çözüm bulma etkileşimlerini içerir.” (Ok, 2007, s. 560).

Danışmanlık kelimesiyle ifade edilen psikolojik danışmanlıktır (counselling). Dini danışmanlık ile aslında dini psikolojik danışmanlık ifade edilmektedir. Dinsel kaynak ve gelenek gibi unsurlarla psikolojik danışmanlığın uygulanmasıdır. Dini danışmanlıkta dini olanı beyan etmek için ifade edilen pastoral kelimesi teolojiktir. Foskett ve Jacobs (1994) dini danışmada (pastoral counselling) dini kavramın Hristiyanlıkta kullanılan pastoral kavramının kullanılması yerine daha geniş manaya gelen dini-religious kavramının kullanılmasını dile getirmişlerdir. Dini inançları olmayan ya da zayıf olan bireyleri de kapsayan bir danışmanlık olarak günümüzde yaygınlaşan kavram ise maneviyattır (spiritualit) (Ok, 2012, s. 5-8).

Clebsch ve Jaekle (1967) manevi danışmanlık ve rehberlik kavramını; dini unsurlarla danışanlara sorunlarını çözmede yardımcı olma, danışanları yönlendirme ve destekleme amacıyla danışanların sorunlarına çözüm bulmaya yönelik çalışmalar olarak tanımlamaktadır. Schlauch (1985) ise dinsel kavramlarla psikolojik, sosyolojik, teolojik ve beden, ruh, zihin bütünlüğünde verilen yardım olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Lartey (1993) kişinin aşkınlığını tasdik etmesiyle uzmanlarca iletişim kurarak danışanların stres ve kaygı ile başa çıkmada verilen danışma türü olduğunu belirtmektedir (Kılınçer, 2017, s. 26). Kısaca dini danışmanlık, psikoterapi ile dini, manevi unsurları birleştiren bir danışmanlık disiplini (Şirin, 2018a, s. 24).

Ruhsal iyileştirme faaliyetlerin oluşumu insanın var oluşuyla aynıdır. Bütün dönemlerde ve bütün kültürlerde insan, başka bireylere yardım etmek için teselli, öğüt, çözüm yolları sunma ve öneriler şeklinde psikolojik kavramlarını sunmaktadırlar. Geçmiş dönemlerdeki psikoterapilere bakıldığında din adamları nezdinde gerçekleştiği görülmektedir (Söylev, 2020, s. 49).

Psikoloji zaman içinde gelişmiş ve uygulamaları daha modern tarzda oluşmuş, dini danışmanlık da bu gelişme ve uygulamalardan etkilenmiştir. 1950 yılında İngiltere’de Weatherhead’ın (1950) araştırmalarıyla meydana çıkan çalışma neticesinde 1960 yılında dini danışmanlık programları oluşmaya başlamıştır. Oluşan organizasyonlar kilise içinde ve dışında faaliyetler gerçekleştirmişlerdir. Daha sonraki yıllarda bu organizasyonu oluşturan kurumlar bir araya gelerek şuan ki İngiliz Psikolojik Danışmanlık Topluluğunun altında kurum Dinî Bakım ve Danışmanlık Derneğini (the

Association for Pastoral Care and Counselling-APCC) kurulmuştur. Daha sonraki süreçlerde Hristiyan olmayan diğer inanç topluluğun üyeleri de APCC'ye katılmıştır. 1999 yılında dernek ismini Dinî ve Manevi Bakım ve Danışmanlık Derneği olarak duyurmuştur (Ok, 2012, s. 10-11).

Manevi danışmanlığın temelleri Batı'da ortaya çıkmış ve Hristiyan teolojisine dayanmaktadır. Bir kilise faaliyeti olarak başlayan manevi danışmanlık Anton Boisen (1876-1965) ile farklı bir boyuta evrilmiştir. 1920'li yıllarda Amerika Birleşik Devleti'nde yaşayan Presbiteryan bir din adamı Anton Boisen pozitif bilim dalında eğitim görmüş ve araştırmasını ağır ruhsal rahatsızlıklar üzerine yapmıştır. Bu araştırma neticesinde psikiyatrinin psikotik rahatsızlık tanısı koyduğu rahatsızlıkların ana nedeninin manevi kriz olduğu ileri sürmüştür. Birçok hastalıklarının tıbbi problemler olmasının aksine dini rahatsızlıklar olduklarını ve tedavinin başarılı olması için bunun bilinmesi gerektiğini belirtmiştir (Ok, 2012, s. 12-13). Boisen bu görüşüyle pastoral danışma hareketinin öncüsü olmuş ve Klinik Dini Danışmanlık Eğitim Hareketi'ni kurmuştur. Bu durum onu, dinî danışmanlığın bilinmesini sağlayan bilim insanlarından birisi yapmıştır (Şirin, 2018a, s. 24).

Türkiye'de ise dini danışmanlık kavramı ve uygulamasıyla ilgili çalışmalara yeni başlamıştır. Son zamanlarda konuya ilgi duyan ve araştırma yapanların sayısı gün geçtikçe çoğalmaktadır (Ok, 2012, s. 14).

1.3.3. Suç ve Maneviyat

Din ve suç ilişkisi bağlamında yapılan çalışmalar neticesinde dört yaklaşım öne çıkmıştır. Araştırmacıların bazıları, din ve suç ilişkisini pozitif, bazı araştırmacılar negatif ilişki tespit etmişlerdir. Diğer araştırmacılar ise hiçbir ilişki tespit etmemişler ya da belirli suç türlerinde suç ve din ilişkisi tespit etmişlerdir (Koç, 2020, s. 57). Travis Hirschi ve Rodney Stark (1969) yaptıkları çalışma neticesinde kiliseye katılan kişiler ile katılmayan kişiler arasında suç ve din üzerinde yaptığı çalışma neticesinde hiçbir ilişki tespit edememişlerdir. Bu çalışmada suç ve din ilişkisini ölçen bulgular pozitif ilişki bulunmuş fakat bu araştırmalarda: yetersiz örneklem seçimi, kilise ile dindarlığı ölçmek gibi az sayıda değişken ya da az sayıda değişkenlerle ölçme gibi sınırlılıklar ve hatalar neticesinde çelişkili varsayımlar çıkmıştır (Kızmaz, 2005, s. 207). Chadwick ve Top (1993) ise kilisede yaptıkları çalışma neticesinde suç ile din arasında pozitif ilişki tespit etmiştir. Çalışmalarına göre dindarlık düzeyleri yüksek yerleşim yerlerinde suç

oranlarının fazla olduğu, tam tersi dindarlık düzeyleri düşük yerleşim yerlerinde ise suç oranlarının düşük olduğu iddia edilmiştir. Bu araştırmalar batıda yapıldığı için çalışmanın yapıldığı yerleşim bölgesinin sosyo-kültürel özellikleri dikkate alınarak saptama yapılmalıdır. Pettersson (1991) ise kilise devamlılığı olan kişilerin suç eğilimlerinin düşük olduğu tespit etmiştir. Pettersson göre din, sosyal kontrol olarak sapma davranışlarını engellemektedir. Benda ve Corwyn (1997) ise yaptıkları araştırma neticesinde din ve suç ilişkisini kompleks bir ilişki olarak saptamışlardır. En son din ve suç arasında ilişkiyi inceleyen yaklaşım ise suçun türlerine göre ilişkinin farklılık arz ettiğinin tespit edilmiştir (Koç, 2020, s. 57-58-59).

Son yıllarda yapılan araştırmalarda dinin tasvip edilmeyen davranışları azaltması ve tasvip edilen davranışları onaylaması açısından sosyal bir destek konusunda etken olduğunu göstermektedir (Söylev, 2022). Din, toplumları bir arada tutan bir unsur olarak işlev görmesinde ve insanların davranışlarını yönlendirmesinde önemli bir rolü olduğunu birçok sosyal bilimci ve araştırmacı tarafından dile getirilmektedir. Bu konuda araştırma yapan araştırmacıların başında Durkheim ve Weber gelmektedir. Durkheim dinin toplumsal düzenin korunmasında ve ortak değerlerin oluşumunda temel bir bütünleştirici mekanizma olarak rol oynadığı fikrini öne sürmüştür. Weber'in dinselliğe ilişkin görüşleri incelendiğinde dinin bireyin yaşamını anlamlandırma ve bu anlam şekliyle pratikler göstermesi noktasında faydası olduğu anlaşılmaktadır (Kızmaz, 2005, s. 189).

Kızmaz'ın (2005) “Din ve Suçluluk: Suç Teorileri Açısından Kuramsal Bir Yaklaşım” adlı çalışmasında özellikle din unsuru odaklı bir düzlemde yaklaşan kuramlar; sosyal kontrol, fonksiyonalist, sosyal öğrenme, rasyonel tercih teorisi ve sosyal ekolojik kuramları ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğunu dile getirmiştir (Kızmaz, 2005, s. 191-192).

Sosyal kontrol teorileri, toplumda düzenin ve istikrarın korunmasında, bireylerin davranışlarını kontrol altında tutan mekanizmaları inceler. Sosyal kontrol kuramlarına göre, dinin suçu caydırdığı öne sürülmektedir (Koç, 2020, s. 71).

Fonksiyonalizm, toplumsal yapıyı ve düzeni anlamak için bireylerin değer ve normlar etrafında birlikte hareket ettiği ve toplumun işleyişini sağladığı varsayımına dayanır. Bu teoriye göre, toplum içindeki her parça veya kurum belirli bir işlevi yerine getirir ve toplumun genel işleyişine katkıda bulunur. Bu yaklaşıma göre, dinsel

doktrinler ve dini deneyimler, toplumun ahlaki değerlerinin içselleştirilmesini ve toplumsal düzenin korunmasını kolaylaştırır (Kızmaz, 2005, s. 195).

Sosyal öğrenme kuramı suç olgusunu akran grubun sosyalleştirici ya da kişinin akran grubu ile olan iletişimi bakımından değerlendirir. Sosyal öğrenme kuramına göre, suç da öğrenilen bir davranış biçimidir. Bireyler, çevrelerindeki kişilerin suç işleme davranışlarını gözlemleyerek ve taklit ederek suç işlemeyi öğrenebilirler. Suç işleme davranışları, sosyal çevrenin etkisiyle öğrenilmiş olabilir (Taşçı, 2021, s. 31). Kurama göre bireyler, sapkın davranışları sapkın olmayan davranışları öğrendikleri gibi öğrenmektedirler. Bireyler doğru ve yanlış arasındaki ayrımı rol model aldıkları kişilerden öğrenir ve ahlaki değerleri pekiştirir. Sosyal öğrenme kuramı, dinin sosyalleşmesi gibi etkisine değinerek ve ahlaki yönden gelişmesini ve güçlenmesini sağlayarak suç işlemede caydırıcı olduğunu iddia etmektedirler (Koç, 2020, s. 71-78).

Rasyonel tercih kuramı ise, bireylerin davranışlarındaki kararlarını rasyonel (mantıklı) bir şekilde aldıklarını söylemişlerdir. Bu kuramın ana gayesi, suç eylemini neticesinde menfi kazanç ve tatminsel düzeyleri baskılayacak bir şekilde cezanın ağır olmasını, suç eylemini önleyici bir fonksiyonu olduğunu öne sürmektedirler. Rasyonel tercih kuramı bakımından dinin belirlediği ceza ve ödül ile suç ve din ilişkisini belirtmektedirler (Kızmaz, 2005, s. 198).

Sosyal ekolojik kurama göre, suç ve sapma eylemlerinin kişi ile çevresel faktörler arasında önemli bir ilişkisi vardır. Coğrafi konular iklim, fiziki çevre, meteoroloji, doğal kaynaklar ve yerleşim yeri gibi faktörlerle suçluluk ilişkilendirilmiştir. Din ve suç ilişkisi açısından, dinsel ekolojiye göre din olgusu psikolojik açıdan değil sosyal ve grupsal bir etki şeklinde değerlendirilir (Koç, 2020, s. 82).

Bunlardan başka damgalama ve etiketleme yaklaşımı görüşleri de vardır. Suç ve suçluluk çözümleme metodu olarak dikkat çeken ve kısa zamanda ilgi odağı haline gelen kuramlardan biri olmuştur. Kişilerin etiketlenmeleri suç eylemini gerçekleştirmesine neden olduğu varsayımı üzerine durulmaktadır. Kişilerin sapkın ya da suçlu bireyler olarak etiketlenmeleri, bireyleri toplumdan dışlandıkları kanısına vararak suçlu gruplarla etkileşime girmelerine sebebiyet vermektedir. Gelişen süreçte bu yaklaşım, araştırmacılar tarafından yeniden bütünleştirici utandırma yaklaşımı olarak yeniden adlandırılmıştır. Suçu işleyen kişilerin utandırılarak davranışının yanlış olduğu

belirtirirse gerçekleştirdiği davranışının yanlış olduğunu içselleştirir. Bununda vicdan azabıyla cezalandırma olduğu söylemişlerdir. Yanlış davranışları bireyin vicdanının onaylamaması, başka kişilerin onaylamasından daha etkili kontrol mekanizma olduğu öne sürülmüştür (Koç, 2020).

Batılı ülkelerdeki bazı sosyal bilimciler uzun zamandan beri yaptıkları çalışmalar neticesinde, dinsel inancı olan kişilerin suç eğilimine karşı önleyici bir etki olduğunu iddia etmektedirler. Bu sosyal bilimciler, dinsel inançlar ahlaki davranışların oluşmasına bağlamaktadırlar (Kızmaz, 2005, s. 205). Netice olarak suç ve din arasındaki ilişkiyi açıklamak için yapılan araştırmalar neticesindeki yaklaşım ve analizler toplumsal açıdan önemli olan suç ve sapma unsuru yine toplumsal olarak incelenmiştir. Çalışmanın konu ve amacı bağlamında manevi yönden değerlendirecek olursak, maneviyatın din ve ahlaki değerlerin oluşumu olduğu için yukarıdaki analizler bu bağlamda değerlendirilebilir. Ayrıca suç önleme yaklaşımlardan biri olarak görülen etken manevi eğitim faaliyetleridir. Suç eylemini insan gerçekleştirdiği için çözüm insanın duygu ve düşüncelerinin eğitilmesi ve insana erdemli birey olmasını sağlayan değerlerin benimsetilmesidir. İnsanın suç işlemesini engelleyici rolü olan manevi değerler, insanın duygu ve düşüncesine, akıl ve vicdanına etki eden dini ve ahlaki değerlerdir (Bayraktutar, 2011, s. 7)

Bireylerin ve toplumun huzur ve güven içinde yaşayabilmesi için suçu önleme arayışına çözüm arayışları için çalışmalar yapılmaktadır. Suç eylemini gerçekleştiren kişileri sadece ceza vererek ıslah etme düşüncesi suç eylemi tekerrür etmesinden alıkoyamaz. Bu anlayışla suç oranı azalamayacağı ortadadır. İnsan iyi ve güzel davranışlar sergileyebildiği gibi tam tersi kötü ve olumsuz davranışlar da sergileyebilme eğilimi ve iradesi vardır. Bu durumda insanın eğitilmeye ve rehberlik ile yönlendirilme mecburiyetini ortaya çıkarmaktadır. Günümüzde suç eylemleri sorunu ahlak sorunudur. İnsani değerlerden ve manevi değerlerden yoksun olma sorunudur. Suç eylemlerine bakıldığında manevi ve ahlaki değerlerin yoksunluğundan kaynaklı, hırsızlık, gasp, tecavüz, terör, cinayet, şiddet ve yolsuzluk suçları öne çıkmaktadır. Bu durumun ortadan kalkması için soruna kaynaklık eden sapmaları gidermekten gerekmektedir. Bu da ahlaki ve manevi eğitimle çözülecektir (Bayraktutar, 2011, s. 9).

1.3.4. Cezaevlerinde ve Denetim Serbestlik Müdürlüklerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik

Batıda yaşanan suçlunun rehabilitasyonu ile ilgili gelişmeler ülkemizde biraz geçte olsa uygulanmaya başlamıştır. Ceza ile ilgili tüm taraflar suç ve suç eyleminde bulunan kişiye karşı eskiden bugüne kadar bir çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Hürriyeti bağlayıcı cezaların gelişimiyle beraber cezaevlerinde öğretim ve rehabilitasyon etkinlikleri de gelişmeye başlamıştır. Alanda uzman eğitmenler, psikologlar ve sosyal çalışmacılar cezaevlerinde çalıştırılmaya başlanılmıştır. Ayrıca suçluların rehabilite edilmelerine yönelik faaliyetlerine yardımcı olunması için Diyanet İşleri Başkanlığı personeli görevlendirilmiştir (Işık ve Demir, 2012, s. xiii).

Maraz'a (2018) göre alanında uzman olan görevlisince manevi rehberlik ve danışmanlık faaliyeti uygulanması, suç eylemini engelleyici, ceza infaz kurumunda ve tahliye olduktan sonraki süreçte yaşam kalitesini ve yaşama bağlılık düzeyini artmasına katkı sağlamaktadır.

Ceza infaz kurumlarında din eğitimi ve manevi danışmanlığı Maraz (2018) şöyle sıralamıştır:

- Ceza infaz kurumunda bulunan mahkûmların ruh derinliklerine inerek manevi yönden onları yükseltmek, pişmanlık duygularını pekiştirmek ve yeniden topluma kazanımlarını sağlamak.
- Mahkûmları din konusunda bilgilendirmek, dini bilgilerdeki noksanlıkları gidermek, yanlış bilgilerini düzeltmek, dinî duygu ve düşüncelerini geliştirerek insan, aile, millet ve vatan sevgisi aşılacak.
- Dinle ilgili kavramları düşünce ve davranış olarak anlaşılır bir şekilde benimsetmek
- Dine olan ihtiyacı anlayarak insan ile Allah arasında bağ oluşturacak kulluk ilişkilerini öğretmek.
- İslam'ın iman, ibadet ve ahlak esaslarını anlatarak davranış şekline gelmesini öğretmek.
- İnsanın değerli bir varlık olduğunu ve bunun neticesi olarak görevlerini anımsatarak ve varlığın önemini anlatmak.
- Bireyin dengeli olması ve uyumlu olmasını kavratmak.

- Bireye Kur'an-ı Kerim okumasını, ibadetleri öğretmek, siyer bilgisi ve Peygamberimizin güzel ahlakını benimsetme vb. söylenebilir (Maraz, 2018).

1.3.4.1. Cezaevlerinde ve Denetim Serbestlik Müdürlüklerinde Manevi Rehberlik ve Danışmanlık Faaliyetlerinin Gelişimi

Hürriyeti bağlayıcı ceza sisteminin yaygınlaşmasıyla cezaevleri, mahkûmların topluma tekrar kazandırılmaları için eğitim ve rehabilite amaçlı kurumlar olarak görülmeye başlanılmıştır. Bu uygulamaları sosyal bilimcilerin, psikologların ve eğitimcilerin destekledikleri bilinmektedir. 1950 yılından sonra mahkûmların rehabilitasyonuna ve topluma kazandırılmasına yönelik uluslararası kongreler yapılmıştır. Mahkûmlara yönelik rehabilite faaliyetlerinin yapılması ve böylece suçun önlenebileceğine yönelik çalışmalar birçok ülkede ceza sisteminin temel amacı olmuştur. Bütün bu gelişmeler neticesinde cezaevi kurumlarının “çalışma ve ahlâki yükselme merkezi” yerlerine dönüştürülmesi genel ilke olarak benimsenmiştir (Işık ve Demir, 2012, s. 21).

Mahkûmlara yönelik cezaevlerinde din hizmetleri verilmesinden faydalanılmasıyla ilgili uluslararası hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi “Hükümlülerin İyileştirilmeleri İçin Standart Asgari Kuralların Avrupa Metni” 100 maddelik metin hazırlanmıştır. Bu metin Birleşmiş Milletler tarafından da kabul edilmiştir. Ayrıca bu konuda Avrupa Konseyi, Bakanlar Komitesinin tavsiye kararlarını da yayınlamıştır. Bunun dışında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Madde 9, Birleşmiş Milletler tarafından Mahpusların İyileştirilmesi İçin Birleşmiş Milletler Minimum Standart Kuralları, Madde 41/1 ve Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocukların Korunmasına Dair Birleşmiş Milletler Kuralları yayınlanmıştır. Bu maddeler, mahkûmların din özgürlüklerinin oldukları ve istedikleri takdirde kendi dinlerine mensup din adamları tarafından görüşebilecekleri beyan edilmiştir. Ayrıca, din eğitimiyle birlikte manevi rehberlik hizmetinin de verilebileceği beyan edilmiştir (Işık ve Demir, 2012, s. 22-24).

Ülkemizde cezaevi kurumlarında, mahkûmların topluma kazandırılması ve iyileştirilmelerine yönelik eğitim faaliyetleri vardır. Ceza ve Güvenlik Tedbirinin İnfazı Hakkında Kanun'u 75/2'inci eğitim faaliyetleri temel, orta ve yükseköğretim, din, beden ve meslek eğitimi şeklinde belirtilmektedir. Ülkemizde cezaevi kurumlarında rehabilitasyon amacıyla din hizmetleri 1950 yıllarında başlamakla birlikte çeşitli

değişikliklerle günümüze kadar gelmiştir. Adalet Bakanlığının Diyanet İşleri Başkanlığına göndermiş olduğu 1950 yılında ve 17565 sayılı yazıyla Ceza infaz kurumlarında dini ve ahlaki sohbetlerle, hükümlülerin topluma kazandırılması amaçlanmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı 1963 yılında ve 15848 sayılı genelgesiyle, Ceza infaz kurumlarında dini ve ahlaki konferanslar yapılması amaçlanmıştır. Bu görev vaizler tarafından, vaizlerin olmadığı yerde müftüler tarafından verilmesi istenmiştir. Konferanslar mahkûmların psikolojik durumları göz önüne alınarak ve yumuşak bir üslup ile verilmesi istenmiştir. Yapılan etkinliklerin olumlu sonuç vermesinden dolayı Adalet Bakanlığı 1964 yılında ve 8521 sayılı yazı ile haftanın iki günü ceza infaz kurumlarında dini ve ahlaki konuda konferanslar verilmesini talep etmiştir (Demir, 2009, s. 41-47). 1975 yılında çıkarılan bir genelge ile cezaevlerindeki din hizmetleriyle alakalı ihtiyaç ve donanımların temin edilmesi istenilmiştir. Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin bulunduğu bir eğitim programını yürürlüğe sürmüştür. Programa göre çıkabilecek problemleri Müftülüklerle Cezaevi yönetimin iş birliğiyle çözülmesi kararlaştırılmıştır. Daha sonra 1981 tarihinde Genel Kurmay Başkanlığı'nın 7130-818- 81 sayılı genelgesine göre bir Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi müfredat programı hazırlanmış ve bu program Diyanet İşleri Başkanlığının 1982 tarih ve D/4-2/552 sayılı görüşleri ve Genel Kurmay'ın da onayıyla Ceza infaz kurumlarında uygulanmıştır (Çevik, 2010, s. 42-43). 1983 tarihinde 6920 sayılı Kararname, 1983 yılında Bakanlar Kurulu Kararları ile din dersi verebileceklerin nitelikleri ve durumları açıkça belirtilmiştir (Demir, 2009, s. 48). Bu genelgeyle ceza infaz kurumlarında din ve ahlak bilgisi dersi vermeye başlanmıştır. 1991 tarihine kadar zorunlu olarak din ve ahlak bilgisi dersi verilmiştir. 1991 yılından sonra din ve ahlak bilgisi dersi hükümlülerin isteğine bağlı bir şekilde uygulanmıştır (Işık ve Demir, 2012: 41).

Diyanet İşleri Başkanlığı ile Adalet Bakanlığı'nın arasında 2001 yılında gerçekleşen protokol gerçekleşmiştir. 2011 yılında ise bu protokol yenilenerek cezaevlerinde mahkûmların lehine daha faal bir biçimde din hizmeti verilmesi sağlanmıştır. 2019 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı ile Adalet Bakanlığı'nın arasında tekrar protokol imzalanarak diğer protokoller revize edilmiştir. Bu protokole göre amaç, cezaevleri, çocuk eğitimevi, denetimli serbestlik müdürlüklerinde hükümlü ve tutuklu bulunanlara, uyuşturucu madde kullanımına ilişkin tedbir kararı verilenlere ve denetim serbestlik müdürlüklerine müracaat eden mağdurlara yönelik suç işlemenin azaltılması

ve tekrar suç eyleminde bulunulmaması için ve mahkûmların dini ve ahlaki duygularına katkı sağlayarak topluma kazandırılması hedeflenmiştir (AB ile DİB, 2019).

Protokolde tanımlar kısmında manevi rehberlik faaliyetleri şöyle tanımlanmıştır: din hizmetleri, din eğitimi, manevi danışmalık ve rehberlik hizmetlerinin verilmesi, Din ve Ahlak bilgisi dersi, Kur'an-ı Kerim öğretilmesi, hafızlık eğitimi, koğuş ziyaretleri, mahkûmlara ve mağdurlara yönelik manevi görüşmeler, dini olarak yayınlarla ilgili görüş belirtmek, hedeflenen kişilere manevi ve ahlaki yönlerine her türlü eğitsel, sosyal, kültürel ve rehberlik faaliyetleri (AB ile DİB, 2019).

Mahkumlara yönelik manevi rehberlik faaliyetleri ilk başlarda dini danışmanlık olsa da şuan ki faaliyetler manevi merkezlidir. Bu faaliyetlerin amacı mahkumları motive etmek ve o anki problemleri en aza indirmek amacıyla manevi danışmanlık faaliyetlerinin maneviyat yönünün güçlendirilmesidir (Erdem, 2018, s. 90).

Yapılan akademik çalışmalara bakıldığında, Yapıcı ve Koçak (2017, s. 97) dindarlık ve maneviyat ile suç işleme, suçluluk ve öfke ilişkisini tespiti yönelik yapılan 8 çalışmayı incelemişlerdir. Çalışmaya göre dindarlık ve maneviyat değerleri yüksek olan bireylerin suç işlemlerinde ve öfkelerinde azalma olduğu tespit edilmiştir. Maneviyat ve dindarlığın suç işlemede ve öfkeyi kontrol etmede önleyici bir unsur görevi olduğu verilerle ifade edilmiştir. Ustabaşı'nın (2014) yaptığı araştırma da dini bilgilerin insanları suçtan uzak tutacağını söyleyenlerin mahkûmların oranı %84'tür (Ustabaşı, 2014, s. 85).

Çınar (2015) yaptığı çalışma da mahkumların genel olarak rehabilitasyon faaliyetlerinden önceki dönemde hayattan beklentileri olmadığı tespit edilmiş. Rehabilitasyon faaliyetlerinden sonra dönemde hayattan beklentileri olduğu tespit edilmiştir (Çınar A. , 2015, s. 83-86). Santos vd. (2014) tahliye sonrası 106 mahkumla yaptığı araştırmada yaklaşık %70'nin yaşam için yeni şeyler öğrenmek için cezaevindeki dini etkinliklere katıldığını tespit etmiştir. Kızmaz (2010) ise suç eyleminde bulunan kişilerin dindarlık düzeylerinin düşük olduğunu ve cezaevine birden fazla giren kişilerin diğer mahkûmlara göre dindarlık oranlarının daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Yıldız'ın (2014) çalışmasında da birden fazla suç eyleminde bulunan kişilerin dini etkinliklerinde katılımlarının az olduğu anlaşılmıştır. Aynı şekilde İğde (2009) yaptığı araştırma sonucunda çoğu mahkûmun temel dini bilgilerinin olmadığını tespit etmiştir. Yıldız'ın (2014) Türkiye şartlarına uygun değer temelli manevi gelişim

modeli geliştirilmesini, özellikle çocuk ve gençlerin suç eylemini gerçekleştirmeden, cezaevine girdikten sonra ve tahliye sonrasında manevi gelişim ve destek olarak programlar hazırlanması gerekliliğini belirtmiştir (Yıldız, 2014, s. 210-214).

Çaynak ve Kutlu'nun (2016) araştırma neticesinde mahkûmların ruhsal belirti düzeyleri ve intihar olasılığı yüksek tespit edilmiştir (Çaynak ve Kutlu, 2016, s. 97). Parlak'ın yaptığı çalışmada dini danışmanlık ve manevi rehberlik faaliyetlerinden biri olan koğuş sohbetlerine mahkûmların katılım oranını yüksek olarak tespit etmiştir. Koğuş sohbetlerinin mahkûmların hayatlarında olumlu etki ettiğinin, kendilerini mutlu ettiğini ve Allah'a bağlanma konusunda kuvvetli bir bağ kurulduğunu tespit etmiştir. Parlak'a göre dini danışmanlık ve manevi rehberlik faaliyetleri sayesinde mahkûmların dini bilgilerinin arttığı, içsel olarak huzur duymalarına, gönüllerinin yumuşamasına, sıradan yaşamlarına farklılık kattığı ve kendilerini değerli hissetmelerini sağladığını tespit etmiştir (Parlak, 2019, s. 96-97). Yılmaz (2019) yaptığı çalışma neticesinde manevi yönelimi yüksek olan hükümlüler dua etme konusunda pozitif yönelim ve tatmin içinde olduğunu belirtmiştir. Bunun neticesinde kendilerini güvende hissetmekte, geleceğe olumlu bakmakta ve kendilik değeri ve sosyal ilişkileri güçlü göründüğünü saptamıştır. (Yılmaz S. , 2019, s. 305).

Tekeş (2019) çalışması neticesinde mahkûmlara manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyeti uygulanmadan öncesindeki mahkûmların orta ve şiddetli anksiyete hissedenlerin oranı %51,7'dir. Mahkûmlara manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyeti uygulamasından sonraki anksiyete oranların önemli oranda azalma olmuştur. Anksiyete açısından normal olanların oranı %90,3, hafif düze oranları %9,7, uygulamadan sonra şiddetli anksiyede hissedenlerin kalmadığı tespit edilmiştir. Orta düzeydeki anksiyetede azalma tespit edilmiştir. Yine mahkûmlara manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyeti uygulanmadan öncesindeki mahkûmların umutsuzluk düzeylerinin oranı yaklaşık %40'tır. Orta düzeyde umutsuzluk%19,4 ve intihara eğilimli şiddetli umutsuzluk %19,4'dür. Mahkûmlara manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyeti uygulamasından sonraki umutsuzluk düzeylerindeki oran orta olanların %35,2, şiddetli olanların %3,2'dir. Mahkûmlara manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyeti uygulanmadan öncesindeki mahkûmların hafif, orta ve şiddetli depresyon belirtilerinin toplam oranı %83,9'dur. Mahkûmlara manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyeti uygulamasından sonraki depresyon belirtilerinin oranlarını,%45,2 normal, %22,6 orta, %22,6 hafif, %9,7 şiddetlidir (Ulu ve Tekeş, 2019; Tekeş, 2019).

Manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetini gerçekleştiren Diyanet İşleri Başkanlığın personeli için yapılan çalışmaların birçoğunda (Tecim 2006; Tekin 2022; Kızmaz, 2020; Sağlam ve Tekin 2021; Özdemir, 2006; Kaya, 2019; Söylev, 2016; Çınar, 2016; İğde'nin 2010; Özdemir, 2002; Özdemir, 2008; Adem Yılmaz; Işık, 2010; Topuz, 2015; Çınar, 2016; Kaya Z. , 2019; Akyüz, 2019) ulaşılan genel kanı manevi danışmanlık faaliyetlerindeki görevlinin bazı konularda uzman olmadığı, Ceza İnfaz Kurumu ve Denetimli Serbestlik Müdürlüklerindeki manevi danışman ve rehberlik görevlisi tarafından uygulanan faaliyetlerinde psikoloji, suçlu davranışları, suç türleri, suç ve suçlu psikolojisi gibi konularda yeterlilikleri olmadıkları, uygulamada zorlandıkları, Adalet Bakanlığı'nın personeli olarak görülmediği, bu hizmetleri yürütebilecek yetkin personellerin sayısının artırılması gibi durumlar tespit edilmiştir.

1.3.4.2. Denetim Serbestlik Müdürlüklerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Faaliyeti

Denetimli serbestlik müdürlüklerinde manevi rehberlik faaliyetleri denetimli serbestlik tedbiri altında bulunan hükümlülere, uyuşturucu tedavisi gören şüphelilere, müracaat eden mağdurlara uygulanır (AB ile DİB, 2019: 12/f).

2019 yılında yayınlanan protokolde manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyeti için denetimli serbestlik müdürlüğünün sorumlulukları şunlardır:

- Manevi rehberlik birimi oluşturmak,
- Başkanlık personelinin hükümlülerle görüşmesini sağlamak,
- Manevi rehberlik faaliyetlerinden yararlanmak isteyen hükümlü ve mağdurların gruplandırılmalarını sağlamak,
- Eğitim ve iyileştirilme programının planlamasında gerekli görülmesi halinde manevi rehberlik biriminden görüş alınması,
- Müracaat eden mağdurlara manevi rehberlik faaliyetlerine fırsat sağlama bu konuda il müftülüğünden destek ve hizmet talep etmek (AB ile DİB, 2019: 8),
- Başkanlık tarafından görevlendirilen personelin kurumların genel işleyişi ilgili bilgilendirme,
- Manevi rehberlik için UYAP'a (Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi) bağlanmak için gerekli donanımları ve oda sağlamak, manevi rehberlik faaliyeti için derslik sağlamak ve gerekli araç gereçleri temin etmek,

- Manevi rehberlik birimi çalışanın varsa personel servis araçlarından faydalanmasını sağlamak,
- Müftülüklere altı ayda bir manevi rehberlikten yararlanan kişi sayısını bildirmek (AB ile DİB, 2019: 9).

Protokolde başkanlığın görev ve sorumlulukları şunlardır:

- Başkanlık tarafından manevi rehberlik faaliyeti yapacak bir personel görevlendirmek, birden fazla görevlendirilen yerlerde bir personeli koordinatör belirlemek,
- Görevlendirilen personeli yılda bir kez denetlemek ve denetleme raporunu bakanlığa sunmak,
- Hükümlü, tutuklu, yükümlü ve mağdurlara yönelik manevi rehberlik için verilecek dersler, sohbetler, vaazlar ve benzeri ile düzenlenen program, konferans, yarışma gibi faaliyetlerin yapılması için gerekli tedbirleri almak ve her ilde gerektiği kadar personel bulundurmak,
- Manevi rehberlik faaliyetlerinin amacına uygun her türlü kitap, dergi gibi yayınların dağıtılması için denetimli serbestlik müdürlerine her müdürlüğe ayrı 100 adetten az olmamak üzere ücretsiz gönderme,
- Talep halinde Kuran-ı Kerim ve meallerini ücretsiz temin etmek,
- Manevi rehberlik faaliyeti için radyo ve televizyon programları hazırlamak,
- Katılımcılara talepleri halinde başarı ve katılım belgesi vermek,
- Haftada dört gün çalışacak personelin yetersiz olmasında ek personel görevlendirme (AB ile DİB, 2019: 10).

Başkanlık tarafından görevlendirilen personelin görev ve sorumlulukları:

- Tutuklu, yükümlü, hükümlü ve müracaat eden mağdura, Kuran-ı Kerim ve hafızlık eğitimle dini ahlaki eğitim vermek, yanlış bilgileri gidermek, özel dini günlerde seminer, konferans, program gibi faaliyetler düzenlemek, dini ibadetlerin yerine getirilmesine rehberlik etmek ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak için grup ya da bireysel manevi rehberlik hizmetinde bulunmak,
- Manevi rehberlik için ders ve konu seçimi, manevi rehberlik verilecek hedef kitlenin özellikleri, özel dini günler ve ilgili müfredat programı dikkate alınarak hazırlayıp müftülük ve kuruma ibraz etmek,

- Eğitim ve iyileştirme faaliyetlerinde kendi sorumluluğundaki konularda kurumun istemesi halinde katkı sağlamak,
- Manevi rehberlik için görüşme taleplerini değerlendirmek, ibadetler ile dini ve manevi konularda yardımcı olmak,
- Kurumlara gelen dini içerikli yayınları incelemek ve görüş bildirmek (AB ile DİB, 2019: 11).

Protokolde ortak yükümlülüklerde belirtilmiştir. Bu kapsamda, tarafların aksaklıkları gidermek ve hedeflerin gerçekleşme düzeyini izlemek amacıyla altı ayda bir hem merkezde hem taşralarda istişare toplantıları yapılır. Toplantı sonuç raporları iki tarafa da sunulur (AB ile DİB, 2019: 12/1).

Diyanet İşleri Başkanlığı denetimli serbestlik müdürlüklerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunan personele katkı sağlamak için 2020 yılında kılavuz kitap hazırlamıştır. Bu kılavuzda katılımcılara yönelik on oturumda İslam dininin temel bilgi ve kriterlerin manevi danışmanlık ve rehberlik açısından nasıl hizmet verilmesi gerektiği gösterilmiştir. Her oturumda iki başlık vardır; ilk başlık oturum içeriğine genel bakış, ikinci başlık oturum içeriğine giriş. Oturum içeriğine genel bakışın alt başlıkları: Oturumun amacı, temel mesajlar, uygulamalar, kazanımlar, yöntem ve teknikler ve süre belirtilmiştir. Oturum içeriğine girişin alt başlıkları: işlenecek konu ya da konular, kazanımlar, kullanılacak Ayet ve hadisler, etkinlik, değerlendirme soruları, günün mesajı, kapanış (DİB, 2020).

On oturumun da uygulanacak konular: birinci oturumunun başlığı manevi rehberlik programına giriş, 1- tanışma, 2- programın içeriği, 3- programın önemi,

İkinci oturumun başlığı insanın kainattaki konumu, 1- insanın ontolojik değeri, 2- insanın Yaratıcıya karşı konumu, 3- insanın yaratılmışlara karşı konumu,

Üçüncü oturumun başlığı rehberim ve yol gösterenim var, 1- Kur'an-ı Kerim'in bir Müslüman için taşıdığı değer, 2- Müslümanlar açısından sünnet-i seniyyenin önemi, 3- dünya ve ahiret huzurunu elde etmenin yolları,

Dördüncü oturumun başlığı hayatımı değerli kılıyorum, 1- ibadetlerin anlam boyutu, 2- namaz dinin direğidir, 3- oruç bizi tutmalı, 4- zekatla temizlenmek ne güzel, 5- kutsal topraklardayım, 6- kulluğun özü dua ve tövbe, 7- ihsan

Beşinci oturumun başlığı iyi ki ahiret var!, 1- yalnız değilim, 2- gözetim altındayız, 3- hayatın anlamı: ölüm, 4- iyi ki ahiret var,

Altıncı oturumun başlığı kadere iman et, mutlu ol, 1- kader ve kaza nedir, 2- kader eylem ilişkisi, 3- kadere iman et: mutlu ol

Yedinci oturumun başlığı korunması gerek beş temelli esas, 1- aklın korunması, 2- canın korunması, 3- malın korunması, 4- neslin korunması, 5- dinin korunması,

Sekizinci oturumun başlığı temel ahlak değerlerimiz-I, 1- güzel ahlak İslam'ın özüdür, 2- adalet mülkün temelidir, 3- insan affettikçe yücelir, 4- doğruluk, dürüstlük ve güvenilir olmanın önemi, 5- hepimizin iyilik için yapabileceği bir şeyler var, 6- vatan sevgisi, şehitlik ve gazilik,

Dokuzuncu oturum başlığı temel ahlak değerlerimiz-II, 1- yardımlaşma ve dayanışma, 2- tevazu, 3- diğerkamlik, 4- iffet ve haya, 5- azim-kararlılık-kanaat ve iktisad,

Onuncu oturum başlığı adab-ı muaşeret, 1- adab-ı muaşeretin anlamı ve çerçevesi, 2- ailede adab-ı muaşeret, 3- akraba ve komşulara karşı adab-ı muaşeret, 4- iş yerinde ve toplum içerisinde adab-ı muaşeret (DİB, 2020, s. 5-6).

1.3.5. Manevi Danışmanlık Unsuru ile İlgili Kavramlar

Suç işleyenlerin cezaevlerine girmesi neticesinde psikolojik yönlerindeki çaresizlik, umutsuzluk, reddedilmişlik, yalnızlık, sevdikleri kişilerle her an yanında olamama ve aşağılık hissi gibi duygu durumlarına karşı dirençli olmaları gerekmektedir. Bu durumlarla başa çıkmak için din ve maneviyatın teselli ediciliği ve koruyucu etkisinden yararlanarak manevi danışmanlık faaliyetleri sunulması suçlu için insani bir uygulama olacaktır. Suç eyleminden dolayı cezaevine giren kişilerin olumsuz psikolojik durumlarının en aza indirilmesi, mahkûmların eylemlerinden dolayı pişmanlığı, huzura ermeleri ve tahliye sonrasında topluma kısa sürede adaptasyonu için manevi destek verilmesi önemli bir hizmet olacaktır (Aşlamacı ve Yılmaz, 2019, s. 18).

1.3.5.1. İbadet

Kızmaz'ın (2010) "Din ve Suç: Cezaevinde Hükümlü Bulunan Bazı Suçluların Dindarlık Durumları" çalışmasında suç eyleminde bulunan kişilerin neredeyse tümü Allah'a inandıkları ve korktuklarını ancak dini ibadetlerini yapmadıklarını

belirtmişlerdir. Bazı suçluların suç eyleminden önce dindar olsalardı suç eylemini gerçekleştirmeyebileceklerini belirtmişlerdir (Kızmaz, 2010, s. 53).

İslam'da farz ve nafil olan ibadetler İslam'ın manevi özüyle birleştirse mümin-i kâmil olma yolunda ilerleyecektir. İbadetlerdeki asıl gaye ibadetteki uygulamaların yapılış amacını anlamlandırarak, hissederek hayatına yansıtmasıdır (Meydan, 2015, s. 122).

İbadetler insanda kan basıncının düşmesi, kalp atışı, nefesinin ve metabolizmanın yavaşlamasıyla sonuçlanır. İbadetlerin ifasıyla fizyolojik gevşeme tepkisi oluşur (Şirin, 2018a, s. 212). İslam'da ibadetlerin bireyin davranışlarında ve toplumsal durumlarda kötü davranış ve eylemlerden uzaklaşma gibi bir etkisi vardır (Güllü ve Can, 2014, s. 213). Namaz ibadetiyle ilgili olarak Kur'an da "Namaz, taşkınlıktan ve kötülükten alıkoyar" (Ankebut/45) buyrulmaktadır. Bu ayette de bahsedildiği gibi namaz ibadeti insanı kötülükten alıkoyar ve iyilik yapmaya vesile olacaktır.

Meydan'a (2015) göre namazın maneviyatla ilgili ifadesi, namaz müslüman için manevi derinleşmedir. Namazın manevi boyutu: Allah'ın birliğinin beden diliyle ortaya çıkmasıdır. Vücudun, aklın ve ruhun birliğinin tek bir yöne yönelmesidir. Secde, Allaha en yakın olunan haldir. İnsan Rabbine karşı maddi olarak ne kadar eğilir ve küçülürse, manen o kadar büyür ve yücelir (Meydan, 2015, s. 119-120).

Merter'e (2007) göre namazın etkisiyle ilgili ifadesi, İslam'dan başka hiçbir dinde gündelik hayata dönük bir uygulama ya da ibadet yoktur. Namaz, abdest ile başlar. Abdest ile dışsal temizlikle dış dünyayla bağlantı kesilmiştir. Namazdaki kıyam, rukü ve secde ile varoluşun ağırlık merkezi gönle doğru kayar (Merter, 2022, s. 262-265).

Namaz, Müslüman için günah ve hatalarından dolayı ruhsal açıdan suçluluk ve günahkârlık duygusundan kurtaran, affedilme inancıyla benlik saygısının gelişimine olumlu şekilde katkısı vardır. Suçluluk duygusundan kurtularak, kendini sevmesine ve değer vermesine ve böylece kendisiyle barışık ruhen mutlu olmasına sebebiyet vermektedir (Kımtır, 2017, s. 364-365).

İslami öğretilerde zikir, Allah'ı anarak O'nun yakınlığını, desteğini, şefkatini ve büyüklüğünü kalbinde hissetmektir. Ayette "Dikkat edin Allah'ı anmakla kalpler rahata kavuşur." (Rad,13/28) buyrulmuştur. Allah'ı zikir ederek anmak, hatırlamak

İslam'a göre kalplerin huzur bulmasına neden olur. Allah'ı anarak onu düşünmek ve Kur'anı Kerim okuyup Allah'ı müşahade ettikten sonra kedisinde oluşan haz ve heyecanla yanlış davranışlarda bulunma imkanı gerçekleşmeyecektir. Hz. Peygamber (sav) "Allah'ı unutarak lüzumsuz konulara dalmayın. Çünkü Allah'ı unutarak yapılan çok konuşmalar kalbi katılaştırır. Allah'tan en uzak olan kimse ise kalbi katı olandır." (Tirmizi, Zühd 62/2411). Hz. Peygamber'in (sav) aynı zamanda dini ve manevi danışmanlık rolünün olduğu da düşünülürse, zikir ile meşgul olmayı vurgulamıştır. Ashabına, psikolojik ihtiyaçlarını karşılayacak, gönüllerini huzur ve güven ile dolduracak zikirleri ve duaları öğretmiştir. Danışana zikir tavsiye edilerek duygusal tepkilerini, düşüncelerini ve davranışlarını fark etmelerini, anlamalarını ve yönetmelerini sağlayarak daha sağlıklı kararlar vermelerine yardımcı olacaktır (Şirin, 2018a, s. 177-178-179).

1.3.5.2. Sabır

Sabır genel anlamda yaşanan problemlere karşı olumsuz ruh halinden arınıp, mantıklı ve anlaşılabilir biçimde çözmektir. Birçok İslam âliminin sabır kavramını aynı mahiyete gelebilecek şekilde tanımlamalar yapmışlardır. Gazali'ye göre sabır çeşitleri: Allah'ın emirlerine uymakla sebat etmek, Allah'ın yasaklarından uzaklaşarak direnmek ve musibete, öncelikle olayla karşılaştığı ilk şok anının sarsıntısına katlanmak suretiyle sabretmek (Gazali, s. 17). Sabır eylemi kişinin her olaylarda verdiği bir eylem olursa, karşılaştığı olayları sakin bir şekilde değerlendirip sağlıklı bir şekilde karar vermesine neden olmaktadır. Zorluklar karşısında sabırlı olmak her türlü problemlerle başa çıkmayı kolaylaştırır (Doğan, 2017, s. 274). Kendi gücünü aşan bir durumla yüz yüze geldiğinde inandığı Yüce güce sığınması, kendisinin de güçlü olmasına ve sabretmesi için motive olmasına, kendine güvenmesini sağlayacaktır (Doğan, 2017, s. 284). Sabrın gücü, metaneti ve dirayeti kaygı, korku ve depresyonun etkilerini yok eder. Yine sabrın getirdiği özsaygı ve özgüvenle depresyonun fizyolojik ve ruhsal etkisini azaltır (Sayın, 2014, s. 141).

Sabır, bir manevi destek unsuru olarak bireyin öz benliğinin denetimini kazanmasına, zorlu durumlarla başa çıkarken duygusal dengeyi korumaya ve sakin kalmaya yardımcı olabilir. Bir kişi sabırlı olduğunda, stresi azaltabilir, duygusal tepkilerini daha iyi yönetebilir ve daha berrak düşünebilir. Kula (2023) "Manevi Danışmanlık Açısından Asr Suresi'nin Psikolojik Analizi" çalışmasında Asr Suresi'ni

manevi danışmanlık açısından irdelemiş ve Asr Suresi'nde bilişsel ve davranışsal olarak sabrı aksiyona geçirecek biçimde hakkı da tavsiye edilmesi, sabrın işlevselliğini çoğaltacak ve sağlamlaştıracaktır. Sabır, olay meydana geldiğinde tepki verildiğinde etkili olacaktır. Öncesinde de tepki eylemini hazırlayacak kişisel özelliklerine ihtiyaç duyar. Asr Suresi'nde hak ile sabrın öğütlenmesi, kişinin zamanını kaliteli olarak sürdürmesi ve olumsuz durumlarda da başa çıkmada etkili olarak kendisi için huzurlu bir durum meydana gelmesini sağlar. Yine Kula'ya (2023) göre Süre'de manevi destek unsuru olarak sabır, kişinin problem çözme becerisine katkı sağlayarak problem temelli öğrenmesine fayda sağladığı belirtilmiştir (Kula, 2023, s. 60-62).

1.3.5.3. Sınama Olarak Anlamlandırma

Kur'an-ı Kerim'in rehberliğinden biri de dünya hayatının imtihan olduğu, tüm varlıkların yaşaması ve ölümü Allah'ın gücü ve takdirinde olduğu, Allah'ın dilemesi ve takdiri dışında hiçbir durumun oluşmayacağı gibi insan psikolojisi ve mutluluğuna değinen konularda bilgi vermektedir. Kur'an-ı Kerim'e göre ölümle son bulan dünya yaşamı, ahiret yaşamı ile ebedi olarak sürecektir. İnsanın hayatını anlamlandıran, farklı psikolojik sıkıntı, kaygı ve korkularından kendini güvende tutan husus bu dünya hayatının imtihan olduğudur (Söylev, 2020, s. 95-97).

İnsanın yaşadığı durumları anlama ve anlamlandırma özelliklerine sahip olması diğer varlıklardan onu ayıran bir özelliktir. Suç eylemine karşı cezalandırılan kişi neden bu durumun kendi başına geldiğini anlamlandırmaya çalışır. Bu durumda kişinin anlama ve anlamlandırma çabalarının sağlıklı olması manevi danışmanlık yönünden önemli bir durumdur. Kula'nın (2019) "Ah Etmek ya da Af Etmek: Manevi Danışmanlık Açısından Hapishane Olgusuna Hz. Yusuf Örneği ile Bakmak" çalışmasında Kur'an da geçen Yusuf kıssası bu durum için örneklendirme yapmıştır. Hz. Yusuf'un iftira sonucu zindana atılması ve bu durumun kendisi için hayırlı olacağını anlamlandığı değerlendirilebilir. Hz. Yusuf hapse girmese Züleyha tarafından daha fazla zarar göreceğini ve hapse girmesi daha hayırlı olacağını düşünmüştür. Böyle bir anlamlandırma, çaresizlik olarak değil tam aksine iftira ve hile durumunun, hapse girme durumuna göre daha tehlikeli olduğuna dikkat çekilerek anlatılabilir. Ayette Hz. Yusuf'un muhlis özelliğe sahip olduğu belirtilmektedir. Muhlis özelliğinin yansıması teslimiyet ile yaşanan olayı kabullenmesini kolaylaştırmıştır. Suç eylemini gerçekleştiren kişiye, kendisinin ıslahına, cezasını çekmiş olmasıyla vicdanen

rahatlamış ve daha iyi bir kişiliğe sahip olacağına sebep olabileceğidir. Başına gelen durumu kabullenerek iç çatışmaları, öfke isyan gibi olumsuz duygu durumlarını engelleyecektir. Bu durum kendisinin ıslahına ve dışarıdaki hayatında daha iyi bir yaşam sürdürmesine sebebiyet vereceği söylenebilir. Hz. Yusuf'un suç işlemediği halde Züleyha ve diğer kadınlarının istekleri yerine hapiste durmayı kabul etmesi kadınların isteklerine arz etmemesi için Allah'tan yardım istemesi, zindana girme durumunun bir sınanma olarak anlamlandırma olarak gösterilebilir. Hapisteyken kralın rüyasını yorumlamasından sonra hazineden sorumlu olacak bir görev verilmesi, hapishaneye girmenin hayırlı bir sonucu olmuştur (Kula, 2019, s. 319-323).

1.3.5.4. Tövbe

Tövbe eden kişi eylemlerini itiraf etmiş olacağı için, duygu durumunda rahatlama ve iyileşme olacaktır. Tövbe ve istiğfar inanan bir kişi için hakiki manada pişmanlık ve sığınma olması nedeniyle Yaradan'a yaklaşmaya vesiledir. Tasavvuf da manevi kirlilerden arınmanın tek yoludur. Şirin'e (2018) göre tövbe ve istiğfar psikoterapik bir sağaltımdır. Tövbe ve istiğfar kavramlarının bilişsel terapinin amacıyla benzerdir. Bilişsel terapiyle kişinin gerçeklerle yüzleşmesi hedeflenir. Bu gerçekle yüzleşip yaptığı eylemin farkında olmak ve hatasını anlaması tövbe ile gerçekleşecektir (Şirin, 2018a, s. 172-176)

Gerçek manada yapılan tövbe Allah dışındaki her durum ve şarttan Allah'a dönmektir. Böylelikle tövbede umut, sevgi ve bireyin kendini yenilemesini içerir ve ruh sağlığını iyileştirici bir terapi yöntemidir (Sayın, 2014, s. 49).

Yaşanan şüphe ve çatışmalar, suçluluk ve günahkârlık duygularını da beraberinde getirecektir. Aslında kişinin hatasını kabul edip bir daha yapmamaya söz vermesi, onun manevi gelişimini destekleyen bir sürece dönüşme imkânına sahiptir. Ancak suçluluk ve günahkârlık duygusuna verilen tepkiler farklı olabilmektedir. Bu tecrübe, genci Allah'a yöneltebildiği gibi ondan uzaklaştırabilir de. Dolayısıyla denilebilir ki bu dönem dini konularda bir sorgulama dönemi olsa da aslında genç iken taklidi imandan tahkiki imana geçiş evresi de olabilmektedir. Nitekim kim olduğunu ve ne uğruna nasıl bir hayat yaşayacağı belirlediği bu dönemde genç için din önemlidir. Çeşitli şüphe ve çatışmalar yaşasa da bu dönem gencin diğer konularda olduğu gibi dini konularda da kendine bir yol haritası çizdiği dönemdir. İlâhi Emir ve yasaklara muhatap olan insan bazen veya sıklıkla bilerek ya da istem dışı bir şekilde uymadığı

zaman haram ya da mekruh gibi kavramları işlemiş oluyor. Halk nezdinde bu günah olarak adlandırılır. Bu bağlamda mahkûmların işlediği suç eylemi günah olarak söylenir. Mahkûmların günah kavramı ile kendi suç eylemini bağdaştırarak sorular sorar ve bilgi almak ister. Allah'ın işledikleri günah nedeniyle bağışlanıp bağışlanmayacağı düşüncesi taşımaktadırlar. Suç eyleminin bazen kasıtlı bazen taksirli olması pişmanlığı etkilemektedir. Taksirle suç işleyen mahkûm daha çok pişman eylemi içine girmektedir. Bir başka durum ise işlenen suçun tasviri ve kabul edilişi ile ilgilidir. Dinin burada ıslah etmek boyutu ortaya çıkmaktadır. Pişmanlık önce kabullenmeyle başlar mahkûm suçunu kabul ederse yaptığı eylemin yanlış olduğunu kanaati oluşur. Bu nedenle mahkûmlara dini danışman, sohbet ve derslerde pişmanlık ve tövbe kavramlarının mahiyetine değinmelidir (Tecim, 2010).

1.3.5.5. Dua

Dua, insanın sıkıntılı olduğu dönemde olay ya da durumdan kurtulmak için en çok başvurulmuş dini aktivitedir. (Kars, 2021, s. 166). Dua, insanın acziyet halinde dolaysız bir biçimde halini Allah'a anlatmasıdır. Kendisini işiten, hisseden bir Yüce varlığa sığınarak, kendisine yardım edileceği inancı ile rahatlar ve güvende hisseder. Bu yüzden inançlı olan ve inançlı olmayan her birey dua etme ihtiyacı duyar. Dua etmek ruhi bir yoğunlaşma olduğu için kişideki gerginlik ve sıkıntılı durum yerini yatışma ve rahatlamaya bırakır (Kula, 2019, s. 323-324). Dua, insanın durumunu, sıkıntısını, istek ve iradesini Allah'a arz etmektir. Gönlünü, zihnini ve ruhunu Rabbi'ne açmak manevi terapi ve güç fırsatı oluşturur (Sayın, 2014, s. 147). Tedavide psikiyatrik ilaçlar insanın organlarına etki ederken, dua manevi tedavi ve insanın kalbine zihnine ve tüm ruhsal yönlerini erkiler (Sayın, 2014, s. 155).

“De ki; duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin.” (Furkân, 25/77) buyurarak Cenab-ı Allah kullarını duaya teşvik etmektedir. Yaşanılan sorun ve üstesinden gelinemeyen olay ve durumlarda dua etmek rahatlama ve teselli olabilmektedir. Dua eden kişinin rahatlaması, üzüntü, kaygı ve stresten gibi psikolojik durumların yok olmasına neden olacaktır. Dış etkenlerin dikkatini dağıtmadan odaklanarak yapılan dua ile zihin yapılanma sürecine girer ve duayı rutin olarak devam ederse yapılanma tamamlanır. Danışana dua etmeyi öğretmek olumsuz dini düşüncelerin yerine olum dini düşüncelerin gerçekleşmesinde güçlü bir tekniktir (Şirin, 2018a, s. 205-208).

Dua bir ibadettir. Manevi hizmetlerde sürekli kullanılan bir olgudur. Dua ederken kabul olunmada acele olunmaması gerektiği belirtilmeli Hz. Peygamber Efendimiz “*Sizden herhangi biriniz ‘dua etti kabul olunmadı’ diyerek acele etmedikçe duası kabul olunur*” (Tirmizi, Deavât, 12) buyurarak bu hususa dikkat çekmektedir.

Dua etmeden önce niyetlerin halis olması ve inançlarında şüphe bulunmaması gerektiği anlatılmalıdır. Günah ve hataların farkında olmaları ve bunlardan pişmanlık duyulup Allah’tan af ve mağfiret dilenerek başlanması gerektiği anlatılmalıdır. Duaların bu şekilde kabul olacağı anlatılmalıdır. Dua ederek tatmin olmaları ve güven duygusunu oluşturmaktadırlar. Hayata daha olumlu bakmakta ve rahatlamaktadırlar (Yılmaz, 2019).

Kula’nın (2020) “Manevi Danışmanlık Açısından Fatiha Suresi Üzerine Psikolojik Analizler” çalışmasında Fatiha Suresi’nde manevi destek unsuru olarak duayı: Fatiha Suresi’ni namaz edasında her rekâtta okuyarak manevi açıdan yoğun bir biçimde Allah’ın huzurunda olmanın rahatlığını oluşturmaktadır. Bu huzurda bulunma durumu tefekkür ile ilişkilendirerek tefekkürün bireyde, değişik bilinç durumlarına yol açtığı için bir rahatlama meydana getirdiğini söylemektedir (Kula, 2020, s. 153-154).

Netice olarak, mahkûmlar için dua ile teselli, rahatlama, iç huzur, bireylere karşı iyimser, cesaretlendirici, umutlandırıcı, sabır, paylaşma, sevgi gibi duygu ve manevi hallerin de değişim ve dönüşüm olduğu gerçektir. Duanın yaşamlarında mana ve gaye öneşilerinde, duayla ruh sağlığı bağlantısında, hayata dair anlam ve amaçlılık duygusunun, duayla ruh sağlığı arasında bir araç olduğu söylenebilir.

1.3.5.6. Tevekkül

Tevekkül teslim olmak, başkasına havale etmek manalarına gelmektedir. Kur’an-ı Kerim’de “*Kararını verdiğin zaman artık Allah’a dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever*” (Al-i İmran, 3/159) buyrulurak insanların tevekkül ederek yalnızca Allah’a güvenmeleri istenmektedir. Tevekkül Ruhta yatışma meydana getirir. Çünkü gerçek manada kişinin aciziyetini ortaya koyar en büyük güç ve kudretin Allah’ta olduğunu bilir. Azim ve tevekkül durumu imanın samimiyetinden doğan bir durumdur (Aydın H. , 2008, s. 53). Sonuç olarak tevekkül yaşanan sorun ve üstesinden gelinemeyen olay ve durumlarda sabretme gücü verecek ve teselli kaynağı olacaktır.

Tevekkül, ruh-kalp ve beden bütünlüğüyle Allah'a güven ve teslimiyet durumunun en içten halidir. Gelecek, rızık endişesi ve yaşanacak durumlar için korku duymak gibi ruhsal sıkıntılara karşı güven, teslimiyet ve huzur vererek tedavi eder (Sayın, 2014, s. 180).

1.3.5.7. Kader

Kula(2016), kader kelimesini: başına gelen sıkıntıları anlamlandırma yerine bireyin hiçbir şey yapmadan sorunu çözmede Allah'a yüklediğinde bir savunma mekanizmasına dönüşme olabileceğini belirtmektedir. Bu nedenle manevi danışmanlıkta, yaşanan olayların anlaşılması ve açıklanmasında başvurulmuş dini kavramlardan olan kader kelimesi doğru anlamlandırıldığında, savunma mekanizması niteliğinden çıkarak, bireyin yaşanan durumu aktif olarak kavrama ve kontrol etmesinde başarılı olabilecek bir yönünü oluşturmaktadır. Allah'ın yarattığı şeyleri bir miktar ve ölçü üzerine yarattığı, sebebi, özellikleri ve işleyen mekanizması vardır. Bu bakış açısına göre bakış açısına göre, Allah'ın yarattığı her şeyde bir hikmet ve düzen vardır. Bu düzen ve ölçü, insanlara, yaratılmışların inceliklerini anlamaları ve derinlikli bir bakış açısıyla olaylara yaklaşımları için bir fırsat sunar. İnsanlar, evrende gözlemledikleri düzeni, belirli bir amacın izleri olarak değerlendirip, Allah'ın yaratma ve düzenleme gücünün bir ifadesi olarak görebilirler. Bu bakış açısı, insanlara yaratılan her şeyin bir gaye doğrultusunda yaratıldığına ve her şeyde bir hikmet bulunduğuna inanmalarını sağlar. Bu da insanlara, çevrelerindeki varlıklara, olaylara ve süreçlere daha derinlemesine bir anlayışla bakma ve iyimser bir bakış açısı sağlar (Kula, 2016, s. 51-52).

İKİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, evren ve örneklemele ilgili bilgi ve verileri, araştırma modeli, ölçme araçları, veri toplama süreçleri ve elde edilen verilerin analizini içeren başlıklar açıklanmaktadır.

2.1. MODELİ

Bu çalışma, nicel araştırma deseninden türetilmiş bir betimsel çalışmadır. Araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmiş veya mevcut durumları aynı şekilde açıklayan bir araştırma modeli olarak tanımlanır. Betimsel tarama modeli, geçmişte veya günümüzde mevcut olan bir olayı doğru bir şekilde tanımlamayı amaçlayan bir araştırma yöntemidir (Karasar, 2020, s. 109). Tarama modelleri, belirli bir konu veya olayla ilgili katılımcıların görüşleri, ilgileri, becerileri ve tutumları gibi amaç ve özellikleri kendi bağlamlarında nasıl olduğunu tanımlamaya çalışır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2018, s. 24). Tarama çalışmalarında elde edilen ilişkiler, gerçek bir neden-sonuç ilişkisi olarak yorumlanmamalıdır, ancak bu yönde bazı ipuçları sunabilir. Bir değişkenin durumu bilindiğinde, diğer değişkenleri değerlendirmek için doğru sonuçlar ortaya konabilir (Karasar, 2020, s. 110). Bu bağlamda, bu çalışmada mahkûmların maneviyat düzeylerini belirlemek için betimsel tarama modeli tercih edilmiştir.

2.2. HİPOTEZLER

Bu araştırma kapsamında aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

1. Mahkûmların maneviyat düzeylerinin yüksek olması, suçun işlenmesinde önleyicidir.
2. Mahkûmların maneviyat düzeylerinin yüksek olması, suçun mükerrerliğini azaltıcı etkiye sahiptir.
3. Maneviyat, mahkûmların rehabilitasyonunda etkilidir.
4. Maneviyat uygulamaları mahkûmların kendilerini iyi hissetmelerine katkı sunmaktadır.

2.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırma kapsamında veri toplama süreci için "Maneviyat Ölçeği" tercih edilmiştir.

2.3.1. Maneviyat Ölçeği

Çalışmada faydalanılan “Maneviyat Ölçeği” Şirin (2018) tarafından hazırlanmıştır. Maneviyat Ölçeği 7 alt boyut ve 27 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyut ve madde sayıları aşağıdaki gibidir (EK1).

Tablo 2.1: Maneviyat Ölçeğinin Alt Boyut ve Maddeleri

Boyut	Madde Sayısı	Madde Numaraları
Manevi Başa Çıkma	5 Madde	9, 12, 20,21, 23
Aşknlık	2 Madde	19, 22
Manevi Yaşantı	5 Madde	3, 11, 24, 25, 27
Anlam Arayışı	4 Madde	7, 14, 15, 17
Manevi Hoşnutluk	4 Madde	6, 8*, 13*, 26*
Bağlantı	4 Madde	1,2, 4, 18
Tabiatla Uyum	3 Madde	5, 10, 16

Ölçekte ters maddeler yıldız (*) işareti ile gösterilmiştir.

Maneviyat Ölçeği, 3 olumsuz ve 24 olumlu olmak üzere toplam 27 madde içeren bir 5'li Likert tipinde bir ölçektir. Ölçek maddeleri, "(1) Bana Hiç Uygun Değil, (2) Bana Uygun Değil, (3) Bana Biraz Uygun, (4) Bana Oldukça Uygun, (5) Bana Tamamen Uygun" şeklindeki 5'liLikert tarzından oluşur ve olumsuz maddeler, değerlendirmeye alınmadan önce ters kodlama işlemine tabi tutulur. Ölçek toplam puanı bakımından değerlendirildiğinde, en yüksek puanın 135 ve en düşük puanın 27 olduğu görülmektedir. Ölçeğin her bir alt boyutundan elde edilen yüksek puan, bireyin ilgili alt boyutun değerlendirdiği özelliklere sahip olduğunu yansıtmaktadır. Ayrıca, ölçek toplam maneviyat puanı da sağlamaktadır. Yüksek bir puan alınması, kişinin maneviyat düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir (Şirin, 2018b, s. 1309).

2.4. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Bu araştırmanın evrenini, 2023 yılında (05 Mayıs-05 Temmuz ile 27 Temmuz-27 Eylül) Kütahya Denetimli Serbestlik İl Müdürlüğü'nde bulunan mahkûmlar oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde, sınırlı süre, evrenin tamamına ulaşmada karşılaşılan zorluklar ve ekonomiklik ilkesi gözetilerek, hedef evreni temsil edebilecek büyüklükte bir örneklem üzerinde detaylı bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Bu

bağlamda, araştırmanın örneklemini oluşturan 311 kişi, Kütahya Denetimli Serbestlik İl Müdürlüğü'ndeki mahkûmlar arasından random yöntemiyle seçilmiştir. Yapılan literatür taraması sonucunda belirlenen kriterlere dayanarak oluşturulan tablo, elde edilmesi gereken örneklem sayısının yeterli olduğunu göstermiştir. Katılımcılara ulaşılarak ölçekler iletilmiş ve veri toplama sürecinde katılımcıların gönüllülüğü esas alınmıştır. Bu şekilde, araştırmanın temel katılımcı kitlesiyle iletişime geçilmiş ve gerekli veriler toplanmıştır.

2.5. VERİLERİN TOPLANMASI

Veri toplama ve ölçme aracının uygulanması sürecinde, öncelikle Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Beşeri ve Sosyal Araştırmalar Etik Kurulu'ndan, araştırmanın yapılması için etik kurul izni alınmıştır (Ek-3). İkinci aşamada, Kütahya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü tarafından uygulamanın gerçekleştirilmesine izin verilmiştir (Ek-2).

Araştırmanın örneklemini, uygun örnekleme tekniği kullanılarak belirlenmiş ve mahkûmların ankete katılımı basit seçkisiz yöntemle sağlanmıştır. Kütahya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ndeki mahkûmlara ulaşılarak çalışma gerçekleştirilmiştir. Kullanılan ölçeklerdeki maddelerle ilgili gerekli açıklamalar yapılmıştır. Ankete katılanların gönüllü olmaları dikkate alınmıştır. Veriler kağıt formlar aracılığıyla toplanmış ve elde edilen veriler incelenerek toplamda 311 veri üzerinde çalışılmıştır.

2.6. VERİLERİN ANALİZİ

Bu çalışmada verilerin analiz işlemleri istatistik paket programı ile yapılmıştır. Değerlendirmeye alınan 311 anket, bilgisayar ortamına aktararak, istatistik programıyla verilerin analizi yapılmıştır. Bu kapsamda yüzde ve frekans çıkarma, veri dönüştürme (transformation) işlemleri yapılmıştır. Maddeler arasındaki iç tutarlılığı belirlemek için ise, iç tutarlılık analizinden faydalanılmıştır.

Çalışma dâhilin de elde edilen verilerin incelenmesi için araştırmada bulunan boyut ve madde ortalamalarının düzeyleri anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak için yapılan anlamlılık testlerinde öncelikle parametrik analizlerin temel varsayımlarından olan verilerin normalliği test edilmiştir. Elde edilen veri seti normal bir dağılım gösterdiği için analizlerde parametrik testler kullanılmıştır. Verilerin

incelenmesi amacıyla bilgisayar paket programları kullanılarak betimsel analizler ve anlamlılık analizleri gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada kullanılan ölçeklerin boyut ve madde ortalamalarının düzeyleri belirlenirken, "1,00-1,79: Hiç uygun değil", "1,80-2,59: Uygun değil", "2,60-3,39: Biraz uygun", "3,40-4,19: Uygun", "4,20-5,00: Tamamen uygun" kriterleri ölçüt olarak kullanılmıştır.

2.6.1. Verilerin Geçerlik ve Güvenirliği

Bu çalışmada yer alan “Maneviyat Ölçeği” için Cronbach’s Alpha İç Tutarlılık Katsayıları hesaplanıp elde edilen veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.2: Ölçeğe İlişkin Cronbach’s Alpha Katsayısı

Ölçek	Madde sayısı	Cronbach’s Alpha
Maneviyat Ölçeği	27 Madde	,892

Tablo 2.2’de, çalışmada kullanılan ölçeğin Cronbach's Alpha iç tutarlık katsayıları yer almaktadır. Bu ifadeye göre, "Maneviyat Ölçeği" için çalışmada elde edilen Cronbach's Alpha iç tutarlık katsayısı 0,892 olarak hesaplanmıştır. Bu değerlerin dikkate alınmasıyla, ölçeğin yapı geçerliği ve güvenirliliğini değerlendirmek için yapılan analizler sonucunda, kullanılan veri toplama aracının geçerli ve güvenilir olduğu belirlenmiştir.

2.6.2. Örnekleme Ait Kişisel Bilgiler

Araştırmaya dahil edilen kitle, mahkumlardan oluştuğu için katılımcıların gizliliğine ve kişisel verilerinin korunmasına büyük bir hassasiyetle yaklaşılmıştır. Bu nedenle, katılımcıların demografik özellikleri gibi kişisel verileri, gizliliği sağlamak amacıyla toplanmamıştır. Araştırma sürecinde, katılımcılara ait özel ve kişisel bilgilerin korunması için gerekli önlemler alınmış ve bu bilgilerin güvenliği sağlanmıştır (Bkz Ek-2).

Elde edilen verilerin analizi ve değerlendirmesi sırasında, ölçeklere verilen görüşler üzerinden genelleme yapılmış ve katılımcıların mahremiyeti gözetilerek bu sonuçlar ortaya konulmuştur. Bu yaklaşım, araştırma sonuçlarının güvenilirliğini artırmaya yönelik bir çabadır ve katılımcıların mahremiyetini koruma amacını taşır. Bu sayede, araştırmaya katılan mahkûmlar arasındaki heterojen demografik özelliklerin

özel bilgilerine dair endişeler minimize edilmiş ve bu durum, araştırmanın etik standartlara uygun bir şekilde yürütülmesine katkıda bulunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizi ile ulaşılan bulgular açıklanmaktadır. Çalışmanın bulgularını ortaya çıkarmak için yöntem bölümünde açıklanan analiz teknikleri kullanılarak veriler detaylı bir şekilde çözümlenmiştir. Ulaşılan bulgular, çalışmanın alt problemlerine dayalı olarak sıralanmıştır, böylece bulguların daha anlaşılır bir yapıda sunulması sağlanmıştır. Çalışmanın elde ettiği bulgular, grafikler ve tablolar gibi görsel araçlar kullanılarak anlatılmış ve bu şekilde daha etkili bir görsellik sağlanmıştır.

3.1. ÖRNEKLEMİN MANEVİYAT DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmaya dahil edilen mahkumların maneviyat düzeyleriyle ilgili görüşlerin dağılımlarını belirlemek amacıyla, ölçme aracındaki tüm maddeler için maddenin ortalaması, standart sapması ve bu değerlerin düzeyi hesaplanmıştır. Elde edilen verilere göre durum şu şekildedir:

Tablo 3.1: Örneklemın Maneviyat Düzeylerine İlişkin Görüşlerinin Madde Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzyey
1. Allah'ın beni sevdiğini hissediyorum	311	4,6752	,78329	Tamamen Uygun
2. Bir sorunla karşılaştığımda dua ederim	311	4,5723	,82720	Tamamen Uygun
3. Dini etkinliklere katılırım	311	3,8232	1,12346	Uygun
4. Dua ettiğimde Allah'a kendimi yakın hissederim	311	4,6174	,82201	Tamamen Uygun
5. Enerjisine inandığım şeyleri üzerimde taşıırım	311	2,9068	1,49870	Biraz uygun
6. Hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissediyorum	311	3,7621	1,23183	Uygun
7. Hayata gelmemin bir amacı olduğuna inanırım	311	4,3569	,99577	Tamamen Uygun
8. Hayatımda büyük bir boşluk varmış gibi hissediyorum *	311	3,5338	1,40437	Uygun
9. Maneviyatım bana güç verir.	311	4,1254	1,16966	Uygun
10. Yediğim şeylerin enerjisinin beni etkilediğine inanıyorum	311	2,9518	1,47700	Biraz Uygun
11. Hayatımı manevi kabullerime göre yaşarım	311	3,6977	1,24381	Uygun
12. Maneviyat stresli durumlarla başa çıkmamı sağlar.	311	3,9260	1,20924	Uygun
13. Hayatımın amacını halen bulabilmiş değilim *	311	3,6624	1,42506	Uygun
14. Hayatta hiçbir şey sebepsiz olmaz	311	4,3087	1,03233	Tamamen Uygun
15. Hayatta iyilikle kötülüğün bir savaşı var	311	3,9743	1,29240	Uygun
16. Her canlının taşıdığı bir enerji vardır	311	4,1254	1,14457	Uygun
17. Her insan hayatının anlamını bulmaya çalışmalıdır	311	4,2894	1,00315	Tamamen Uygun
18. İlâhî bir gücün beni koruduğunu hissederim.	311	4,3183	1,09174	Tamamen Uygun

Tablo 3.1: (Devam) Örneklemen Maneviyat Düzeylerine İlişkin Görüşlerinin Madde Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzy
19. Kâinatta, aşkın (ilâhî) bir varlığın olduğuna inanıyorum.	311	4,3698	1,10494	Tamamen Uygun
20. Maneviyat hayatın anlamıyla ilişkilidir.	311	4,1383	1,09993	Uygun
21. Maneviyata önem veririm.	311	4,1833	1,13671	Uygun
22. Kâinatta her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inanırım.	311	4,2219	1,14115	Tamamen Uygun
23. Maneviyatım davranışlarım üzerinde etkilidir.	311	4,0450	1,13787	Uygun
24. Maneviyatımı güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yaparım.	311	3,8907	1,28551	Uygun
25. Maneviyatla ilgili bir eğitim olduğunu görürsem katılmaya çalışırım.	311	3,4437	1,33775	Uygun
26. Olduğum kişi olmaktan mutlu değilim.*	311	3,8682	1,42963	Uygun
27. Maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanıyorum.	311	3,5241	1,44308	Uygun
Ölçek toplam	311	3,9745	,61418	Uygun

“1,00- 1,79: Hiç uygun değil”, “1,80- 2,59: Uygun değil”, “2,60- 3,39: Biraz uygun”, “3,40- 4,19: Uygun”, “4,20- 5, 00: Tamamen uygun”

Tablo 3.1’e göre, araştırmaya katılan mahkûmlar, maneviyyat ölçeğinin toplamına ($\bar{X}$ =3,9745) "Uygun" düzeyinde katılım göstermektedirler. Bu sonuçlara dayanarak, mahkûmların maneviyyat algılarının yüksek bir düzeyde olduğu söylenebilir.

Katılımcı görüşlerine göre maneviyyat ölçeğinde en yüksek ortalamaya sahip üç madde sırasıyla şunlardır; “1. Madde; Allah’ın beni sevdiğini hissediyorum; ($\bar{X}$ =4,6754; Tamamen Uygun); “4. Madde; Dua ettiğimde Allah’a kendimi yakın hissedirim” ($\bar{X}$ =4,6174; Tamamen Uygun); “2. Madde; Bir sorunla karşılaştığımda dua ederim” ($\bar{X}$ =4,5724; Tamamen Uygun).

3.2. BOYUTLAR VE MADDELER BAZINDA ÖRNEKLEMİN MANEVİYAT DÜZEYLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmaya katılan mahkûmların maneviyyat düzeylerinin boyutlar ve maddeler bazında detaylı analizi ortaya çıkarılmıştır.

3.2.1. Manevi Başa Çıkma Boyutunda Örneklemen Maneviyyat Düzeyleri

Bu boyutta ölçeğin 9, 12, 20, 21, 23 numaralı maddeleri bulunmaktadır. Madde ve boyut ortalamaları aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 3.2: Manevi Başa Çıkma Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzyey
9. Maneviyatım bana güç verir.	311	4,1254	1,16966	Uygun
12. Maneviyat stresli durumlarla başa çıkmamı sağlar.	311	3,9260	1,20924	Uygun
20. Maneviyat hayatın anlamıyla ilişkilidir.	311	4,1383	1,09993	Uygun
21. Maneviyata önem veririm.	311	4,1833	1,13671	Uygun
23. Maneviyatım davranışlarım üzerinde etkilidir.	311	4,0450	1,13787	Uygun
Manevi Başa Çıkma Boyutu	311	4,0836	,90630	Uygun

Manevi Başa Çıkma boyutunda yer alan maddelere verilen cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmektedir.

Tablo 3.3: Manevi Başa Çıkma Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 9. Maneviyatım bana güç verir.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	19	6,1
2. Uygun değil	8	2,6
3. Biraz uygun	57	18,3
4. Uygun	58	18,6
5. Tamamen uygun	169	54,3
Toplam	311	100,0
Madde 12. Maneviyat stresli durumlarla başa çıkmamı sağlar.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	21	6,8
2. Uygun değil	17	5,5
3. Biraz uygun	62	19,9
4. Uygun	75	24,1
5. Tamamen uygun	136	43,7
Toplam	311	100,0
Madde 20. Maneviyat hayatın anlamıyla ilişkilidir.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	21	6,8
2. Uygun değil	17	5,5
3. Biraz uygun	62	19,9
4. Uygun	75	24,1
5. Tamamen uygun	136	43,7
Toplam	311	100,0
Madde 21. Maneviyata önem veririm.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	18	5,8
2. Uygun değil	8	2,6
3. Biraz uygun	45	14,5
4. Uygun	68	21,9
5. Tamamen uygun	172	55,3
Toplam	311	100,0
Madde 23. Maneviyatım davranışlarım üzerinde etkilidir.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	16	5,1
2. Uygun değil	14	4,5
3. Biraz uygun	56	18,0
4. Uygun	79	25,4
5. Tamamen uygun	146	46,9
Toplam	311	100,0

Manevi Başa Çıkma boyutunda boyut ve madde ortalamalarına göre mahkûmların manevi başa çıkma düzeyleri yüksek düzey olduğu görülmektedir. Madde bazındaki değerlendirmelere göre de mahkûmlar “Maneviyatın onlara güç verdiğini, maneviyat stresli durumlarla başa çıkmalarına yardım ettiğini, maneviyatı hayatın anlamıyla ilişkilendirdiklerini, maneviyata önem verdiklerini ve maneviyatın davranışları üzerinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre maneviyat mahkûmların yaşamlarında sorunlarla başa çıkmada önemli bir yere sahiptir.

3.2.2. Aşknlık Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Bu boyutta ölçeğin 19, 22 numaralı maddeler bulunmaktadır. Madde ve boyut ortalamaları aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 3.4: Aşknlık Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzy
19. Kâinata, aşkın (ilâhî) bir varlığın olduğuna inanıyorum.	311	4,3698	1,10494	Tamamen Uygun
22. Kâinata her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inanırım.	311	4,2219	1,14115	Tamamen Uygun
Aşknlık Boyutu	311	4,2958	,96099	Tamamen Uygun

Aşknlık boyutunda yer alan maddelere verilen cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmektedir.

Tablo 3.5: Aşknlık Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 19. Kâinata, aşkın (ilâhî) bir varlığın olduğuna inanıyorum.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	13	4,2
2. Uygun değil	11	3,5
3. Biraz uygun	42	13,5
4. Uygun	27	8,7
5. Tamamen uygun	218	70,1
Toplam	311	100,0
Madde 22. Kâinata her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inanırım.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	15	4,8
2. Uygun değil	13	4,2
3. Biraz uygun	46	14,8
4. Uygun	51	16,4
5. Tamamen uygun	186	59,8
Toplam	311	100,0

Aşknlık boyutunda boyut ve madde ortalamalarına göre mahkûmların aşknlık düzeylerinin oldukça yüksek düzey olduğu görülmektedir. Madde bazındaki değerlendirmelere göre de mahkûmlar Kâinata, aşkın (ilâhî) bir varlığın olduğuna inandıklarını, kâinata her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inandıklarını ifade etmişlerdir. Buna göre mahkûmların çoğunlukla yaşamlarında aşkın bir varlığa/ilaha inanmaktadırlar.

3.2.3. Manevi Yaşantı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Bu boyutta ölçeğin 3, 11, 24, 25, 27 numaralı maddeleri bulunmaktadır. Madde ve boyut ortalamaları aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 3.6: Manevi Yaşantı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzey
3. Dini etkinliklere katılırim	311	3,8232	1,12346	Uygun
11. Hayatımı manevi kabullerime göre yaşarım	311	3,6977	1,24381	Uygun
24. Maneviyatımı güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yaparım.	311	3,8907	1,28551	Uygun
25. Maneviyatla ilgili bir eğitim olduğunu görürsem katılmaya çalışırım.	311	3,4437	1,33775	Uygun
27. Maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanıyorum.	311	3,5241	1,44308	Uygun
Manevi Yaşantı Boyutu	311	3,6759	,91547	Uygun

Manevi Yaşantı boyutunda yer alan maddelere verilen cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmektedir.

Tablo 3.7: Manevi Yaşantı Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 3. Dini etkinliklere katılırim		
	N	%
1. Hiç uygun değil	13	4,2
2. Uygun değil	17	5,5
3. Biraz uygun	99	31,8
4. Uygun	65	20,9
5. Tamamen uygun	117	37,6
Toplam	311	100,0
Madde 11. Hayatımı manevi kabullerime göre yaşarım		
	N	%
1. Hiç uygun değil	24	7,7
2. Uygun değil	26	8,4
3. Biraz uygun	79	25,4
4. Uygun	73	23,5
5. Tamamen uygun	109	35,0
Toplam	311	100,0

Tablo 3.7: (Devam) Manevi Yaşantı Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 24. Maneviyatımı güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yaparım.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	25	8,0
2. Uygun değil	22	7,1
3. Biraz uygun	59	19,0
4. Uygun	61	19,6
5. Tamamen uygun	144	46,3
Toplam	311	100,0
Madde 25. Maneviyatla ilgili bir eğitim olduğumu görürsem katılmaya çalışırım.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	35	11,3
2. Uygun değil	42	13,5
3. Biraz uygun	76	24,4
4. Uygun	66	21,2
5. Tamamen uygun	92	29,6
Toplam	311	100,0
Madde 27. Maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanıyorum.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	44	14,1
2. Uygun değil	37	11,9
3. Biraz uygun	57	18,3
4. Uygun	58	18,6
5. Tamamen uygun	115	37,0
Toplam	311	100,0

Manevi Yaşantı boyutunda boyut ve madde ortalamalarına göre mahkûmların manevi yaşantı düzeyleri orta düzeyde olduğu görülmektedir. Madde bazındaki değerlendirmelere göre de mahkûmlar dini etkinliklere katılma, hayatını manevi kabullerine göre yaşama, maneviyatını güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yapma, maneviyatla ilgili bir eğitim olduğumu görürse katılma, maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanma gibi maneviyat pratiklerine orta düzeyde katılmaktadırlar.

3.2.4. Anlam Arayışı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Bu boyutta ölçeğin 7, 14, 15, 17 numaralı maddeleri bulunmaktadır. Madde ve boyut ortalamaları aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 3.8: Anlam Arayışı Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzyey
7. Hayata gelmemin bir amacı olduğuna inanırım	311	4,3569	,99577	Tamamen Uygun
14. Hayatta hiçbir şey sebepsiz olmaz	311	4,3087	1,03233	Tamamen Uygun
15. Hayatta iyilikle kötülüğün bir savaşı var	311	3,9743	1,29240	Uygun
17. Her insan hayatının anlamını bulmaya çalışmalıdır	311	4,2894	1,00315	Tamamen Uygun
Anlam Arayışı Boyutu	311	4,2323	,80001	Tamamen Uygun

Anlam Arayışı boyutunda yer alan maddelere verilen cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmektedir.

Tablo 3.9: Anlam Arayışı Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 7. Hayata gelmemin bir amacı olduğuna inanırım		
	N	%
1. Hiç uygun değil	8	2,6
2. Uygun değil	10	3,2
3. Biraz uygun	40	12,9
4. Uygun	58	18,6
5. Tamamen uygun	195	62,7
Toplam	311	100,0
Madde 14. Hayatta hiçbir şey sebepsiz olmaz		
	N	%
1. Hiç uygun değil	13	4,2
2. Uygun değil	5	1,6
3. Biraz uygun	39	12,5
4. Uygun	70	22,5
5. Tamamen uygun	184	59,2
Toplam	311	100,0
Madde 15. Hayatta iyilikle kötülüğün bir savaşı var		
	N	%
1. Hiç uygun değil	26	8,4
2. Uygun değil	17	5,5
3. Biraz uygun	56	18,0
4. Uygun	52	16,7
5. Tamamen uygun	160	51,4
Toplam	311	100,0
Madde 17. Her insan hayatının anlamını bulmaya çalışmalıdır		
	N	%
1. Hiç uygun değil	8	2,6
2. Uygun değil	14	4,5
3. Biraz uygun	34	10,9
4. Uygun	79	25,4
5. Tamamen uygun	176	56,6
Toplam	311	100,0

Anlam Arayışı boyutunda boyut ve madde ortalamalarına göre mahkûmların anlam arayışı düzeylerinin oldukça yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Madde

bazındaki değerlendirmelere göre de mahkûmlar hayata gelmenin bir amacı olduğuna inanmakta, hayatta hiçbir şeyin sebepsiz olmadığını düşünmekte, hayatta iyilikle kötülüğün bir savaşı olduğuna inanmakta, her insanın hayatının anlamını bulmaya çalışması gerektiğini düşünmektedirler. Buna göre katılımcıların hayatın anlamını arama konusunda yüksek düzeyde duyarlılıklarının olduğu söylenebilir.

3.2.5. Manevi Hoşnutluk Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Bu boyutta ölçeğin 6,8, 13, 26 numaralı maddeleri bulunmaktadır. Madde ve boyut ortalamaları aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 3.10: Manevi Hoşnutluk Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzy
6. Hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissediyorum	311	3,7621	1,23183	Uygun
8. Hayatımda büyük bir boşluk varmış gibi hissediyorum *	311	3,5338	1,40437	Uygun
13. Hayatımın amacını halen bulabilmiş değilim *	311	3,6624	1,42506	Uygun
26. Olduğum kişi olmaktan mutlu değilim. *	311	3,8682	1,42963	Uygun
Manevi Hoşnutluk Boyutu	311	3,7066	,94960	Uygun

Manevi Hoşnutluk boyutunda yer alan maddelere verilen cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmektedir.

Tablo 3.11: Manevi Hoşnutluk Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 6. Hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissediyorum		
	N	%
1. Hiç uygun değil	26	8,4
2. Uygun değil	18	5,8
3. Biraz uygun	71	22,8
4. Uygun	85	27,3
5. Tamamen uygun	111	35,7
Toplam	311	100,0
Madde 8. Hayatımda büyük bir boşluk varmış gibi hissediyorum *		
	N	%
1. Hiç uygun değil	41	13,2
2. Uygun değil	30	9,6
3. Biraz uygun	76	24,4
4. Uygun	50	16,1
5. Tamamen uygun	114	36,7
Toplam	311	100,0

Tablo 3.11: (Devam) Manevi Hoşnutluk Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 13. Hayatımın amacını halen bulabilmiş değilim *		
	N	%
1. Hiç uygun değil	38	12,2
2. Uygun değil	35	11,3
3. Biraz uygun	52	16,7
4. Uygun	55	17,7
5. Tamamen uygun	131	42,1
Toplam	311	100,0
Madde 26. Olduğum kişi olmaktan mutlu değilim.*		
	N	%
1. Hiç uygun değil	35	11,3
2. Uygun değil	29	9,3
3. Biraz uygun	42	13,5
4. Uygun	42	13,5
5. Tamamen uygun	163	52,4
Toplam	311	100,0

Manevi Hoşnutluk boyutunda boyut ve madde ortalamalarına göre mahkûmların manevi hoşnutluk düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmektedir. Madde bazındaki değerlendirmelere göre de mahkûmlar hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissetmek, hayatında büyük bir boşluk hissetmek, hayatının amacını bulmak, olduğu kişi olmaktan mutlu olmak gibi manevi hoşnutluk konusunda orta düzeydedirler.

3.2.6. Bağlantı Boyutunda Örneklemenin Maneviyat Düzeyleri

Bu boyutta ölçeğin 1, 2, 4, 18 numaralı maddeleri bulunmaktadır. Madde ve boyut ortalamaları aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 3.12: Bağlantı Boyutunda Örneklemenin Maneviyat Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzyey
1. Allah'ın beni sevdiğini hissediyorum	311	4,6752	,78329	Tamamen Uygun
2. Bir sorunla karşılaştığımda dua ederim	311	4,5723	,82720	Tamamen Uygun
4. Dua ettiğimde Allah'a kendimi yakın hissederim	311	4,6174	,82201	Tamamen Uygun
18. İlâhî bir gücün beni koruduğunu hissederim.	311	4,3183	1,09174	Tamamen Uygun
Bağlantı Boyutu	311	4,5458	,70175	Tamamen Uygun

Bağlantı boyutunda yer alan maddelere verilen cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmektedir.

Tablo 3.13: Bağlantı Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 1. Allah'ın beni sevdiğini hissediyorum		
	N	%
1. Hiç uygun değil	6	1,9
2. Uygun değil	6	1,9
3. Biraz uygun	7	2,3
4. Uygun	45	14,5
5. Tamamen uygun	247	79,4
Toplam	311	100,0
Madde 2. Bir sorunla karşılaştığımda dua ederim		
	N	%
1. Hiç uygun değil	6	1,9
2. Uygun değil	4	1,3
3. Biraz uygun	20	6,4
4. Uygun	57	18,3
5. Tamamen uygun	224	72,0
Toplam	311	100,0
Madde 4. Dua ettiğimde Allah'a kendimi yakın hissederim		
	N	%
1. Hiç uygun değil	5	1,6
2. Uygun değil	6	1,9
3. Biraz uygun	20	6,4
4. Uygun	41	13,2
5. Tamamen uygun	239	76,8
Toplam	311	100,0
Madde 18. İlâhî bir gücün beni koruduğunu hissederim.		
	N	%
1. Hiç uygun değil	13	4,2
2. Uygun değil	10	3,2
3. Biraz uygun	43	13,8
4. Uygun	44	14,1
5. Tamamen uygun	201	64,6
Toplam	311	100,0

Bağlantı boyutunda boyut ve madde ortalamalarına göre mahkûmların manevi bağlantı düzeylerinin oldukça yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Madde bazındaki değerlendirmelere göre de mahkûmlar “Allah’ın onu sevdiğini hissetmekte, bir sorunla karşılaştığında dua etmekte, dua ettiğinde Allah’a kendini yakın hissetmekte, ilâhî bir gücün onu koruduğunu hissetmektedirler. Buna göre mahkûmların ilahi bir güce bağlanma konusunda oldukça yüksek düzeyde algılara sahip oldukları söylenebilir.

3.2.7. Tabiatla Uyum Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Bu boyutta ölçeğin 5, 10, 16 numaralı maddeleri bulunmaktadır. Madde ve boyut ortalamaları aşağıdaki tablolarda verilmektedir.

Tablo 3.14: Tabiatla Uyum Boyutunda Örneklemin Maneviyat Düzeyleri

Maddeler	N	$\bar{X}$	Ss	Düzy
5. Enerjisine inandığım şeyleri üzerimde taşıyım	311	2,9068	1,49870	Biraz uygun
10. Yediğim şeylerin enerjisinin beni etkilediğine inanıyorum	311	2,9518	1,47700	Biraz uygun
16. Her canlının taşıdığı bir enerji vardır	311	4,1254	1,14457	Uygun
Tabiatla Uyum Boyutu	311	3,3280	,99333	Uygun

Tabiatla Uyum boyutunda yer alan maddelere verilen cevapların frekans ve yüzde hesaplamaları aşağıdaki tablolarda sırasıyla verilmektedir.

Tablo 3.15: Tabiatla Uyum Boyutundaki Maddelerin Frekans ve Yüzde Hesaplamaları

Madde 5. Enerjisine inandığım şeyleri üzerimde taşıyım		
	N	%
1. Hiç uygun değil	83	26,7
2. Uygun değil	45	14,5
3. Biraz uygun	71	22,8
4. Uygun	42	13,5
5. Tamamen uygun	70	22,5
Toplam	311	100,0
Madde 10. Yediğim şeylerin enerjisinin beni etkilediğine inanıyorum		
	N	%
1. Hiç uygun değil	80	25,7
2. Uygun değil	38	12,2
3. Biraz uygun	78	25,1
4. Uygun	47	15,1
5. Tamamen uygun	68	21,9
Toplam	311	100,0
Madde 16. Her canlının taşıdığı bir enerji vardır		
	N	%
1. Hiç uygun değil	15	4,8
2. Uygun değil	14	4,5
3. Biraz uygun	54	17,4
4. Uygun	62	19,9
5. Tamamen uygun	166	53,4
Toplam	311	100,0

Tabiatla Uyum boyutunda boyut ve madde ortalamalarına göre mahkûmların tabiatla uyum düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmektedir. Madde bazındaki değerlendirmelere göre de mahkûmlar enerjisine inandığı şeyleri üzerinde taşıma, yediği şeylerin enerjisinin onu etkilediğine inanma, her canlının bir enerji taşıdığına inanma gibi konularda orta düzeyde algılarının olduğu söylenebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. TARTIŞMA

Kütahya denetimli serbestlik müdürlüğünde mahkûmlar üzerinde maneviyat düzeyini ölçmek için yapılan anket çalışması sonucunda, mahkûmlar maneviyatı hayatın anlamıyla ilişkilendirdiklerini, maneviyata önem verdiklerini ve maneviyatın davranışları üzerinde etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre maneviyat mahkûmların yaşamlarında sorunlarla başa çıkmada önemli bir yere sahiptir.

Mahkûmlar üzerinde inançların seviyesini ölçmek amacıyla iki soru sorulmuş. “Kâinatta, aşkın (ilâhî) bir varlığın olduğuna inanıyorum” verilen cevapların toplanması neticesinde inanma oranı %92,3’dir. “Kâinatta her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inanırım” soruna verilen toplan inanma oranı %91’dir. Alan yazında yapılan araştırmalarla çalışmamız ile benzer oranlar tespit edilmiştir. Peker (1987) yaptığı anket çalışmasında mahkûmların Allah’a inanç oranları % 83,53 ve cennet ve cehenneme inananların oranı % 82,06 olduğunu tespit etmiştir (Peker, 1990, s. 120-121). Karademir’in (1997) çalışmasında mahkûmların %96,67’i Allah’a inanmakta, ahiret hayatına inananların oranı %85,34 ve kadere inananların oranı % 80’dir (Karademir, 1997). Özdemir’in (1998) yaptığı çalışmada Allah’a inananların oranı %98’dir. Ahiret hayatına inananların oranı %96,45 ve kadere inananların oranı % 94,45 cennet ve cehenneme inananların oranı %95,12’dir (Özdemir, 1998). İğde’nin (2009) yaptığı çalışma sonucunda mahkûmların tamamının Allah’a inandıklarını belirtmiştir (İğde, 2009, s. 68-71). Gürler’in (2010) yaptığı çalışmada mahkûmların Allah’a inanan mahkûmların oranı %97,9’dur. Ahiret gününe inanan mahkûmların oranı %88,2’dir. Kadere inanma oranları ise %88,1’dir (Gürler, 2010, s. 181-183). Çevik’in (2010) çalışmasında mahkûmların Allah’a inanma oranları, tamamen katılıyorum diyenler %91,0, Allah’a inandıklarını ama şüphelerinin olduğunu belirtenlerin oranı %5,3’tür (Çevik, 2010, s. 61). Ahiret inancına inananların oranı ise %94’tür (Çevik, 2010, s. 62). Özbek’in (2011) kadın mahkûmlar üzerinde yaptığı çalışmada ahiret ile ilgili düşüncelerinde genel anlamda olumlu olduklarını tespit etmiştir ve ahirete inanmadığını söyleyen mahkûm olmadığını belirtmektedir (Özbek, 2011, s. 136). Katırcı’nın (2011) yaptığı araştırmada kadere inananların oranının toplamı %88,2’dir (Katırcı, 2011, s. 51). Çapak ve Ferah (2013) suça sürüklenen ergenlerle yaptığı çalışma neticesinde, Allah’a inandıklarını söyleyenlerin oranı %92,1’dir. Ahiret inancı olanların oranı %81,4’tür. İman bir eylem olarak bakılırsa, bireyin dünyasında gayba iman ile bağlanmadır. Buda güvene dayalı

bir ilişkiye girildiğini göstermektedir. İmana dayalı objenin varlığı bireyin iç huzuru, güven ve tatmin sağlamaktadır (Çapak ve Ferah, 2013, s. 77-78).

İnsanda ahlaki ilkelerin gelişmemesi, maddi ve manevi emniyet isteği, yeni tecrübeler elde etmek, sevilme ve istenme, takdir edilmek, aşağılık inancı, cinsi güdünüm aşırı bir kuvvette olması, haset ve kıskançlık duygularının şiddetli bulunması, gibi nedenler suça yöneltici ve suç işletici nedenler olarak insanda gelişim gösterecektir. Din terbiyesinin suçları önlediği, tanrı kanunlarına itaat etmesini öğrenen birey beşeri kanunlara itaat etmekte zorluk çekmeyeceğine işaret edilmektedir. İslam ahlakın temeli, Allah sevgisi ve Allah aşkıdır. Bu sebeptir ki insan Allah'ın gazabından korktuğu için ahlaki hükümlere uyar. Her yerde ilahi muhasebenin etkisi ile kendini kontrol eder, nefsinin istek ve arzularını dizginleyebilir (Aydın, 2002). İnsanın yaşadığı durumları anlama ve anlamlandırma özelliklerine sahip olması diğer varlıklardan onu ayıran bir özelliktir. Suç eylemine karşı cezalandırılan kişi neden bu durumun kendi başına geldiğini anlamlandırmaya çalışır. Bu durumda kişinin anlama ve anlamlandırma çabalarının sağlıklı olması manevi danışmanlık yönünden önemli bir durumdur. Kur'an-ı Kerim'in rehberliğinden biri de dünya hayatının imtihan olduğu, tüm varlıkların yaşaması ve ölümü Allah'ın gücü ve takdirinde olduğu, Allah'ın dilemesi ve takdiri dışında hiçbir durumun oluşmayacağı gibi insan psikolojisi ve mutluluğuna değinen konularda bilgi vermektedir. Kur'an-ı Kerim'e göre ölümle son bulan dünya yaşamı, ahiret yaşamı ile ebedi olarak sürecektir. İnsanın hayatını anlamlandıran, farklı psikolojik sıkıntı, kaygı ve korkularından kendini güvende tutan husus bu dünya hayatının imtihan olduğudur (Söylev, 2020, s. 95-97).

“Manevi Yaşantı” boyutunda boyut ve madde ortalamalarına göre mahkûmların manevi yaşantı düzeyleri orta düzeyde olduğu görülmektedir. Sorulan soruların oranlarına bakıldığında, dini etkinliklere katılım diyenlerin oranı biraz uygun %31,8, uygun %20,9, tamamen uygun %37,6'dır. Bu üç oranı topladığımızda %90,3 çıkmaktadır. Hayatını manevi kabullerine göre yaşama sorusuna verilen cevapların toplam oranı %83,9, maneviyatını güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yapma sorusuna verilen cevapların toplam oranı %84,9, maneviyatla ilgili bir eğitim olduğunu görürse katılma sorusuna verilen cevapların toplam oranı %75,2, maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanma sorusuna verilen cevapların toplam oranı %73,9'dur.

Alan yazındaki çalışmalara bakıldığında, Baygeldi ve Bilgi'nin (2021) çalışmasında mahkûmların manevi danışmanlığa yönelmesinde cezaevi öncesi kültürel birikimiyle ilgili olduğunu ve cezaevi öncesi ve sonrasında somut bir çıktı elde edip edememe durumuna göre yöneldiklerini belirtilmiştir (Baygeldi ve Bilgin, 2021, s. 539). Çapak ve Ferah'ın (2013) çalışmasında, mahkûmlara kişiliğinin dini ve manevi yönünü geliştirmek isterim sorusuna verilen cevapların oranları, tamamen %72,6, kısmen %8, reddedenler %8,8, kararsız olanlar ise %10,6'dır. Dini rehberlik ve manevi danışmanlık faaliyetlerinin faydalı olduğunu düşünenlerin oranı ise, %69,9 tamamen, %12,4 kısmen, %7,1 hiç, 10,6 fikrim yoktur. %81,4 oranında dua edenlerin olduğunu, %75,2 dua etmekten mutlu ve huzur duydukları belirtilmiştir. Dini konulardaki merak oranı %84,1'dir. % 82,3 oranında dinlerini tam olarak öğrenmek istediği tespit edilmiştir (Çapak ve Ferah, 2013, s. 87-88). İğde'nin (2009) çalışmasında mahkûmların dini bilgilerinin en çok nereden veya kimlerden öğrendiği sorusuna %83 oranında cezaevi cevabını almıştır (İğde, 2009, s. 68-71). Özdemir'in (1998) çalışmasında mahkûmların koğuş sohbetlerine katılmalarının sebepleri arasına dini bilgilerini arttırmak isteyenlerin oranı %76,44'dir. Ayrıca Özdemir'in (1998) çalışmasında mahkûmların faaliyete katılmalarının, onları meşgul ettiği, kendilerini ifade etmelerini sağladığı, stresten kurtardığı, manevi olarak yükselttiği, dolayısıyla onları mutlu ettiği ve tekrar suç işlemelerini azaltacağını beyan edenlerin oranı %77,18'dir (Özdemir, 1998). Şen (2016), mahkûmların uygulanan din eğitimlerle yetinmediği ve daha çok eğitim almak konusunda istekli olduklarını tespit etmiştir (Şen, 2016, s. 78).

Çevik (2010) yaptığı çalışmasında dini bilgileri seviyeleri için sorulan sorulara verilen oranları %4,5'i kendini çok bilgili, %18,8'i bilgili, %45,1'i ise normal bilgili saymaktadır (Çevik, 2010, s. 63). İnsanların dini bilgileri öğrenmelidir sorusuna verdikleri oranlar ise %77,2'si kesinlikle katılıyorum, %17,3'ü ise katılıyorum seçeneğini işaretlemiştir. Verilen cevap hükümlülerin dini bilgileri öğrenmeyi gerekli gördüğünü ortaya koymuştu (Çevik, 2010, s. 68). Ceza infaz kurumunda verilen din eğitimini yeterli bulup bulmadığına ilgili soruda mahkûmların verdiği cevapların oranı, Hayır, yetersiz diyenler %36,1, hayır kesinlikle çok kötü diyenler 23,3'tür. Bu iki oran toplandığında din eğitimini yetersiz bulanların toplamı %59,4 çıkmaktadır (Çevik, 2010, s. 81).

Aynı şekilde mahkûmlar üzerinde manevi yaşantı düzeyi olarak anlamlandırılabilinecek dindarlık ilişkilerine bakıldığında, Can'ın (2014) araştırmasında

mahkûmların dindarlık oranlarının toplamı %88,9'dur (Can, 2014, s. 64). Kenevir'in (2015) kadın mahkûmlar üzerinde yaptığı araştırma da mahkûmların kendini dindar görenlerin oranı %70,4'tür (Kenevir, 2015, s. 266). Özbek (2011) yaptığı çalışma neticesinde mahkûmların kendilerinin dindar olarak tanımlamalarında farklılıklar olduğunu ve bu soruyu cevaplamakta oldukça zorlandıkları belirtmiştir. Kendilerini dindar görenler genellikle dua ve ibadet üzerine vurgu yaptıklarını tespit etmiştir (Özbek B. , 2011, s. 172). Gürler'in (2010) yaptığı çalışmada mahkûmların %50.2'si kendilerini dindar ve çok dindar şeklinde nitelemiştir. Yaptığı çalışmada mahkûmların %44.6'sı dindar, %42.5'i din ile az ilgili, %7.3'ü dine karşı ilgisiz, %5.6'sı çok dindar olarak nitelemiştir. Bu araştırmaya göre mahkûmlar kendilerini %92,7 kendini az ya da çok dindar olarak ifade ediyorlar (Gürler, 2010, s. 181-183). (Gürler, 2010, s. 170). Dini bağlılığı sağlayan soruya mahkûmların verdiği cevap oranı %83,9'dur (Gürler, 2010, s. 200). Mistik öğelere inanma oranı %73,4'tür (Gürler, 2010, s. 203). Yeterli din eğitimi verilseydi suç işlemezdim diyenlerin oranı %45,7'dir (Gürler, 2010, s. 206). Gürler çalışma sonucunda genel olarak mahkûmların İslam dinine olan bağlılık düzeylerinin yüksek bir seviyede olduğu tespit edilmiştir (Taş ve Gürler, 2011, s. 19). Karademir'e (1997) göre mahkûmların % 78,67'i dua etme ihtiyacı duymaktadır. Mahkûmların dini bilgileri öğrenmeye ihtiyaç duyma durumlarının oranı %69,33 tür (Karademir, 1997).

Sönmez (2021) yaptığı çalışmada, mahkûmların cezaevlerine girdikten sonra dini öğretileri daha çok benimsedikleri yapılan mülakatlar neticesinde anlaşılmaktadır. Dinin mahkûmlara yaşama tekrar tutunmada olumlu bir etkisi olmaktadır. Mahkûmlarda din iç kontrolü sağlayarak hayatı sorgulamasına ve dinin hayatlarındaki anlamını bulmaya çalışmaktadırlar. İç kontrol neticesinde vicdan muhakemesi yapmaktadır. Cezaevine girdikten sonra mahkûmların ibadetlerinde artış olmaktadır. Bu artışın nedeni, bağışlanma ve günahlardan arınmaktır (Sönmez, 2021).

Konukçu (2016) yaptığı çalışma neticesinde dindar olan mahkûmların depresyon, intihar gibi psikolojik durumlarda daha rahat baş edildiğini tespit etmiştir. Aynı şekilde dua eden bireylerin olumsuz psikolojik durumlarda başa çıktıkları tespit edilmiştir. Yine ahiret inancı ve namaz ibadetinin mahkûmlar üzerinde ruhsal problemler karşısında güç verdiği tespit edilmiştir (Konukçu, 2016, s. 60). Kızmaz'ın (2010) "Din ve Suç: Cezaevinde Hükümlü Bulunan Bazı Suçluların Dindarlık Durumları" çalışmada suç eyleminde bulunan kişilerin neredeyse tümü Allah'a

inandıkları ve korktuklarını ancak dini ibadetlerini yapmadıklarını belirtmişlerdir. Bazı suçluların suç eyleminden önce dindar olsalardı suç eylemini gerçekleştiremeyeceklerini belirtmişlerdir (Kızmaz, 2010, s. 53). İslam’da farz ve nafile olan ibadetler İslam’ın manevi özüyle birleştirse mümin-i kâmil olma yolunda ilerleyecektir. İbadetlerdeki asıl gaye ibadetteki uygulamaların yapılış amacını anlamlandırarak, hissederek hayatına yansıtmasıdır (Meydan, 2015, s. 122). İslam’da ibadetlerin bireyin davranışlarında ve toplumsal durumlarda kötü davranış ve eylemlerden uzaklaşma gibi bir etkisi vardır (Güllü ve Can, 2014, s. 213). Namaz ibadetiyle ilgili olarak Kur’an da “Namaz, taşkınlıktan ve kötülükten alıkoyar” (Ankebut/45) buyrulmaktadır. Bu ayette de bahsedildiği gibi namaz ibadeti insanı kötülükten alıkoyar ve iyilik yapmaya vesile olacaktır. Meydan’a (2015) göre namazın maneviyatla ilgili ifadesi, namaz müslüman için manevi derinleşmedir. Namazın manevi boyutu: Allah’ın birliğinin beden diliyle ortaya çıkmasıdır. Vücudun, aklın ve ruhun birliğinin tek bir yöne yönelmesidir. Secde, Allaha en yakın olunan haldir. İnsan Rabbine karşı maddi olarak ne kadar eğilir ve küçülürse, manen o kadar büyür ve yücelir (Meydan, 2015, s. 119-120).

Dua etmek ruhi bir yoğunlaşma olduğu için kişideki gerginlik ve sıkıntılı durum yerini yatışma ve rahatlamaya bırakır (Kula, 2019, s. 323-324). Dua, insanın durumunu, sıkıntısını, istek ve iradesini Allah’a arz etmektir. Gönlünü, zihnini ve ruhunu Rabbi’ne açmak manevi terapi ve güç fırsatı oluşturur (Sayın, 2014, s. 147). Tedavide psikiyatrik ilaçlar insanın organlarına etki ederken, dua manevi tedavi ve insanın kalbine zihnine ve tüm ruhsal yönlerini erkiler (Sayın, 2014, s. 155). Yaşanılan sorun ve üstesinden gelinemeyen olay ve durumlarda dua etmek rahatlatma ve teselli olabilmektedir. Dua eden kişinin rahatlaması, üzüntü, kaygı ve stresten gibi psikolojik durumların yok olmasına neden olacaktır. Dış etkenlerin dikkatini dağıtmadan odaklanarak yapılan dua ile zihin yapılanma sürecine girer ve duayı rutin olarak devam ederse yapılanma tamamlanır. Danışana dua etmeyi öğretmek olumsuz dini düşüncelerin yerine olum dini düşüncelerin gerçekleşmesinde güçlü bir tekniktir (Şirin, 2018a, s. 205-208). Dua bir ibadettir. Manevi hizmetlerde sürekli kullanılan bir olgudur. Dua etmeden önce niyetlerin halis olması ve inançlarında şüphe bulunmaması gerektiği anlatılmalıdır. Günah ve hataların farkında olmaları ve bunlardan pişmanlık duyulup Allah’tan af ve mağfiret dilenerek başlanması gerektiği anlatılmalıdır. Duaların bu

şekilde kabul olacağı anlatılmalıdır. Dua ederek tatmin olmaktadır ve güven duygusunu oluşturmaktadırlar. Hayata daha olumlu bakmakta ve rahatlamaktadırlar (Yılmaz, 2019).

Netice olarak, mahkûmlar için dua ile teselli, rahatlama, iç huzur, bireylere karşı iyimser, cesaretlendirici, umutlandırıcı, sabır, paylaşma, sevgi gibi duygu ve manevi hallerin de değişim ve dönüşüm olduğu gerçektir. Duanın yaşamlarında mana ve gaye önsözlerinde, duayla ruh sağlığı bağlantısında, hayata dair anlam ve amaçlılık duygusunun, duayla ruh sağlığı arasında bir araç olduğu söylenebilir.

Mahkûmlara “Anlam Arayışı Boyutu” ile ilgili sorulan soruların cevapları neticesinde, boyut ve madde ortalamalarına göre mahkûmların anlam arayışı düzeylerinin oldukça yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların hayatın anlamını arama konusunda yüksek düzeyde duyarlılıklarının olduğu söylenebilir.

Alan yazına bakıldığında, Konukçu (2016) yaptığı çalışma neticesinde dindar olan mahkûmların depresyon, intihar gibi psikolojik durumlarda daha rahat baş ettiğini tespit etmiştir (Konukçu, 2016, s. 60). Özbek (2011) yaptığı çalışma neticesinde mahkûmların geleceğe dair umutlu oldukları belirtilmiştir (Özbek, 2011, s. 185).

Manevi Hoşnutluk boyutunda boyut ve madde ortalamalarına göre mahkûmların manevi hoşnutluk düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmektedir. Madde bazındaki değerlendirmelere göre de mahkûmlar hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissetmek, hayatında büyük bir boşluk hissetmek, hayatının amacını bulmak, olduğu kişi olmaktan mutlu olmak gibi manevi hoşnutluk konusunda orta düzeydedirler

Alan yazına bakıldığında, Çevik (2010) yaptığı çalışma neticesindeki oranlarla araştırmamızdaki oranlarla yaklaşık sonuçlar görülmektedir. Araştırmamız ile Çevik’in (2010) yaptığı araştırma arasında, araştırmamızdaki katılımcıların %2 ile manevi hoşnutsuzluklarında artış olduğunu bahsedebiliriz. Çevik (2010) mahkûmların bu dünyaya geldiklerine memnun olup olmadıklarına ilişkin soruya verdikleri cevap oranı, kesinlikle memnunum diyenlerin oranı %44,4 memnunum diyenlerin oranı 21,8 bazen memnun olduklarını belirtenlerin oranı %15,8 çıkmıştır. Memnun değilim diyenlerin oranı %6,8 çıkarken, kesinlikle memnun değilim diyenlerin oranı %11,3 olmuştur (Çevik, 2010, s. 73).

Çalışmamız neticesinde mahkûmların manevi bağlantı düzeylerinin oldukça yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Madde bazındaki değerlendirmelere göre de

mahkûmlar “Allah’ın onu sevdiğini hissetmekte, bir sorunla karşılaştığında dua etmekte, dua ettiğinde Allah’a kendini yakın hissetmekte, ilâhî bir gücün onu koruduğunu hissetmektedirler. Buna göre mahkûmların ilahi bir güce bağlanma konusunda oldukça yüksek düzeyde algılara sahip oldukları söylenebilir.

Yılmaz’ın (2019) çalışmasında kadın hükümlülerin manevi yönelim düzeyleri ile dua ve alt boyutlarından tefekkür ve rahatlama; istek şükür düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Mahkûmların manevi yönelim, dua ve umut düzeylerinin ortalamanın üstünde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla manevi yönelimi yüksek olan hükümlüler dua etme konusunda pozitif yönelim ve tatmin içindedir. Kendilerini güvende hissetmekte, geleceğe olumlu bakmakta ve kendilik değeri ve sosyal ilişkileri güçlü görünmektedir (Yılmaz, 2019).

Yapılan akademik çalışmalara bakıldığında, Chadwick ve Top (1993) ise kilisede yaptıkları çalışma neticesinde suç ile din arasında pozitif ilişki tespit etmiştir. Çalışmalarına göre dindarlık düzeyleri yüksek yerleşim yerlerinde suç oranlarının fazla olduğu, tam tersi dindarlık düzeyleri düşük yerleşim yerlerinde ise suç oranlarının düşük olduğu iddia edilmiştir. Pettersson (1991) ise kilise devamlılığı olan kişilerin suç eğilimlerinin düşük olduğu tespit etmiştir. Pettersson göre din, sosyal kontrol olarak sapma davranışlarını engellemektedir. Benda ve Corwyn (1997) ise yaptıkları araştırma neticesinde din ve suç ilişkisini kompleks bir ilişki olarak saptamışlardır. En son din ve suç arasında ilişkiyi inceleyen yaklaşım ise suçun türlerine göre ilişkinin farklılık arz ettiğinin tespit edilmiştir (Koç, 2020, s. 57-58-59). Son yıllarda yapılan araştırmalarda dinin tasvip edilmeyen davranışları azaltması ve tasvip edilen davranışları onaylaması açısından sosyal bir destek konusunda etken olduğunu göstermektedir (Söylev, 2022).

Yapıcı ve Koçak (2017, s. 97) dindarlık ve maneviyat ile suç işleme, suçluluk ve öfke ilişkisini tespiti yönelik yapılan 8 çalışmayı incelemişlerdir. Çalışmaya göre dindarlık ve maneviyat değerleri yüksek olan bireylerin suç işlemelerinde ve öfkelerinde azalma olduğu tespit edilmiştir. Maneviyat ve dindarlığın suç işlemede ve öfkeyi kontrol etmede önleyici bir unsur görevi olduğu verilerle ifade edilmiştir. Ustabaşı’nın (2014) yaptığı araştırma da dini bilgilerin insanları suçtan uzak tutacağını söyleyenlerin mahkûmların oranı %84’tür (Ustabaşı, 2014, s. 85).

Çınar (2015) yaptığı çalışma da mahkûmların genel olarak rehabilitasyon faaliyetlerinden önceki dönemde hayattan beklentileri olmadığı tespit edilmiş.

Rehabilitasyon faaliyetlerinden sonra dönemde hayattan beklentileri olduğu tespit edilmiştir (Çınar, 2015, s. 83-86). Santos vd. (2014) tahliye sonrası 106 mahkûmla yaptığı araştırmada yaklaşık %70'nin yaşam için yeni şeyler öğrenmek için cezaevindeki dini etkinliklere katıldığını tespit etmiştir. Kızmaz (2010) ise suç eyleminde bulunan kişilerin dindarlık düzeylerinin düşük olduğunu ve cezaevine birden fazla giren kişilerin diğer mahkûmlara göre dindarlık oranlarının daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Yıldız'ın (2014) çalışmasında da birden fazla suç eyleminde bulunan kişilerin dini etkinliklerinde katılımlarının az olduğu anlaşılmıştır. Aynı şekilde İğde (2009) yaptığı araştırma sonucunda çoğu mahkûmun temel dini bilgilerinin olmadığını tespit etmiştir. Yıldız'ın (2014) Türkiye şartlarına uygun değer temelli manevi gelişim modeli geliştirilmesini, özellikle çocuk ve gençlerin suç eylemini gerçekleştirmeden, cezaevine girdikten sonra ve tahliye sonrasında manevi gelişim ve destek olarak programlar hazırlanması gerekliliğini belirtmiştir (Yıldız, 2014, s. 210-214).

Çaynak ve Kutlu'nun (2016) araştırma neticesinde mahkûmların ruhsal belirti düzeyleri ve intihar olasılığı yüksek tespit edilmiştir (Çaynak ve Kutlu, 2016, s. 97). Parlak'ın yaptığı çalışmada dini danışmanlık ve manevi rehberlik faaliyetlerinden biri olan koğuş sohbetlerine mahkûmların katılım oranını yüksek olarak tespit etmiştir. Koğuş sohbetlerinin mahkûmların hayatlarında olumlu etki ettiğinin, kendilerini mutlu ettiğini ve Allah'a bağlanma konusunda kuvvetli bir bağ kurulduğunu tespit etmiştir. Parlak'a göre dini danışmanlık ve manevi rehberlik faaliyetleri sayesinde mahkûmların dini bilgilerinin arttığı, içsel olarak huzur duymalarına, gönüllerinin yumuşamasına, sıradan yaşamlarına farklılık kattığı ve kendilerini değerli hissetmelerini sağladığını tespit etmiştir (Parlak, 2019, s. 96-97). Yılmaz (2019) yaptığı çalışma neticesinde manevi yönelimi yüksek olan hükümlüler dua etme konusunda pozitif yönelim ve tatmin içinde olduğunu belirtmiştir. Bunun neticesinde kendilerini güvende hissetmekte, geleceğe olumlu bakmakta ve kendilik değeri ve sosyal ilişkileri güçlü görüldüğünü saptamıştır. (Yılmaz, 2019, s. 305).

Tekeş (2019) çalışması neticesinde mahkûmlara manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyeti uygulanmadan öncesindeki mahkûmların orta ve şiddetli anksiyete hissedenlerin oranı %51,7'dir. Mahkûmlara manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyeti uygulamasından sonraki anksiyete oranların önemli oranda azalma olmuştur. Anksiyete açısından normal olanların oranı %90,3, hafif düze oranları %9,7, uygulamadan sonra şiddetli anksiyede hissedenlerin kalmadığı tespit edilmiştir. Orta düzeydeki anksiyetede

azalma tespit edilmiştir. Yine mahkûmlara manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyeti uygulanmadan öncesindeki mahkûmların umutsuzluk düzeylerinin oranı yaklaşık %40'tır. Orta düzeyde umutsuzluk %19,4 ve intihara eğilimli şiddetli umutsuzluk %19,4'dür. Mahkûmlara manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyeti uygulamasından sonraki umutsuzluk düzeylerindeki oran orta olanların %35,2, şiddetli olanların %3,2'dir. Mahkûmlara manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyeti uygulanmadan öncesindeki mahkûmların hafif, orta ve şiddetli depresyon belirtilerinin toplam oranı %83,9'dur. Mahkûmlara manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyeti uygulamasından sonraki depresyon belirtilerinin oranlarını, %45,2 normal, %22,6 orta, %22,6 hafif, %9,7 şiddetlidir (Ulu ve Tekeş, 2019; Tekeş, 2019).

Suç işleyen kişinin ruhsal çöküntü halin de olduğu gerçektir. İşlediği suçtan başka bir suç işlememesi için desteğe ihtiyacı vardır. Kişi için daha kötü sonuçlar doğurmaması için bunun engellenmesi gerekmektedir. Bu destek manevi destek ile olacaktır. Manevi danışmanlık suç eyleminin önlenmesinde de önemli bir rol üstlenmektedir. Suç eylemini gerçekleştiren kişinin rehabilitasyonunda suçun biyolojik, psikolojik, sosyal, ahlaki ve teolojik yönleri göz önüne alarak uygulama yapmak hedeflenen sonuca ulaşma olasılığını yükselecektir (Koç, 2019, s. 136). Suç eylemini insan gerçekleştirdiği için çözüm insanın duygu ve düşüncelerinin eğitilmesi ve insana erdemli birey olmasını sağlayan değerlerin benimsetilmesidir. İnsanın suç işlemesini engelleyici rolü olan manevi değerler, insanın duygu ve düşüncesine, akıl ve vicdanına etki eden dini ve ahlaki değerlerdir. Suç eylemlerine bakıldığında manevi ve ahlaki değerlerin yoksunluğundan kaynaklı, hırsızlık, gasp, tecavüz, terör, cinayet, şiddet ve yolsuzluk suçları göze çarpmaktadır. Bu durumun ortadan kalkması için soruna kaynaklık eden sapmaları gidermek gerekmektedir. Bu da ahlaki ve manevi eğitimle çözülecektir (Bayraktutar, 2011, s. 7-9).

Suç eylemlerine bakıldığında manevi ve ahlaki değerlerin yoksunluğundan kaynaklı, hırsızlık, gasp, tecavüz, terör, cinayet, şiddet ve yolsuzluk suçları öne çıkmaktadır. Bu durumun ortadan kalkması için soruna kaynaklık eden sapmaları gidermekten gerekmektedir. Bu da ahlaki ve manevi eğitimle çözülecektir (Bayraktutar, 2011, s. 9). Batılı ülkelerdeki bazı sosyal bilimciler uzun zamandan beri yaptıkları çalışmalar neticesinde, dinsel inancı olan kişilerin suç eğilimine karşı önleyici bir etki olduğunu iddia etmektedirler. Bu sosyal bilimciler, dinsel inançlar ahlaki davranışların oluşmasına bağlamaktadırlar (Kızmaz, 2005, s. 205). Suç önleme yaklaşımlardan biri

olarak görülen etken manevi eğitim faaliyetleridir. Suç eylemini insan gerçekleştirdiği için çözüm insanın duygu ve düşüncelerinin eğitilmesi ve insana erdemli birey olmasını sağlayan değerlerin benimsetilmesidir. İnsanın suç işlemesini engelleyici rolü olan manevi değerler, insanın duygu ve düşüncesine, akıl ve vicdanına etki eden dini ve ahlaki değerlerdir (Bayraktutar, 2011, s. 7). Maraz'a (2018) göre alanında uzman olan görevli tarafından manevi rehberlik ve danışmanlık faaliyeti uygulanması, ceza infazını gerçekleştiren mahkûmların ruh derinliklerine inerek manevi yönden onları yükseltmek, pişmanlık duygularını pekiştirmek ve yeniden topluma kazanımlarını sağlamak, suç eylemini engelleyici, ceza infaz kurumunda ve tahliye olduktan sonraki süreçte yaşam kalitesini ve yaşama bağlılık düzeyini artmasına katkı sağlamaktadır.

Suç işleyenlerin cezaevlerine girmesi neticesinde psikolojik yönlerindeki çaresizlik, umutsuzluk, reddedilmişlik, yalnızlık, sevdikleri kişilerle her an yanında olamama ve aşağılık hissi gibi duygu durumlarına karşı dirençli olmaları gerekmektedir. Bu durumlarla başa çıkmak için din ve maneviyatın teselli ediciliği ve koruyucu etkisinden yararlanarak manevi danışmanlık faaliyetleri sunulması suçlu için insani bir uygulama olacaktır. Suç eyleminden dolayı cezaevine giren kişilerin olumsuz psikolojik durumlarının en aza indirilmesi, mahkûmların eylemlerinden dolayı pişmanlığı, huzura ermeleri ve tahliye sonrasında topluma kısa sürede adaptasyonu için manevi destek verilmesi önemli bir hizmet olacaktır (Aşlamacı ve Yılmaz, 2019, s. 18).

Araştırmanın hipotezleri olan “*Mahkûmların maneviyat düzeylerinin yüksek olması, suçun işlenmesinde önleyicidir.*”, “*Mahkûmların maneviyat düzeylerinin yüksek olması, suçun mükerrerliğini azaltıcı etkiye sahiptir.*”, “*Maneviyat, mahkûmların rehabilitasyonunda etkilidir.*”, “*Maneviyat uygulamaları mahkûmların kendilerini iyi hissetmelerine katkı sunmaktadır*” Araştırmamız neticesinde hipotezleri doğrulanmaktadır.

4.2. SONUÇLAR

- Mahkûmların maneviyat algıları genel olarak yüksek bir düzeyde olduğu söylenebilir.
- Maneviyat mahkûmların yaşamlarında sorunlarla başa çıkmada önemli bir yere sahiptir.
- Mahkûmlar çoğunlukla yaşamlarında aşkın bir varlığa/ilaha inanmaktadırlar.

- Mahkûmlar dini etkinliklere katılma, hayatını manevi kabullerine göre yaşama, maneviyatını güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yapma, maneviyatla ilgili bir eğitim olduğunu görürse katılma, maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanma gibi maneviyat pratiklerine orta düzeyde katılmaktadırlar.
- Mahkûmların hayatın anlamını arama konusunda yüksek düzeyde duyarlılıklarının olduğu söylenebilir.
- Mahkûmlar hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissetmek, hayatında büyük bir boşluk hissetmek, hayatının amacını bulmak, olduğu kişi olmaktan mutlu olmak gibi manevi hoşnutluk konusunda orta düzeydedirler.
- Mahkûmların ilahi bir güce bağlanma konusunda oldukça yüksek düzeyde algılara sahip oldukları söylenebilir.
- Mahkûmlar enerjisine inandığı şeyleri üzerinde taşıma, yediği şeylerin enerjisinin onu etkilediğine inanma, her canlının bir enerji taşıdığına inanma gibi konularda orta düzeyde algılarının olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda, araştırmaya katılan mahkûmların maneviyat algılarının genel olarak yüksek bir düzeyde olduğunu belirtmek mümkündür. Ayrıca, maneviyatın mahkûmların yaşamlarında sorunlarla başa çıkmada önemli bir rol oynadığı gözlemlenmiştir. Mahkûmların çoğunluğunun yaşamlarında aşkın bir varlığa veya ilaha inandıkları göz önüne alındığında, maneviyatın onların yaşam deneyimlerinde etkili bir faktör olduğu söylenebilir.

Araştırma sonuçları, mahkûmların maneviyat pratiklerine orta düzeyde katılım gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bu katılım, dini etkinliklere, manevi egzersizlere ve maneviyatla ilgili eğitimlere olan ilgiyi yansıtmaktadır. Mahkûmların hayatın anlamını arama konusunda yüksek bir duyarlılık sergiledikleri ve manevi hoşnutluk konusunda orta düzeyde oldukları belirlenmiştir. İlave olarak, mahkûmların ilahi bir güce bağlanma konusunda yüksek düzeyde algılara sahip oldukları ve enerji konularında orta düzeyde bir farkındalığa sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

Bu bulgular, mahkûmların maneviyat algılarının geniş bir yelpazede değerlendirilmesini sağlamış ve bu algıların mahkûmların yaşamlarına önemli bir katkıda bulunduğunu göstermiştir.

Sonuç olarak manevi duygulardan yoksun büyüyen bireyler yaşamın anlam ve önemini kavramada zorlanacaklardır. Ayrıca manevi duygulardan yoksun bireyler suça meyil gösterme ve suç işleme konusunda da daha korumasız olacaklardır. Bundan dolayı özgüven, saygı ve sevgi gibi duygular ve tutumları geliştirmek ve oluşturmak için manevi yönlendirme ve destekleme çalışmaları önem kazanmaktadır. Yaşanan sorunlar karşısında ruhsal bozulmaların tedavisi için psikolojik danışmanlık içerisinde manevi boyutları da içeren kaynakların dâhil edilmesi, sorunların üstesinden gelmede bireye olumlu yönde katkı sunacaktır.

4.3. ÖNERİLER

- Çalışmamızda bulduğumuz sonuçlar neticesinde mahkûmlar hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissetmek, hayatında büyük bir boşluk hissetmek, hayatının amacını bulmak, olduğu kişi olmaktan mutlu olmak gibi manevi hoşnutluk konusunda orta düzeyde tespit edilmiştir. Manevi danışmanlık ve rehberlik uzmanının, bireysel ve grup görüşmeler için, psikoloji ve danışmanlık eğitimi, suç ve suçluluk psikolojisi, din psikoloji ve dini/manevi danışma ve rehberlik teknikleri konularında gerekli bilgi ve becerilere sahip olmada eğitim almaları gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini yürütebilecek yetkin personellerin sayısının artırılması gerekmekte ve manevi danışmanlık ve rehberlik personelinin Adalet Bakanlığı personeli olması, manevi danışmanlık faaliyetleri için daha etkin ve daha faydalı olacaktır.
- Çalışmamızda bulduğumuz sonuçlar neticesinde, bazı ülkelerde mahkûmlara yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri tahliye sonrasında devam etmektedir (Akyüz, 2019, s. 224). Ülkemizde de manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri mahkûmların tahliye sonrasında da takip edilmesi, onların aileleriyle de irtibat kurulması, topluma kazandırılmaları, suç davranışını engellenmesi için ve davranışlarındaki manevi yönelimlerini artırılması noktasında oldukça önemli arz etmektedir.
- Çalışmamızda bulduğumuz sonuçlar neticesinde, maneviyat pratiklerinin artırılması manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sürecinde veya Diyanet İşleri Başkanlığının bu yönde ek hizmetler ve uygulamalar sunması, Manevi pratikler olarak dua, namaz, Kuran-ı Kerim okuma gibi ibadetlerinin önemi

anlatılmalı ve ibadetlerini yerine getirebilecek fırsat ve uygulamalar ile manevi pratiklerinin artırılmalıdır.

- Ayrıca Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri için kendi kültürel dokumuza uygun dini ve manevi unsurları da içeren daha geniş kapsamlı ve bütüncül modeller geliştirilmelidir.
- Soruşturma ve kovuşturmada sanık ve şüphelilere, şiddete maruz kalan mağdurlara özellikle şiddetten etkilenen çocuklara manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri daha etkin bir şekilde olması için Adalet Bakanlığı'nın adliye saraylarında görevli manevi danışmanlık ve rehberlik birimi kurulması gerekmektedir. Yapılacak manevi psikoterapi eğitimlerinin şiddet eğilimini azaltmada etkili olacağı düşünülmektedir. Bu manevi danışmanlık ve rehberlik uygulaması neticesinden suçtan etkilenen tüm tarafların manevi ruhsal bozulmalarının tedavi edilmesine ve suçun oluşturduğu olumsuz duygu ve durumların ortadan kalkmasına sebebiyet verecektir. Bu uygulamayla hem bireysel hem de toplumsal düzen için yararlı olacağı düşüncesi oluşmuştur.
- Mahkûmlara yönelik maneviyat düzeylerin ölçülmesi için akademik çalışmaların yapılması ve manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin suçu önlemede, suçlu bireyi rehabilite etmede, toplumun huzuru ve güvenini oluşturmada ne kadar etkili olduğu gösterilmelidir.

EKLER

Ek-1: Maneviyat Ölçeği

Elinizdeki ölçek bireyin maneviyatının farklı boyutlarını ölçmek üzere hazırlanmıştır. Ölçekte 27 Adet soru bulunmaktadır. Her bir ifadeyi okuduktan sonra, kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin numarasını işaretleyiniz Lütfen her ifadeye mutlaka tek yanıt veriniz ve kesinlikle boş bırakmayınız. Katkılarınız için teşekkür ederiz. En uygun yanıtları vereceğinizi ümit eder katkılarınız için teşekkür ederiz.		(1) Ba na Hi ç U yg un De ğil	(2) Ba na U yg un De ğil	(3) Ba na Bi ra z U yg un	(4) Ba na Ol du kç a U yg un	(5) Ba na Ta m a m en U yg un
1.	Allah'ın beni sevdiğini hissediyorum					
2.	Bir sorunla karşılaştığımda dua ederim					
3.	Dini etkinliklere katılırım					
4.	Dua ettiğimde Allah'a kendimi yakın hissederim					
5.	Enerjisine inandığım şeyleri üzerimde taşıyım					
6.	Hayata dair bir hoşnutluk duygusu hissediyorum					
7.	Hayata gelmemin bir amacı olduğuna inanırım					
8.	Hayatımda büyük bir boşluk varmış gibi hissediyorum					
9.	Maneviyatım bana güç verir.					
10.	Yediğim şeylerin enerjisinin beni etkilediğine inanıyorum					
11.	Hayatımı manevi kabullerime göre yaşarım					
12.	Maneviyat stresli durumlarla başa çıkmamı sağlar.					
13.	Hayatımın amacını halen bulabilmiş değilim					
14.	Hayatta hiçbir şey sebepsiz olmaz					
15.	Hayatta iyilikle kötülüğün bir savaşı var					
16.	Her canlının taşıdığı bir enerji vardır					
17.	Her insan hayatının anlamını bulmaya çalışmalıdır					
18.	İlâhî bir gücün beni koruduğunu hissederim.					
19.	Kâinatta, aşkın (ilâhî) bir varlığın olduğuna inanıyorum.					
20.	Maneviyat hayatın anlamıyla ilişkilidir.					
21.	Maneviyata önem veririm.					
22.	Kâinatta her şeyin bir bütünün parçası gibi birbirine bağlı olduğuna inanırım.					
23.	Maneviyatım davranışlarım üzerinde etkilidir.					
24.	Maneviyatımı güçlendirmek için bazı manevi egzersizler (zikir, meditasyon, dua vb.) yaparım.					
25.	Maneviyatla ilgili bir eğitim olduğunu görürsem katılmaya çalışırım.					
26.	Olduğum kişi olmaktan mutlu değilim.					
27.	Maneviyat konusunda eğitim almak gerektiğine inanıyorum.					

Ek-2: İzin Belgesi

❏

Ek-3: Toplantı Tutanağı

T. C.
KÜTAHYA DÜMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve
Yayın Etiği Kurulu

TOPLANTI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi: 13.04.2021

Toplantı Sayısı: 2021/03

GÜNDEM 27: Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'nün 22.03.2021 tarihli ve E.16668 sayılı yazısı gereğince; Manevi Danışmalık ve Rehberlik Tezsiz Yüksek Lisans programı öğrencisi Fatih ACAR'ın "*Cezavi Kültüründe Maneviyat (Kütahya Kapalı Cezavi)*" başlıklı akademik çalışmasında kullanılmak üzere, görüşme ve anket yapma talebinin etik açıdan uygunluğu üzerine görüşme.

KARAR 27: Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'nün 22.03.2021 tarihli ve E.16668 sayılı yazısı gereğince; Manevi Danışmalık ve Rehberlik Tezsiz Yüksek Lisans programı öğrencisi Fatih ACAR'ın "*Cezavi Kültüründe Maneviyat (Kütahya Kapalı Cezavi)*" başlıklı akademik çalışmasında kullanılmak üzere, görüşme ve anket yapma talebinin etik açıdan uygunluğu üzerine görüşüldü.

Yapılan görüşmeler ve değerlendirmeler sonucunda, çalışma kapsamında uygulanacak olan anket-görüşme sorularının ve ölçeklerin, gerekli izinlerin alınması kaydıyla, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

KAYNAKÇA

- Acar, F. ve Han, B. (2022). Covid-19 salgını döneminde liseli öğrencilerin psikolojik sağlık ve maneviyat düzeyleri arasındaki ilişki. *Süirt Üniversitesi Dergisi*, 2(2), 92-114.
- Adalet Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı, (2019). *İş birliği protokolü*. Erişim Adresi: <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/4122019160046diyanet.pdf>.
- Adalı, R. (2010). *Hapishane koşulları ve mahkûmlar (Sivas E Tipi Kapalı Cezaevi örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Akbulut, İ. (2003). İslam hukukunda suç ve cezalar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(1), 167-181.
- Aksoy, E. (2007). Suç ve güvenli kent yaklaşımı. *Dosya* 06, 55, 11-15.
- Akyüz, Ö. F. (2019). Mahkumların rehabilitasyonu ve topluma kazandırılmasında manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri (Hollanda, Exodus örneği). İçinde M. Zengin, vd. (Ed.), *Cezaevi hizmetlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik* (s. 211-226). İstanbul: Dem Yayınları.
- Alaşahin, M. E. ve Artuk, M. E. (2016). Hapis cezalarının ve cezaevlerinin tarihi gelişimi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 297-338.
- Apak, H. (2017). *Sosyal hizmet ve maneviyat: sosyal çalışmacılar üzerine bir alan araştırması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Apaydın, C. ve Kaplan, H. (2019). Ceza infaz sistemi ve denetimli serbestlik. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 185-207.
- Aşlamacı, İ. ve Yılmaz, A. (2019). Cezaevlerinde yürütülen din hizmetleri ve manevi rehberliğin niteliği: cezaevi vaizlerinin görüşlerine dayalı nitel bir araştırma. İçinde M. Zengin, vd. (Ed.), *Cezaevi hizmetlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik* (S. 17-38). İstanbul: Dem Yayınları.

- Ataç, İ. (2023). Çocuk ve genç suçluluğu örneğinde aile kurumunun suç önleyici etkisi. *Adli Bilimler ve Suç Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 51-61.
- Ataseven, C. (2006). *Suçta etki eden sosyal faktörler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Avcı, M. (2014). *Hukuk tarihimizde hapis* (1. Basım). Ankara: Türkiye Adalet Akademisi.
- Aydın, A. R. (2002). Kuranda suçluların davranış özellikleri. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 375-385.
- Aydın, H. (2008). Kur’anda irade-azim ve tevekkül. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 8(3), 53-75
- Aydın, M. A. (1993). Ceza. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 478-482.
- Aytaç, S. ve Aksoy, H. (2011). Suç kariyeri: suçun meslek haline getirilmesi. İçinde S. Bozdemir ve U. Argun (Ed.), *Suç Önleme Sempozyumu*, (s. 111-119). Bursa: Bursa Emniyet Müdürlüğü Yayınları.
- Bahar, H. İ. (2010). Hapishaneler, sorunlar ve çözüm arayışları. İçinde E. G. Naskali ve H. O. Aytun (Ed.), *Hapishane Kitabı* (s. 41-58). İstanbul: Kitabevi.
- Bardakoğlu, A. (1993a). Ceza. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 470-478.
- (1993b). Hapis. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 54-57.
- Baygeldi, M. R. ve Bilgin, V. (2021). Hükümlülerin sosyal sermaye deneyimlerinde manevi danışmanlık Bursa H ve E Tipi Cezaevleri örneği. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30(2), 517-546.
- Bayraktutar, M. (2011). Suçları önlemede dini ve ahlaki değerlerin rolü. İçinde S. Bozdemir ve U. Argun (Ed.), *Suç önleme sempozyumu*, (s. 7-28). Bursa: Bursa Emniyet Müdürlüğü Yayınları.
- Beccaria, C. (2004). *Suçlar ve cezalar hakkında*. (S. Selçuk, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Bilgiç, Ş. (2019). Denetimli serbestlik uygulamalarında manevi danışmanlık ve rehberlik. İçinde M. Zengin, vd. (Ed.), *Cezaevi hizmetlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik* (s. 57-76). Dem Yayınları.

- Büyüköztürk, Ş. vd. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (25. basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Burkay, S. (2008). *Suç teorileri ve suç olgusu: Antalya örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Can, G. (2014). *Hükümlülerde dini yaşayış: psikolojik bir yaklaşım (Mersin Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ceylan, Y. (2015). *Trafik suçlarının suç kuramlarındaki yeri ve sosyolojik analizi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ceza Muhakemesi Kanunu. (2004, 17 Aralık). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı 25673).
- Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun. (2004, 29 Aralık). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı 25685).
- Çapak, İ. ve Ferah, N. (2013). Şiddet suçlarına sürüklenen ergenlerde dinî davranışlar. *İslami İlimler Dergisi*, 8(2), 57-92.
- Çaynak, S. ve Kutlu, Y. (2016). Bir grup tutuklu ve hükümlünün ruhsal belirtileri, intihar olasılığı ve başa çıkma yolları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(2), 93-98.
- Çelik, H. (2008). *A sociological analysis of women criminals in the denizli open prison* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çevik, M. (2010). *Dindarlık suç ilişkisi "Adıyaman açık ve kapalı ceza infaz kurumları örneği"* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Çınar, A. (2015). *Denetimli serbestlik sistemindeki rehabilitasyon hizmetlerinin hükümlülerin yeniden sosyalizasyonu sürecine etkileri: Aydın örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Çınar, F. (2016). Ceza infaz kurumlarında din eğitimi. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(9), 131-149.

- Çoban, M. (2016). Uyuşturucu madde bağımlılığı ile mücadelede manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarının yeri ve önemi: İstanbul örneği. *I. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi* (1. Basım) (s. 127-140). İstanbul: Dem Yayınları.
- Değerli, M. (2023). *Suç ve kentleşme ilişkisi bağlamında suçlulukla mücadele Tokat ve Erbaa örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Dein, S., & Kınter, N. (2014). Din, maneviyat ve depresyon: tetkik ve tedavi için öneriler. *Ekev Akademi Dergisi*, 58, 739-750.
- Demir, A. (2009). Ceza infaz kurumlarında din eğitimi. *Diyanet İlmi Dergi*, 15(29), 37-60.
- Demirbaş, T. (2000). Cezaevleri gerçeği. İçinde *Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan* (S. 235-347). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını.
- (2010). Hürriyeti bağlayıcı cezaların ve cezaevlerinin evrimi. İçinde E. G. Naskali ve H. O. Aytun (Ed.), *Hapishane kitabı* (s. 3-40). İstanbul: Kitabevi.
- Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu. (2005, 20 Temmuz). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı 25881).
- Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği. (2021, 10 Kasım). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı 31655).
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2020). *Denetimli serbestlik manevi rehberlik program* (1. Basımı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Doğan, M. (2017). Dindarlık, sabır ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiler üzerine bir araştırma. İçinde H. Hökelekli (Ed.), *Din, Değerler ve Sağlık* (1. Basımı) (S. 265-306). İstanbul: Dem Yayınları.
- Dolu, O. (2009). Rasyonel bir tercih olarak suç: klasik okul düşüncelerinin suçu açıklama ve önleme kapasitesinin değerlendirilmesi. *Polis Dergisi*, 11(4), 89-120.
- (2013). Suç ve sapma teorileri. İçinde A. Geleri (Ed.), *Suç sosyolojisi* (1. Baskı) (S. 2-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Dönmezer, S. (2020). *Kriminaloji* (9. Basımı). Ankara: Adalet Bakanlığı.

- Düzgün, Ş. (2007). Suç olgusuna teorik yaklaşımlar ve disiplinlerarasılık. *Dosya 06*, 55, 4-10.
- Düzgüner, S. (2013). *Maneviyat algısı ve diğer kâmlıkla ilişkisi (kan bağışi örneğinde Türkiye ve Amerika karşılaştırmalı nitel bir araştırma)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ekinci, E. B. (2021). *Osmanlı hukuku: Adalet ve mülk* (1. Basımı). İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- Elibal, İ. (2009). *Yaşam boyu öğrenme bilim dalı halk eğitimi programı hükümlülerin açık cezaevlerindeki iş yurtlarında düzenlenen iş ve meslek eğitimi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdem, M. (2018). Türkiye’de manevi destek hizmetlerinin kurumsallaşması. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 69-92.
- Erturhan, S. (2009). Suçla mücadelenin fikhî esasları. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1), 43-77.
- Fındıklı, R. (2011). Suçların önlenmesinde kültürel değerlerin rolü. İçinde S. Bozdemir ve U. Argun (Ed.), *Suç Önleme Sempozyumu* (s. 1-6). Bursa: Bursa Emniyet Müdürlüğü Yayınları.
- Gazali, İ. M. (2022). *Mükaşefetü'l Kulüb* (S. Uçan, Çev.). İstanbul: Çelik Yayınevi.
- Gökulu, G. (2019). Suç kuramları: biyolojik ve psikolojik yaklaşımlar: eleştirel bir değerlendirme. *Turkish Studies-Social Sciences*, 14(4), 1471-1488.
- Güllü, İ. ve Can, M. A. (2014). İslam dininin suça bakışı ve suçu önlemeye yönelik aklaşımları üzerine bir analiz. *Kmü Sosyal ve Ekonomik Arastırmalar Dergisi*, 3, 212-216.
- Gürler, A. (2010). *Din ve suç (hükümlüler üzerine uygulamalı bir araştırma)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Gürtuna, O. (2009). *Cezaevinde kadın olmak ve cezaevinin kadın bakış açısıyla sosyolojik değerlendirmesi: Ankara Sincan Kadın Kapalı Cezaevi örneği*

- (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hökelekli, H. (2005). Din hizmetlerinde yöntemle ilgili sorunlar. *Diyanet İlmi Dergi*, 41(3), 93-104.
- (2010). *Din psikolojisine giriş* (8. Basım). Bursa: Dem Yayınları.
- İçli, T. G. (1993). *Türkiye’de suçlular: Sosyal kültürel ve ekonomik özellikleri* (3. basım). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- İğde, İ. (2009). *Mahkumları suça yönelten faktörler ve din anlayışları üzerine sosyolojik bir araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Işık, H. ve Demir, A. (2012). *Ceza İnfaz Kurumu ve din hizmetleri rehberliği* (1. Basım). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kaner, S. (1992). Suçluluğu açıklayan yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25(2), 473-496.
- Karademir, K. (1997). *Suçluların topluma kazandırılmasında din eğitiminin rolü* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İzmir.
- Karaman, H. (1996). *Mukayeseli İslâm Hukuku* (9. basım). İstanbul: Nesil Yayınları.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler* (35. basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kars, M. S. (2021). Manevi destekte duanın yeri ve önemi. *İlsam Akademi Dergisi*, 1(2) 153-175.
- Katırcı, Y. (2011). *Sakarya üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü cezaevi mahkumlarının kader anlayışı (Ferizli 1 tipi cezaevi örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kaya, F. (2015). *Suçla yönelen ergenlerde agresyon replasman eğitiminin sorun çözme, öfke ve saldırgan davranış üzerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Kaya, M. ve Küçük, N. (2017). İbadetler ile hayatın anlamı ve psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 42, 17-44.
- Kaya, Z. (2019). Cezaevi vaizlerinin meslekî yeterlilikleri üzerine nitel bir araştırma. İçinde M. Zengin, vd. (Ed.), *Cezaevi Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik* (s. 77-99). İstanbul: Dem Yayınları.
- Kenevir, F. (2015). *Kadın mahkûmlarda suç ve din anlayışı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, F. (2019). *Çocuk evlerinde çalışan bakım elemanlarında psikolojik sermaye algısı, iş doyumu ve maneviyat arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılınçer, H. (2017). Manevi danışmanlık ve rehberlik (mdr) üzerine: psikoloji, ilahiyat ve tıp alanlarında maneviyat ve mdr algısı. İçinde A. Ayten (Ed.), *Manevi danışmanlık ve rehberlik teori ve uygulama alanları* (s. 19-60). İstanbul: Dem Yayınları.
- Kımtır, N. (2017). Namaz ibadetinin ruh sağlığı açısından bazı değişkenlerle ilişkisi. İçinde H. Hökelekli (Ed.), *Din, değerler ve sağlık* (s. 347-418). İstanbul: Dem Yayınları.
- Kızılgeçit, M. ve Akça, E. (2023). Denetimli serbestliğe tabi tutulan madde kullanıcılarına yönelik din/maneviyat temelli bağımlılık programı model önerisi. *Dicle İlahiyat Dergisi*, 26(1), 82-116.
- Kızmaz, Z. (2005). Din ve suçluluk: suç teorileri açısından kuramsal bir yaklaşım. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 189-215.
- (2010). Din ve suç: cezaevinde hükümlü bulunan bazı suçluların dindarlık durumları. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 8(16), 27-58.
- (2020). *Suç önleme çağdaş yaklaşımlar* (1. Basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Koç, B. (2020). *Din-suç ilişkisi: Bingöl örneği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bursa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

- Koç, M. (2019). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın cezaevlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri (1950-2018): sınırlılıklar ve bir eğitim programı. İçinde M. Zengin, vd. (Ed.), *Cezaevlerinde hizmetlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik* (s. 135-190). İstanbul: Dem Yayınları.
- Konukçu, H. (2016). *Dindarlık ve kaygı ilişkisi (Sinop E Tipi Kapalı Cezaevi örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Kula, M. N. (2016). Manevi danışmanlıkta kullanılan bazı dini kavramların anlam alanı ve fonksiyonelliği. İçinde A. Ayten, M. Koç ve N. Tınaz (Ed.), *Manevi Danışmanlık Ve Rehberlik (Cilt-1)* (s. 45-61). İstanbul: Dem Yayınları.
- (2019). Ah etmek ya da af etmek: manevi danışmanlık açısından hapishane olgusuna Hz. Yusuf örneği ile bakmak. İçinde M. Zengin, (Ed.), *Cezaevi hizmetlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik* (S. 311-330). İstanbul: Dem Yayınları.
- (2020). Manevi danışmanlık açısından Fatiha Suresi üzerine psikolojik analizler. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, 2, 135-158.
- (2023). Manevi danışmanlık açısından Asr Suresi'nin psikolojik analizi. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, 7, 51-64.
- Kurt, M. (2007). *Cezaların infazı ve ceza infaz kurumlarının sorunları* (1. Basım). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Maraz, H. (2018). Cezaevi içi ve dışında mahkûm refleksinin kontrol hedefi olarak manevi danışmanlık hizmetleri. *I. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Kongresi* (S. 510-523). Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları.
- Merter, M. (2022). *Dokuz yüz katlı insan* (20. basım). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Meydan, H. (2015). *Din eğitiminde manevi boyut* (1. basım). İstanbul: Dem Yayınları.
- Ok, Ü. (2007). İnanç bakım ve danışmanlığı: bir model geliştirme denemesi. *I. Din Hizmetleri Sempozyumu* (s. 550-574). Ankara: Diyanet İşleri Bakanlığı Yayınları.

- (2012). Din psikolojisinin kullanım alanları: dini danışmanlık ve rehberlik. İçinde F. Karaca (Ed.), *Din Psikolojisi* (s. 1-29). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Öcal, U. ve Yıldırım, E. (2011). Kayseri ili örneğinde sosyo-ekonomik faktörlerin suça etkisi. İçinde S. Bozdemir ve U. Argun (Ed.), *Suç Önleme Sempozyumu*, (s. 319-333). Bursa: Bursa Emniyet Müdürlüğü Yayınları.
- Özay, H. (2019). *İslâm ceza hukukunun temel prensipleri* (1. Basım). Ankara: İksad Yayınevi.
- Özbek, B. (2011). *Cinayet işleyen kadınların din algısı: Ankara Kadın Kapalı Cezaevi örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özbek, V. Ö. (2019). *İnfaz hukuku* (1. Basım). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özdemir, Ş. (1998). *Cezaevlerinde din eğitimi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öztürk, Ö. (2005). *İstanbul H tipi cezaevinde kalan ergenlerde suçluluk utanç duygusunun engellenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.
- Parlak, A. (2019). *Cezaevlerinde dini danışmanlık ve rehberli hizmetlerinin verimliliği (Yozgat cezaevi örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Peker, H. (1990). Suçlularda dini davranışlar. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(4) 93-124.
- Saldırım, M. (2010). Cezaevleri eğitim kurumları haline nasıl gelebilir?. İçinde E. G. Naskali ve H. O. Aytun (Ed.), *Hapishane Kitabı* (s. 321-334). İstanbul: Kitabevi.
- Sayın, E. (2014). *Tasavvuf terapisi* (1. Basım). İstanbul: Nesil Yayınları.
- Soytürk, S. (2013). *Hükümlü ve tutukluların sosyal hizmet gereksinimlerinin değerlendirilmesi: Karaman M tipi kapalı-açık cezaevi örneği*.

- (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Söylev, Ö. F. (2020). *Manevi bakım ve danışma psikolojisi kavram, kuram ve uygulamalar* (1. Basım). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- (2022). *Suçta sürüklenmiş çocuklar ve maneviyat*. Ankara: Sonçağ Yayıncılık.
- Sungur Taşdemir, Z. (2018). Suç ve sapkın davranışlar. İçinde A. Ç. Kirel, ve Z. Sungur Taşdemir (Ed.), *Davranış Bilimleri I* (s. 197-217). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şen, Ş. (2016). *Ceza infaz kurumlarında verilen eğitim faaliyetlerinin yaşam boyu öğrenme açısından değerlendirilmesi (Zonguldak ili örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.
- Şirin, T. (2018a). *Manevi Danışmanlıkta İhsan Modeli* (1. Basım). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- (2018b). Maneviyat Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Turkish Studies*, 13(18), 1283-1309.
- T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı (2023). *T.C. Adalet Bakanlığı 2022 Yılı Bakanlık Faaliyet Raporu*. Erişim Adresi: <https://www.adalet.gov.tr/faaliyet-raporlari>.
- Taş, K. ve Gürler, A. (2011). Din ve suç ilişkisi üzerine uygulamalı bir araştırma. *Journal of Islamic Research*, 22(1), 12-25.
- Taşçı, N. (2021). *Denetimli serbestlik tedbiri altındaki hükümlülerin rehabilitasyonu ve mükerrer suçun önlenmesinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri (dindarlık ve suç ilişkisi üzerine araştırma)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Tekeş, A. (2019). *Manevi bakım hizmetlerinin kaygı, depresyon ve umutsuzluk üzerinde etkisi (Kayseri kapalı cezaevi örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Tekin, C. (2022). *Ceza infaz kurumlarında din eğitimi: Çocuk kapalı ceza infaz kurumları ve çocuk eğitimevleri üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021, 02 Kasım). *Ceza infaz kurumu istatistikleri, 2020*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ceza-Infaz-Kurumu-Istatistikleri-2020-37202>.
- Türk Ceza Kanunu. (2004, 12 Ekim). *T.C. Resmî Gazete* (Sayı 25611).
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Güncel Türkçe sözlük*: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi 11 Aralık 2023). Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>.
- Uçar Altınışik, H. (2023). Kent ve suç ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *Adli Bilimler ve Suç Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 37-50.
- Ulu, M. ve Tekeş, A. (2019). Hükümlülerin duygu durumlarına manevi danışmanlık ve rehberliğin etkisi üzerine bir grup çalışması. İçinde M. Zengin, vd. (Ed.), *Cezaevi Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik* (s. 359-373). İstanbul: Dem Yayınları.
- Ustabaşı, N. K. (2014). *Cezaevlerinde yürütülen din hizmetlerinin mahkûmlar üzerindeki psiko-sosyal etkisi: Çanakkale cezaevleri örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Yanyalı, A. R., & Orfanidis, V. (2021). *Ceza Hukuk Felsefesi Mizan-ı Ceza'nın İlk Kısmı Hikmet-i Ceza*. (P. D. Yılmaz, Dü.) (1. Basım). Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.
- Yapıcı, A. ve Koçak, A. (2017). Türkiye'de ruh sağlığı, maneviyat ve dindarlık: Meta-analitik bir değerlendirme. İçinde H. Hökelekli (Ed.), *Din, değerler ve sağlık* (s. 65-115). İstanbul: Dem Yayınları.
- Yavuz, H. A. (2012). Denetimli serbestliğin Türk Ceza Adalet sistemindeki tarihsel gelişim süreci. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 100, 317-342.
- (2015). Türkiye'de denetimli serbestlik mümkün müdür? Dünü, bugünü ve yarınıyla Türk Ceza Adalet sisteminde denetimli serbestlik. *Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Yaklaşımlar Sempozyumu*, (s. 15-23). İstanbul: Bildiri kitabı.

- Yıldız, M. (2014). Suça sürüklenen ergenlerin ceza infaz kurumlarındaki din hizmetlerine katılımları ile ilişkili faktörler. *International Journal Of Social Science*, 29, 201-216.
- Yılmaz, M. (2011). Holistik bakımın bir boyutu: Spiritualite, doğası ve hemşirelikle ilgisi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(2), 61-70.
- Yılmaz, S. (2019). Kadın hükümlülerde manevi yönelim, dua ve umut ilişkisi (Sivas açık ceza infaz kurumu örneği). İçinde M. Zengin, vd. (Ed.), *Cezaevi Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik* (s. 288-309). İstanbul: Dem Yayınları

DİZİN

-A-

Analiz, xii

Aşknlık, x, xi, 67, 74

-C-Ceza, v, ix, xii, 6, 24, 25, 26, 27, 28, 29,
33, 34, 35, 37, 38, 48, 49, 50, 53, 85,
98, 99, 100, 101, 102, 106, 107, 108Cezaevi, 51, 98, 99, 102, 103, 104, 105,
107, 108**-D-**Denetimli serbestlik, 6, 36, 37, 38, 39,
54, 99, 100, 101, 107**-H-**

Hapishane, 60, 98, 99, 101, 106

Hüküm, 6, 50, 99, 107

-M-

Manevi, 2, 3

Manevi Danışman, 2, 3

Manevi Danışmanlık ve Rehberlik, 2, 3

Maneviyat, v, ix, x, xi, 2, 40, 43, 45, 52,
66, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77,
78, 79, 80, 81, 89, 92, 97, 101, 106**-R-**

Rehabilitasyon, 52, 89

-S-Suç, v, viii, ix, 2, 3, 4, 6, 9, 10, 12, 13,
15, 16, 18, 19, 21, 23, 24, 26, 28, 36,
38, 45, 46, 47, 48, 57, 60, 61, 84, 86,
91, 92, 98, 99, 100, 101, 102, 104,
105, 106, 107

Suçlu, 6, 15, 16, 30

-Ş-

Şüpheli, 6, 39, 40

-V-

Veri, v, 67